

BI Norwegian Business School - campus Oslo

GRA 19502

Master Thesis

Component of continuous assessment: Thesis Master of Science

Innføring av kontantforbud for forhandlere av gjenstander i hvitvaskingsloven og vurdering av alternative tiltak

Navn: Julie Marie Tyvand, Helene Grøttvedt Berger

Start: 02.03.2018 09.00

Finish: 03.09.2018 12.00

Helene G. Berger
Julie M. Tyvand

Masteroppgave ved Handelshøyskolen BI

*- Innføring av kontantforbud for forhandlere av
gjenstander i hvitvaskingsloven og vurdering av alternative
tiltak-*

Eksamenskode og navn:
GRA 19502 – Master Thesis

Siviløkonom
Master of Science in Business
Major in Business Law, Tax and Accounting

Veileder:
Roy K. Kristensen

Utleveringsdato:
02.03.2018

Innleveringsdato:
03.09.2018

Studiested:
Handelshøyskolen BI Oslo

«This thesis is a part of the MSc programme at BI Norwegian Business School. The school takes no responsibility for the methods used, results found and conclusions drawn.»

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	V
SAMMENDRAG	VI
1. BAKGRUNN	1
1.1 INNLEDNING	1
1.2 FORHANDLERE AV GJENSTANDER	3
1.3 PROBLEMSTILLING	5
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR.....	6
1.5 DEFINISJONER.....	7
1.5.1 Hvitvasking og selvvasking	7
1.5.2 Heleri.....	7
1.5.3 Skattesvik	8
1.5.4 Undersøkelses- og rapporteringsplikten	8
1.5.5 Hvitvaskingsdirektivene	9
1.5.6 MT-rapporter	9
1.5.7 Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.....	9
1.5.8 Tvangsmulkt.....	10
1.6 FINANSIELLE KONTROLLORGANER	11
1.6.1 FATF	11
1.6.2 ØKOKRIM.....	12
1.6.3 Enheten for finansiell etterretning.....	12
1.6.4 Finanstilsynet.....	12
1.6.5 Skatteetaten.....	13
1.6.6 ESA.....	13
1.6.7 EFTA-domstolen.....	13
1.7 LOVENDRINGSPROSESSEN	13
1.8 FORHANDLERE AV TJENESTER.....	17
2. FORSKNINGSDESIGN OG METODIKK	18
2.1 VALG AV DESIGN.....	19
2.2 METODE	19
2.3 INNSAMLING AV DATA	19
2.3.1 Spørreundersøkelsen	20
2.3.2 Dybdeintervju.....	20
2.3.3 Spørsmålsutforming og rekkefølge.....	21
2.3.4 «Vet ikke» - kategori.....	22
2.3.5 Antall spørsmål	22
2.3.6 Antall respondenter	22

3. HVITVASKING.....	22
3.1 DEFINISJON.....	22
3.2 KRIMINALISERING AV HVITVASKING	24
3.3 GJENNOMFØRING AV HVITVASKING.....	26
3.4 LOVENS BAKGRUNN.....	27
3.5 REGULERING AV BELØPSGRENSE I DE SKANDINAVISKE LANDENE.....	27
3.6 UTVIKLING I VERDEN	29
3.7 EU OG EØS.....	30
4. HVITVASKINGSLOVENS BETYDNING FOR FORHANDLERE AV GJENSTANDER	31
4.1 PLIKTENE TIL FORHANDLERE AV GJENSTANDER ETTER DET TIDLIGERE HVITVASKINGSREGELVERKET	32
4.1.1 Identitetskontroll	32
4.1.2 Mistenkelige transaksjoner	33
4.1.3 Undersøkelsesplikten.....	34
4.1.4 Rapporteringsplikten	34
4.1.5 Tidligere dommer og straffeforfølgelse.....	35
4.2 ENDRING I HVITVASKINGSLOVEN – VEILEDNING OM KONTANTFORBUDET.....	35
4.2.1 Formål.....	35
4.2.2 Hvem omfattes av forbudet	36
4.2.3 Hvilke transaksjoner omfattes av forbudet.....	36
5. RESULTAT AV SPØRREUNDERSØKELSE.....	37
5.1 RESPONDENTENE.....	37
5.2 BELØP.....	38
5.3 HVORDAN HVITVASKE	38
6. ANALYSE AV DYBDEINTERVJU	39
6.1 HYPOTESE 1	41
6.1.1 Loven er tydelig og dekkende.....	41
6.1.2 Alle ansatte er klar over den nye bestemmelsen.....	42
6.1.3 Kontantomsetning.....	42
6.1.4 Positiv effekt mot hvitvasking.....	44
6.2 HYPOTESE 2	45
6.3 HYPOTESE 3A	47
6.3.1 Hvor ofte ble det rapportert.....	47
6.3.2 Tiltak og rutiner	49
6.3.3 Forståelse for rapporteringsplikten.....	49
6.4 HYPOTESE 3B	51
6.4.1 Rapportering og tilsyn.....	52
6.4.2 Økt rapportering og flere oppdaget.....	52
6.5 HYPOTESE 4	53

6.6 HYPOTESE 5	54
6.7 HYPOTESE 6	56
6.7.1 Rapportering og tilsyn.....	56
6.7.2 Lavere beløpsgrense.....	58
6.7.3 Nekte kontantbetaling.....	59
6.7.4 Tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme i Sverige.....	60
6.8 ANDRE RELEVANTE MOMENTER	63
6.8.1 Sterke vs. svake sider.....	63
6.8.2 Tilsyn hos Skatteetaten	66
7. RESULTAT/KONKLUSJON	66
7.1 HOVEDFUNN.....	67
7.1.1 Kunnskap om kontantforbudet.....	67
7.1.2 Effekt mot hvitvasking.....	67
7.1.3 Rapporteringsplikt.....	67
7.2 ALTERNATIVE TILTAK.....	68
7.3 BEGRENSNINGER VED AVHANDLINGEN	70
7.4 ANBEFALING TIL VIDERE FORSKNING.....	71
8. LITTERATURLISTE.....	72
9. VEDLEGG	78
9.1 VEDLEGG: SPØRREUNDERSØKELSE AV TILFELDIGE PERSONER	78
9.2 DATA FRA SPØRREUNDERSØKELSEN	81
9.3 VEDLEGG: DYBDEINTERVJU FORHANDLERE AV GJENSTANDER (DAGLIGE LEDERE)	87
9.4 VEDLEGG: DYBDEINTERVJU SVEN ARILD DAMSLORA, LEDER I EFE – ØKOKRIM	133
9.5 VEDLEGG: DYBDEINTERVJU ESPEN KNUDSEN, FAGSJEF FOR RAMMEBETINGELSER I REVISORFORENINGEN.....	149
9.6 VEDLEGG: INTERVJU FORBRUKERTILSYNET.....	160
9.7 VEDLEGG: SAMTALE MED JAN-EGIL KRISTIANSEN, LEDER FOR SKATTEKRIMAVDELINGEN I SKATT ØST	163
9.8 VEDLEGG: SAMMENDRAG AV INTERVJU MED LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLM	176
9.9 VEDLEGG: TILTAK MOT HVITVASKING OG FINANSIERING AV TERRORISME I SVERIGE.....	187
9.10 VEDLEGG: TABELL FRA INTERVJU MED FORHANDLERE AV GJENSTANDER.....	188
9.11 VEDLEGG: PRELIMINARY THESIS	190

FORORD

Denne avhandlingen markerer avslutningen på våre siviløkonomstudier ved Handelshøyskolen BI, Oslo.

Vi begge finner økonomisk kriminalitet som et spennende og dagsaktuelt tema, og i samarbeid med vår veileder fant vi kontantforbudet for forhandlere av gjenstander som et interessant tema vi ønsket å undersøke nærmere. Dette er en gruppe det har blitt sett lite på tidligere.

Arbeidet med avhandlingen har gitt oss dypere kunnskap for hvordan Norge må forholde seg til europeiske lover og regler, samt hvor stort og viktig problem hvitvasking er i dagens samfunn. Vi har gjennom drøftelser, diskusjoner og analyser lært mye av hverandre og hvordan samarbeide godt.

Gjennom godt samarbeid har vi utarbeidet det vi mener er en god avhandling. Vi har opplevd intervjuene og ikke minst reisen til Stockholm som veldig lærerikt, spennende og utfordrende. Vi sitter igjen med kunnskap om både fenomenet hvitvasking og hvordan enkelte forhandlere av gjenstander kan bli misbrukt til hvitvasking.

Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder, Roy K. Kristensen, for god hjelp, innspill og veiledning. Videre vil vi takke Sven Arild Damslora, Espen Knudsen, Jan-Egil Kristiansen og Länsstyrelsen i Stockholm for bidrag med kompetanse på området. Til slutt ønsker vi å takke intervjuobjektene som tok seg tid til oss.

Oslo, 13.07.2018

Helene G. Berger

Julie M. Tyvand

SAMMENDRAG

Økonomisk kriminalitet er et svært dagsaktuelt tema som påvirker og utgjør en stor trussel for samfunnet og finansielle organer. Det brukes mye ressurser i bekjempelsen av hvitvasking. Misbruk av forhandlere av gjenstander til hvitvasking kan virke ubetydelig, men er et stort tema. Vi ønsker derfor å se nærmere på tiltaket som ble vedtatt 1. juli 2017, hvor det blant annet ble utarbeidet ett kontantforbudet på 40 000 norske kroner eller mer hos forhandlere av gjenstander. Videre vil vi undersøke om dagens kontantforbud vil redusere misbruket av forhandlere av gjenstander til hvitvasking enn den tidligere rapporteringsplikten. Av dette følger vår problemstilling:

Var det riktig å innføre kontantforbudsregelen for forhandlere av gjenstander og hvilke alternative tiltak kan iverksettes for å redusere hvitvasking med bruk av kontanter?

Vi har gjennom våre analyser og resultater funnet interessante svar. Det kommer frem av både intervjuobjektene, ØKOKRIM og Revisorforeningen at forståelsen blant forhandlere av gjenstander for risikoen for å bli misbrukt til hvitvasking er lav. Arbeidet har lært oss at kunnskapen om begrepet «hvitvasking» er spredt. Majoriteten av intervjuobjektene mener det er viktig å overholde regelverket, men etterlevelsen viser seg likevel å være svak.

Vi har avdekket gjennom arbeidet med avhandlingen at et kontantforbud ikke har større effekt enn rapporteringsplikten. Det kommer også frem at det sjeldent blir betalt med kontanter hos denne gruppen, og vi mener derfor en beløpsgrense på 40 000 norske kroner er for høy. Etter samtale med Länsstyrelsen i Stockholm mener vi Sverige har et godt tiltak i bekjempelsen mot hvitvasking, og at Norge burde innføre et lignende tiltak.

Etter vår mening bør rapporteringsplikten gjeninnføres, og det er sterkt behov for større klargjøring og mer bevisstgjøring blant forhandlere av gjenstander. Vi mener i tillegg at det bør føres tilsyn av forhandlere av verdifulle gjenstander.

1. BAKGRUNN

1.1 INNLEDNING

Økonomisk kriminalitet er svært dagsaktuelt og er et stigende og alvorlig samfunnsproblem. Det utgjør en stor trussel mot strukturer i næringslivet og enkeltpersoner, og kan i ytterste konsekvens utgjøre en fare for velferdsstaten og demokratiet. Økonomisk kriminalitet er med på å svekke tilliten til offentlig forvaltning og aktører i næringslivet.

ØKOKRIM utgir årlige trussel- og risikovurdering innen miljørelatert og økonomisk kriminalitet. Trusselvurderingen for 2015-2016 beskriver økonomisk kriminalitet som profittmotiverende, lovstridige handlinger som ofte begås i tilknytning til en økonomisk virksomhet som er – eller utgir seg for å være – lovlig.¹ Selv om risikoen for å begå økonomisk kriminalitet er høy,² viser statistikk fra Politidirektoratet at denne typen kriminalitet kun utgjorde tre prosent av de totalt anmeldte forbrytelsene i 2014,³ hvor risikoen forbundet med å begå hvitvasking er størst. ØKOKRIMs risikomodell tar for seg ulike lovbruddstyper og utgir en score på de forskjellige lovbruddstypene ut i fra sannsynligheten for at en kriminell handling forekommer og konsekvensene av handlingene. Av en score på maksimalt 100, er risikoen for hvitvasking 96.⁴

6. februar 2015 oppnevnte Regjeringen et lovutvalg for å utrede endringer i det norske hvitvaskingsregelverket. Utvalget hadde blant annet som mandat å vurdere hvorvidt det burde innføres et kontantforbud for visse næringsdrivende. 1. juli 2017 ble det fattet et vedtak med basis i utvalgets utredning.

Europaparlamentet og Rådet for den europeiske union vedtok 20. mai 2015 fjerde hvitvaskingsdirektiv (Direktiv (EU) 2015/849) som bygger på en forutsetning om den høye risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til store kontanttransaksjoner.⁵

¹ ØKOKRIM 2015: Trusselvurdering s. 13

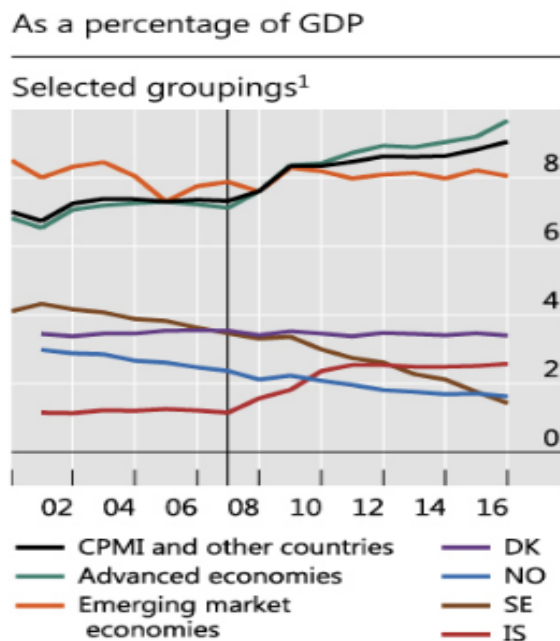
² ØKOKRIM 2015: Risikovurdering s. 13

³ ØKOKRIM 2015: Trusselvurdering s. 12

⁴ ØKOKRIM 2015: Risikovurdering s. 13

⁵ NOU 2015: 12 s. 11

Den internasjonale oppgjørsbanken⁶ la frem i en ny rapport at bruken av kontanter har økt, bortsett fra i enkelte nordiske land.⁷ På verdensbasis fra år 2000 har kontanter i omløp økt fra 7 til 9 prosent av BNP i et utvalg som omfatter CPMI medlemmer⁸ og 22 ekstra land.⁹ Kontantbehovet varierer betydelig over landegrensler. Som vi kan se i grafen under, går mengden av kontanter som en prosent av BNP ned i både Norge og Sverige.

Figur 1: Kontantbehov varierer fra land til land.¹⁰

Norske mynter og sedler er tvungent betalingsmiddel i Norge. Etter *lov av 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)* § 38 tredje ledd har forbrukere en ubetinget rett til å kunne gjøre opp med kontanter. Dette er det flere bedrifter som utfordrer loven på. Å opprettholde kontanter som betalingsmiddel medfører store kostnader for samfunnet.¹¹ For eksempel betaler færre kunder i dag med kontanter, men kostnaden for håndtering av kontanter er

⁶ Internasjonal organisasjon hvor 55 av verdens sentralbanker er medlemmer og eiere

⁷ Bech, et al. 2018: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1803g.pdf

⁸ Medlemmer av den internasjonale oppgjørsbanken

⁹ Ekstra land: AE, BG, CL, CO, CZ, DK, HR, HU, ID, IL, IS, KW, MY, NG, NO, PH, PL, RO, RS, TH, UA og UY

¹⁰ Bech et al. 2018: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1803g.pdf

¹¹ Finans Norge 2017: <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2017/01/fremtidsrettet-om-kontantfritt/>

den samme. Det vil si at jo færre som betaler med kontanter, jo større blir kostnaden per kontantkunde. Vi har intervjuet daglige leder fra bransjer med verdifulle gjenstander. Vi fikk også inntrykk av at få personer betaler med kontanter. Et av intervjuobjektene regnet ut kontantomsetningen deres i februar-mars til å være på 1,2 prosent.¹² Dette avspeiles også i nylige rapporter. Kontanter i omløp har ligget jevnt på 50 milliarder de siste ti årene, men sett i forhold til at den totale pengemengden øker, faller etterspørselen relativt sett.¹³

1.2 FORHANDLERE AV GJENSTANDER

En forhandler av gjenstander er et firma som har rett til å selge en bestemt vare i et bestemt distrikt for egen eller oppdragsgivers regning.¹⁴ Dette er for eksempel bilforhandlere, gullsmeder, båtforhandlere også videre.

Justis- og beredskapsdepartementet utarbeider den Nasjonale Risikovurderingen av hvitvasking og terrorfinansiering i Norge. Denne tar blant annet for seg forhandlere av verdifulle gjenstander¹⁵ og ble utarbeidet på bakgrunn av året 2016.¹⁶ Tidligere var forhandlere av gjenstander rapporteringspliktig ved transaksjoner av kontanter på 40 000 norske kroner eller mer, eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta.¹⁷ Nå er dette endret til et forbud med samme grenseverdier. Lovendringen kommer som følge av *lov av 16. juni 2017 om endringer i hvitvaskingsloven og verdipapirhandelloven* og trådte i kraft 1. juli 2017. Den er videreført i *lov av 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (heretter kalt hvitvaskingsloven)* § 5¹⁸ og lyder som følger:

¹² Se vedlegg 9.3 spørsmål 35 selskap G

¹³ Forbrukerrådet 2018: <https://fil.forbrukerradet.no/wp-content/uploads/2018/02/kort-og-kontant-policynotat.pdf> s. 40

¹⁴ Store Norske Leksikon 2009: <https://snl.no/forhandler>

¹⁵ Hva som betegnes som verdifulle gjenstander blir ikke videre definert i vurderingen, men departementet bruker biler, båter og antikviteter som eksempler

¹⁶ Dette medfører at endringene som trådte i kraft 1. juli 2017 ikke er tatt med i vurderingen

¹⁷ *Hvitvaskingsloven* § 4 andre ledd nr. 7 (før endringen 1. juli 2017)

¹⁸ Vi velger i avhandlingen å vise til § 5 som er tilsvarende dagens § 4 a

«Forhandlere av gjenstander kan ikke motta vederlag i kontanter på 40 000 kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta. Dette gjelder også der oppgjøret gjennomføres i flere operasjoner.

Skattekontoret fører kontroll med at første ledd blir overholdt. Ved kontrollen gjelder skatteforvaltningsloven §§ 10-1, 10-2, 10-4, 10-10, 10-11, 10-12, 10-13 og 10-14 tilsvarende så langt de passer.»

Departementet ser på kjøp og salg av verdifulle gjenstander som «en forholdsvis enkel måte å plassere (kriminelt) utbytte på og kan være lett omsettelig». ¹⁹ Det er en moderat risiko for at forhandlere av verdifulle gjenstander blir utnyttet til hvitvasking. Under etterforskning av større korrupsjonssaker i Norge, er det blitt avdekket at utbyttet fra slike saker blant annet er blitt brukt på verdifulle gjenstander som biler og båter. Selv om utbyttet fra kriminelle handlinger stadig blir hvitvasket gjennom forhandlere av gjenstander, er antall rapporter fra denne gruppen svært lav. Dette indikerer at både kunnskapen om- og etterlevelsen av regelverket er svak. ²⁰ Som man kan se av tabellen under, har antall rapporteringer fra forhandlere av gjenstander holdt seg stabilt lav.

Tabell 1: Mistenkelige transaksjons rapporter²¹

Virksomhetsområde	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Advokater m.fl.	12	10	10	6	12	10
Andre jf.Hv-loven §4	44	51	41	33	67	186
Banker	2877	3174	3978	3402	6292	5622
e-pengeforetak			2	1		1
Forhandlere av gjenstander	61	50	54	95	62	60
Forsikringsselskap	56	67	51	52	68	77
Megler	15	16	38	45	134	423
Regnskapsførere	45	56	52	46	69	66
Revisorer	54	39	45	49	50	51
Verdipapirforetak	2	7	6	10	9	5
Virksomhet for betalingsformidling	863	802	1518	975	2013	2452
SUM MT-rapporter	4029	4272	5795	4714	8776	8953

Det ble ikke ført tilsyn av forhandlere av gjenstander fram til 1. juli 2017. Fra da av har skattemyndighetene ansvar for å føre tilsyn.

¹⁹ Justis- og beredskapsdepartementet 2017:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/23edcd9af7fe49d0a8e9c7f4f069a212/nra-2016-norsk.pdf> s. 5

²⁰ NOU 2015: 12 s. 37

²¹ ØKOKRIM 2018: <https://www.okokrim.no/statistikk-per-aar.6080356-455494.html>

1.3 PROBLEMSTILLING

Den nye loven ble utredet gjennom to delutredninger; NOU 2015: 12 og NOU 2016: 27. Forslaget om å innføre et kontantforbud med beløpsgrense på kr. 40 000 er presentert i Proposisjon 76 L 2016-2017. Utvalget fikk seks oppgaver hvorav vi vil gå nærmere inn på den femte oppgaven som omhandler kontantforbudet for forhandlere av gjenstander. Det har ført oss til følgende problemstilling;

Var det riktig å innføre kontantforbudsregelen for forhandlere av gjenstander og hvilke alternative tiltak kan iverksettes for å redusere hvitvasking med bruk av kontanter?

Hypotese 1:

Loven om kontantforbud vil ha en positiv effekt mot hvitvasking. Dette vil gjøre det vanskeligere for kriminelle å misbruke forhandlere av gjenstander til å hvitvaske kontanter.

Hypotese 2:

Den nye loven har ingen innvirkning på antall økonomisk kriminelle nettverk som blir oppdaget.

Hypotese 3a:

De færreste forhandlere som under den tidligere loven var rapporteringspliktige overholdt den.

Hypotese 3b:

Dersom det ble ført tilsyn med forhandlere etter den tidligere loven, ville omfanget av rapporteringer vært større. Dette ville også ført til at flere økonomisk kriminelle nettverk ble oppdaget.

Hypotese 4:

Omfanget av hvitvasking reduseres hvis tjenester og privatpersoner også blir omfattet av loven.

Hypotese 5:

Sanksjoner er et godt grep for at forhandlere ikke blir misbrukt til hvitvasking.

Hypotese 6:

Det finnes bedre tiltak i kampen mot hvitvasking hos forhandlere av gjenstander.

1.4 OPPGAVENS STRUKTUR

Vi har valgt å dele oppgaven inn i 7 deler for å skape et mer oversiktlig bilde av avhandlingen. Første del tar for seg bakgrunnen for oppgaven. Her presenterer vi vår problemstilling. Videre følger sentrale begreper knyttet til oppgaven.

Del to tar for seg hvilken fremgangsmåte og metode vi har brukt for å gjennomføre oppgaven. Her vil vi definere forskningsdesignet og metodologien som er benyttet i vår avhandling. Vi vil gå inn på de valgene vi har tatt og hvordan vi har gjennomført datainnsamling.

I del tre vil vi definere hvitvasking og gå nærmere inn på kriminalisering av området. Vi vil også ta for oss bakgrunnen for hvitvaskingsloven og den internasjonale kampen mot hvitvasking.

Del fire omhandler hvitvaskingslovens betydning for forhandlere av gjenstander. Her vil vi gå inn på plikter knyttet til den gamle rapporteringsplikten og hvordan forhandlere av gjenstander etter dagens regelverk skal forholde seg til loven.

Del fem og seks tar for seg den analytiske delen av avhandlingen. Den empiriske delen vil bestå av en spørreundersøkelse gjennomført med tilfeldige individer, samt dybdeintervju som skaper grunnlag for en forståelse av temaet. Informantene i dybdeintervjuene er nøkkelpersoner som er forhandlere av gjenstander eller andre som har uttalt seg om lovendringen. I tillegg ble det gjennomført et lengre intervju med Länsstyrelsen i Stockholm.

Til slutt vil vi presentere våre resultater og vår konklusjon for oppgaven. Her vil oppgavens begrunnelser og eventuelle tiltak bli beskrevet.

1.5 DEFINISJONER

I denne delen vil vi definere ord og uttrykk vi benytter oss av i avhandlingen.

1.5.1 Hvitvasking og selvvasking

Det følger av lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff (heretter kalt straffeloven) § 337 at

«For hvitvasking straffes den som

- a) yter bistand til å sikre utbyttet av en straffbar handling for en annen ved for eksempel å innkreve, oppbevare, skjule, transportere, sende, overføre, konvertere, avhende, pantsette eller investere det, eller
- b) gjennom konvertering eller overføring av formuesgoder eller på annen måte skjuler eller tilslører hvor utbyttet av en straffbar handling han selv har begått, befinner seg, stammer fra, hvem som har rådigheten over det, dets bevegelser, eller rettigheter som er knyttet til det.

Likestilt med utbyttet er gjenstand, fordring eller tjeneste som trer i stedet for det.»

Hvitvasking følger av straffeloven § 337 første ledd bokstav a,²² mens første ledd bokstav b i tillegg tar for seg selvvasking hvor gjerningspersonen selv hvitvasker utbyttet fra en straffbar handling.²³

1.5.2 Heleri

Det følger av straffeloven § 332 hva som menes med heleri.

«For heleri straffes den som mottar eller skaffer seg eller andre del i utbytte av en straffbar handling. Likestilt med utbytte er en gjenstand, fordring eller tjeneste som trer istedenfor det. Heleri straffes selv om ingen kan straffes for handlingen som utbyttet stammer fra på grunn av utilregnelighet, jf. § 20.

Første ledd anvendes ikke på den som mottar utbyttet til vanlig underhold av seg eller andre fra en som plikter å yte slikt underhold, eller den som mottar utbytte som normalt vederlag for vanlige forbruksvarer, bruksting eller tjenester.»

²² For grundigere definisjon se punk 3.1

²³ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hva-er-hvitvasking/>

Ved heleri mottar man selv en del av utbyttet fra aktiviteten, mens i ovennevnte om hvitvasking bistår man i aktiviteten.²⁴ Disse definisjonene gjelder også etter hvitvaskingsloven.

1.5.3 Skattesvik

Definisjon på skattesvik følger av *lov av 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt ((heretter kalt skatteloven) § 378* og lyder som følger:

«Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som gir uriktig eller ufullstendig opplysning til en offentlig myndighet, eller unnlater å gi pliktig opplysning, når han forstår eller bør forstå at det kan føre til skattemessige fordeler.»

1.5.4 Undersøkelses- og rapporteringsplikten

Før lovendringen 1. juli 2017 var forhandlere av gjenstander underlagt en undersøkelses- og rapporteringsplikt. Denne innebar følgende:

§ 17 Undersøkelsesplikten

«Dersom rapporteringspliktige har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 131 til 136 a, skal det foretas nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken.

Rapporteringspliktige skal skriftlig eller elektronisk registrere resultatene av undersøkelsene.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om undersøkelsesplikt.»

§ 18 Rapporteringsplikten

«Dersom undersøkelser som nevnt i § 17 ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige av eget tiltak oversende opplysninger til Økokrim om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Den rapporteringspliktige skal på forespørsel gi Økokrim alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken.

(...)

Departementet kan i forskrift pålegge rapporteringspliktige å overføre opplysninger til Økokrim elektronisk. Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om rapporteringsplikten.»

²⁴ Langfeldt 2016 s. 758

1.5.5 Hvitvaskingsdirektivene

Et direktiv er et rammevedtak med bestemte mål og betingelser. I Europa utarbeides det direktiver tilknyttet hvitvasking hvor EU/EØS-landene selv må utforme spesifikke lovtekster satt av hvitvaskingsdirektivene innen en viss tidsfrist.²⁵

Det er i dag utarbeidet fire hvitvaskingsdirektiv som bygger på hverandre. Det første direktivet kom 10. juni 1992, det andre 4. desember 2001, det tredje 26. oktober 2005 og det fjerde 20. mai 2015.²⁶

I EU utarbeides det direktiver som er bindende for EU-landene og må implementeres i nasjonal lov. Norge er bundet av direktivene og må implementere dem i norsk lov, hvis de tas inn i EØS-avtalen. EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv forventes tas inn i EØS-avtalen, men det har enda ikke skjedd.

1.5.6 MT-rapporter

En MT-rapport er en rapport som blir oversendt til ØKOKRIM om mistenkelige transaksjoner. De rapporteringspliktige²⁷ er lovpålagt å sende denne rapporten til ØKOKRIM dersom det er mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling.²⁸

1.5.7 Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8

Under utredningen av lovendringen kom det frem ulike oppfatninger om hvilken løsning som burde bli valgt. Det argumenteres at en beløpsgrense for kontantvederlag vil være imot retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

²⁵ Store Norske Leksikon 2015: <https://snl.no/EU-direktiv>

²⁶ Hvitvasking.no 2008: <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt/EU/>

²⁷ Personer nevnt i hvitvaskingsloven § 4

²⁸ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/Begrepsavklaring/Hva-er-en-MTR/>

Grunnloven § 102 sier at:

«Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om denne personlige integritet.»

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8 sier videre:

«1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.

2. Det skal ikke skje noen inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlig trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og frihet.»

1.5.8 Tvangsmulkt

Tvangsmulkt er i denne sammenheng en bot tilsynsorgan kan pålegge rapporteringspliktige dersom de ikke innretter seg etter lov, forskrift eller individuelle avgjørelser.

Det følger av *lov av 6. mars 2009 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.* § 27 at:

«Tilsynsorgan kan gi den rapporteringspliktige pålegg om at forhold i strid med denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av loven, skal opphøre. Tilsynsorgan kan sette en frist for at forholdene bringes i samsvar med pålegget.

Dersom den rapporteringspliktige ikke etterkommer pålegg etter første ledd, kan tilsynsorgan ilegge tvangsmulkt. Tvangsmulkten kan ilegges i form av engangsmulkt eller løpende mulkt. Ilagt mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om fastsettelse av tvangsmulkt, herunder mulktens størrelse.»

1.6 FINANSIELLE KONTROLLORGANER

1.6.1 FATF

Financial Action Task Force (heretter kalt FATF) ble etablert av G-7 landene²⁹ i 1989 for å bekjempe hvitvasking. Den uttalte årsaken til opprettelsen var det store internasjonale narkotikaproblemet.³⁰ FATF arbeider i hovedsak med å utarbeide internasjonale anbefalinger med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. "Rekommandasjonen til FATF er det mest innflytelsesrike og effektive rettslige instrumentet på hvitvaskingsområdet".³¹ Norge ble medlem av FATF i 1991.³²

I 2001 utvidet FATF sitt mandat til å inkludere bekjemping av terrorfinansiering i tillegg til hvitvasking av utbytte. Målet med FATF er å sette standarder og fremme effektive gjennomføringer av lovlige, regulatoriske og operative tiltak for bekjempelsen av hvitvasking, finansiering av terrorisme og andre relaterte trusler mot integriteten til det internasjonale finansielle systemet, samt kontrollerer at de blir fulgt.³³

EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv bygger på FATFs 40 reviderte anbefalinger fra 2012, men på enkelte punkter går hvitvaskingsdirektivet lengre enn FATFs anbefaling.³⁴

Den siste evalueringen av Norge ble gjennomført i 2014 og ble publisert 18. desember samme år. I evalueringsrapporten kritiseres Norge for en rekke forhold. Kritikken som gjelder manglende tilsyn av forhandlere av gjenstander ble fulgt opp av hvitvaskingslovutvalget.

²⁹ Canada, Frankrike, Tyskland, Italia, Japan, Storbritannia og USA

³⁰ Rui 2012, s. 64

³¹ Rui 2012, s. 63

³² FATF 2018: <http://www.fatf-gafi.org/countries/#Norway>

³³ FATF 2017: <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/#d.en.11232>

³⁴ Regeringen.no 2017: <https://www.regeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2013/mars/fjerde-hvitvaskingsdirektiv/id2433389/>

1.6.2 ØKOKRIM

ØKOKRIM ble opprettet i 1989 og er både et særorgan i politiet og et statsadvokatembete med nasjonal myndighet. Det er et spissorgan for bekjempelse av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.³⁵ ØKOKRIM har flere internasjonale samarbeid og leder blant annet den norske deltakelsen i FATF. Det er også et sentralt organ for behandling av bistandsanmodninger på grunnlag av hvitvaskingsdirektivene. I tillegg representerer de Norge i OECD³⁶ og GRECO^{37, 38}.

1.6.3 Enheten for finansiell etterretning

Enheten for finansiell etterretning (EFE) er underlagt ØKOKRIM og er sentral i forebyggingen og bekjempelsen av hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering av masseødeleggelsesvåpen. I hovedsak er deres oppgave å motta og analysere mistenkelige transaksjoner fra rapporteringspliktige. Enheten har kontinuerlig kontakt med samarbeidspartnere for å opprettholde kompetanse- og metodeutviklingen i politiet og hos de rapporteringspliktige.³⁹

1.6.4 Finanstilsynet

Finanstilsynet er et selvstendig myndighetsorgan som arbeider med grunnlag i lover og vedtak fra Stortinget, Regjeringen og Finansdepartementet.⁴⁰ Tilsynet er en bidragsyter til finansiell stabilitet og velfungerende markeder. Gjennom tilsyn påser Finanstilsynet at rapporteringspliktige som nevnt i hvitvaskingsloven § 4 følger regelverket.

³⁵ ØKOKRIM 2017: <https://www.okokrim.no/om-okokrim.422248.no.html>

³⁶ OECD – Organization for Economic Co-operation and Development. Har som oppgave å fremme økonomisk vekst i medlemslandene, å samarbeide om å stabilisere økonomien og å bidra til å utvide verdenshandelen. Store Norske Leksikon 2018: <https://snl.no/OECD>

³⁷ GRECO - Groups of States against corruption. Har som oppgave å forbedre medlemmenes kapasitet til å bekjempe korrupsjon ved å overvåke at de overholder Europarådets anti-korrupsjonsstandard. Council of Europe 2018: <https://rm.coe.int/brochure-greco-group-of-states-against-corruption-the-council-of-europ/16806fd621>

³⁸ ØKOKRIM 2009: <https://www.okokrim.no/internasjonalt-samarbeid.417049.no.html>

³⁹ ØKOKRIM 2018: <https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning.424322.no.html>

⁴⁰ Finanstilsynet 2016: <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>

1.6.5 Skatteetaten

Skatteetaten er et statlig organ som er organisert i fem regioner; Skatt Nord, Skatt Midt-Norge, Skatt Vest, Skatt Øst og Skatt Sør. Hovedoppgaven til Skatteetaten er å sikre finansiering av velferdssamfunnet. I utredningen ble Skatteetaten nevnt som potensiell ansvarlig kontrollmyndighet da denne etaten har regional utbredelse i tillegg til erfaring med å gjennomføre bokettersyn. Det er få som kan sammenligne seg med dette. Da den nye bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2017 ble Skatteetaten oppnevnt til å kontrollere at § 5 i hvitvaskingsloven ble overholdt.

1.6.6 ESA

EFTA Surveillance Authority (ESA) er et overvåkningsorgan som fører tilsyn med at EØS-landene overholder sine forpliktelser i EØS-avtalen. Dersom ESA oppdager traktatbrudd fra et av medlemslandene kan saken bringes inn for EFTA-domstolen.⁴¹

1.6.7 EFTA-domstolen

Det europeiske frihandelsforbund (EFTA) domstolen har som oppgave å behandle saker ESA bringer inn. Domstolen skal videre påse og sørge for at EØS-landene oppfyller sine forpliktelser etter EØS-avtalen.⁴²

1.7 LOVENDRINGSPROSESSEN

Norge er forpliktet gjennom EØS-avtalen til å la ESA og siste steg i EFTA-domstolen ha kontroll med at norske myndigheter og virksomheter overholder avtalen.⁴³ Det ble i 1997 etablert en ekspertkomité i Europarådet, Moneyval. Komiteen har som mandat å etterse at medlemslandene har et effektivt system mot

⁴¹ EFTA Surveillance Authority 2018: <http://www.eftasurv.int/about-the-authority/the-authority-at-a-glance-/efas-overvåkingsorgan/>

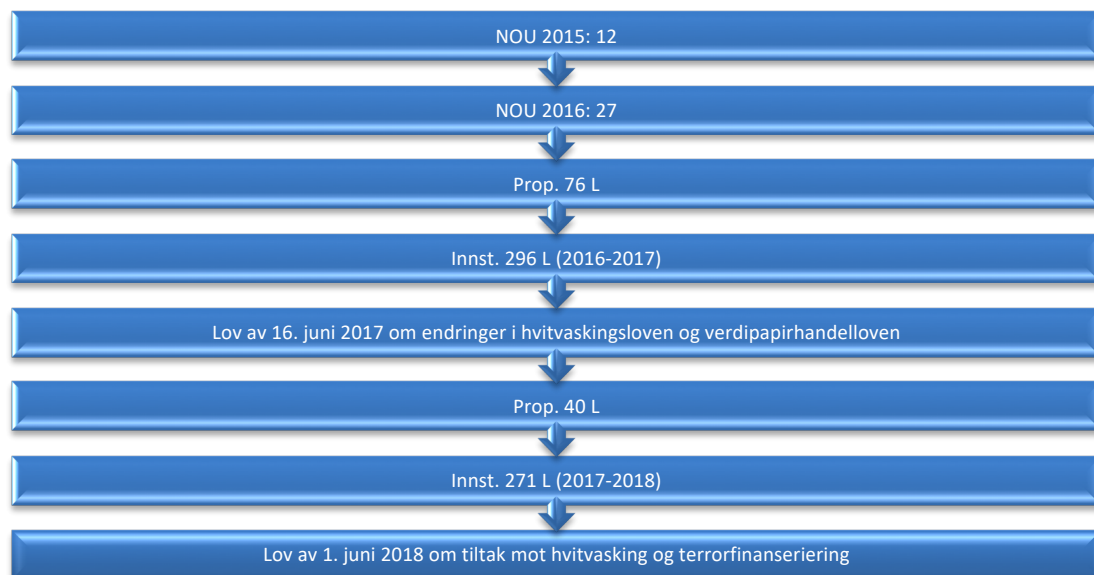
⁴² Store Norske Leksikon 2015: <https://snl.no/EFTA-domstolen>

⁴³ Stortinget 2016: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/EUEOS-arbeid/>

hvitvasking og terrorfinansiering. De har nærmere bestemt ansvar for å kontrollere at medlemslandene følger relevante standarder som FATFs rekommandasjoner, relevante EU-direktiver og Europarådskonvensjonen.⁴⁴ Medlemslandene er pliktet til å følge de relevante standardene, men det er åpent for at man kan sette generelle begrensninger så lenge disse er strengere enn de satt av EU.

2. desember 2013 ble Norge dømt av EFTA-domstolen for traktatbrudd. En av grunnene var at Norge ikke førte tilsyn med at forhandlere av gjenstander overholder hvitvaskingsloven. I 2015 uttalte ESA at Norge fortsatt ikke hadde foretatt de nødvendige lovendringene for å oppfylle direktivforpliktelsene. De gav Norge en siste mulighet til å rette opp i forholdet før de eventuelt skulle bestemme seg for å bringe saken videre til EFTA-domstolen på ny.⁴⁵ Dette ble starten på arbeidet med å oppdatere det norske hvitvaskingsregelverket til å være i samsvar med internasjonale anbefalinger, samt EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og FATF sine anbefalinger etter evalueringsrapporten i 2014.

Figuren under viser en tidslinje fra starten på lovendringen til ny hvitvaskingslov 1. juni 2018.

Figur 2: Lovendringsprosessen

⁴⁴ Rui 2012 s. 91

⁴⁵ NOU 2015: 12 s. 10

Det fremgår av NOU 2015: 12 at utvalgets medlemmer hadde ulike oppfatninger om hvilken løsning som bør velges. Flertallet av medlemmene på syv som var imot en beløpsgrense delte seg i to fraksjoner. Første fraksjon bestående av fire medlemmer anbefalte å beholde gjeldende rett. Medlemmene av denne fraksjonen anså en beløpsgrense for kontantvederlag å være imot retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 og at en videreføring av rapporteringsplikten er et mer målrettet og mindre omfattende inngrep i betalerens privatliv. Et annet argument var tapet av verdifull informasjon EFE vil få dersom det ikke sendes rapporter om mistenkelige transaksjoner.

Andre fraksjon argumenterte med at det å sette en beløpsgrense for kontantvederlag vil være et for stort inngrep i friheten for selger og kjøper til å avtale oppgjørsform. Fraksjonen foreslo at forhandlere av gjenstander selv kan betinge seg betaling på annen måte enn kontanter og dermed selv bestemme om de vil være underlagt rapporteringsplikten. Medlemmene i denne fraksjonen mente verken Grunnloven § 102 eller EMK artikkel 8 vil være til hinder for en slik løsning. Dette blant annet fordi plikten til å betale store beløp som skal være sporbare ikke nødvendigvis er et større inngrep enn det den tidligere bestemmelsen i hvitvaskingsloven medførte (registrering, undersøkelse, rapportering til EFE).

I tredje fraksjon ble det anbefalt innføring av beløpsgrense for kontantvederlag. Det ble ment i denne fraksjonen at muligheten til å foreta ikke-sporbare transaksjoner over en viss verdi uansett er begrenset. Det ble vist til hvitvaskingslovens regler og bokføringsregelverk. Det ble anført at det er få transaksjoner som skjer i kontant på 40 000 kroner eller mer. Det vil derfor være et fåtall transaksjoner som vil bli rammet av denne lovendringen.

Det kommer av Proposisjon 76 L forslag om å innføre en beløpsgrense for kontantvederlag for forhandlere av gjenstander på 40 000 kroner. Den ble godkjent i statsråd 31. mars 2017 og forslag i proposisjonen ble vedtatt 1. juli 2017. Merknader fra høringsinstansene blir drøftet i denne proposisjonen.

Figur 3: Høringsinstansenes merknader⁴⁶

Som man kan se av figuren over var det delte meninger om hva de ulike høringsinstansene mente, hvorav de fleste var i mot en beløpsgrense. I arbeidet med avhandlingen har vi intervjuet instanser med forskjellige meninger. Dette var intervjuobjekter fra første og tredje fraksjon. Vi har i tillegg vært i kontakt med en av instansene fra andre fraksjon som ønsket å holde seg anonym. Videre i vår analyse vil vi ta for oss disse intervjuene og gå mer i dybden på deres merknader fra Proposisjon 76 L.

I februar 2018 kom Proposisjon 40 L om «lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)». Denne bygger på NOU 2015: 12 og NOU 2016: 27, samt gjennomfører det fjerde hvitvaskingsdirektiv. Det blir også fulgt opp en rekke mangler påpekt av FATF om Norge i 2014. Proposisjonen medfører en videreføring av gjeldende rett, men også en innstramming på sentrale punkter.⁴⁷ Lov av 1. juni 2018 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering kom som følge av denne proposisjonen. Forslaget innebærer ikke endringer av kontantforbudet som ble vedtatt 1. juli 2017, og vi vil derfor ikke gå nærmere inn på denne proposisjonen. Derimot tar de for seg spørsmålet om hvorvidt forhandlere av tjenester bør være underlagt hvitvaskingsloven.⁴⁸

⁴⁶ Prop. 76 L 2017

⁴⁷ Prop. 40 L s. 7

⁴⁸ Se punkt 1.7 for videre oppfølging av dette spørsmålet

1.8 FORHANDLERE AV TJENESTER

En forhandler av tjenester er et firma som har rett til å selge en bestemt tjeneste i et bestemt distrikt for egen eller oppdragsgivers regning. Dette kan for eksempel være malere, elektrikere, snekkere, også videre. En tjeneste blir i EØS-retten beskrevet som en økonomisk aktivitet som normalt blir ytt mot betaling.⁴⁹

EU-direktivene og FATF holder forhandlere av tjenester utenfor hvitvaskingsregelverket. Argumentet for dette er at det vil bli for omfattende å inkludere tjenester.⁵⁰ Det ble drøftet i NOU 2016: 27 punkt 3.1.14 om hvitvaskingslovens anvendelsesområde skulle utvides til å gjelde forhandlere av tjenester ved betaling av kontant. Det vises til at antallet transaksjoner og aktører som da vil bli underlagt hvitvaskingsregelverket vil øke betraktelig, og at det allerede er innført skatter og avgiftsregler for motvirkning av kontantomsetningen. Derfor blir det ikke foreslått at forhandlere av tjenester skal underlegges hvitvaskingsloven. Ovennevnte skatter og avgiftsregler reguleres i skatteloven § 6-51 og *lov av 19. juni 2009 nr. 58 om merverdiavgift (merverdiavgiftsloven)* § 8-8. Det kommer blant annet frem av regelverket at virksomheter som kjøper tjenester ikke får fradrag for en fradragsberettiget kostnad dersom betalingen samlet utgjør 10 000 kroner eller mer. Dette gjelder også fradrag for merverdiavgift.

Utvalgets mindretall ønsker at beløpsgrensen også skal gjelde forhandlere av tjenester slik at beløpsgrensen gjelder generelt. De viser til andre land som Danmark, Frankrike, Hellas, Italia, Portugal og Spania hvor beløpsgrensen gjelder generelt. Mindretallet mener det er lite hensiktsmessig at beløpsgrensen ikke gjelder forhandlere av tjenester, da det kan virke upraktisk i blant annet tilfeller der en bedrift er drevet av både varer og tjenester.⁵¹

⁴⁹ Regjeringen.no 2013: <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/nfd---innsiktsartikler/handel-i-eos/tjenester-og-etablering1/tjenester-og-etablering/id643081/>

⁵⁰ Dybdeintervju Damslora

⁵¹ NOU 2016: 27 s. 51

Finanstilsynet støtter mindretallet, og ønsker at forhandlere av tjenester også skal bli underlagt en beløpsgrense for kontantvederlag.⁵²

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)⁵³ og Hovedorganisasjonen Virke⁵⁴ ønsker derimot ikke at forhandlere av tjenester skal underlegges hvitvaskingsloven. NHO viser til at tjenester ikke er like godt egnet til misbruk som gjenstander, og at ofte både kjøper og selger vil være innforstått med at pengene ved tjenesten vil bli hvitvasket dersom det er tilfelle. Virke mener at å inkludere tjenester vil føre til betydelig økte kostnader for næringslivet og myndighetene.⁵⁵

Finansdepartementet ønsker ikke å utvide hvitvaskingsloven til å gjelde forhandlere av tjenester. Departementet viser til at beløpsgrensen for forhandlere av gjenstander kun har virket siden 1. juli 2017. De mener at beløpsgrensen ikke bør utvides til å gjelde flere aktører på dette tidspunktet, men presiserer at det kan vurderes på et senere tidspunkt.⁵⁶

2. FORSKNINGSDESIGN OG METODIKK

Denne delen av avhandlingen gir en gjennomgang over metoden vi har benyttet. Ved hjelp av to vitenskapelige metoder har vi besvart problemstillingen vår på en gjennomførbar og oversiktlig måte. Problemstillingen er rettet mot kontantforbudsregelen for forhandlere av gjenstander, og om alternative tiltak kan redusere hvitvasking. På bakgrunn av at det ikke er gjort undersøkelser på området, ser vi det som mest naturlig å anvende samfunnsvitenskapelig metode.⁵⁷

⁵² Prop. 40 L (2017-2018) s. 38

⁵³ NHO er det største interesseorganet for bedrifter i Norge

⁵⁴ Virke er hovedorganisasjonen for tjenestenæringene

⁵⁵ Prop. 40 L (2017-2018) s. 38

⁵⁶ Prop. 40 L (2017-2018) s. 38

⁵⁷ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011, s. 33

2.1 VALG AV DESIGN

Valg av forskningsdesign handler om fremgangsmåten for å innhente informasjon om virkeligheten, samt å analysere denne informasjonen. Det burde særlig i en tidlig fase tas stilling til hvem og hva som skal undersøkes, og hvordan denne undersøkelsen skal gjennomføres.⁵⁸ Temaet vi tar for oss i avhandlingen er relativt nytt, så det finnes lite informasjon å innhente. Vi har derfor valgt å gjennomføre spørreundersøkelser og intervjuer for å innhente data som vi senere i oppgaven vil analysere.

2.2 METODE

Metodens formål er å kunne besvare en problemstilling på en systematisk og standardisert måte. Det er problemstillingen som bestemmer hvilken metode som skal benyttes. Kvantitativ metode gir informasjon fra målbare enheter, mens den kvalitative metoden innhenter informasjon fra et begrenset antall informanter.⁵⁹ Vi benyttet først den kvantitative metoden ved å sende ut en spørreundersøkelse til tilfeldige personer. Denne spørreundersøkelsen gav oss grunnlag til å velge ut informanter til den kvalitative delen av oppgaven. I den kvalitative delen utførte vi intervjuer rettet mot nøkkelpersoner. Intervjuobjektene har hovedsakelig vært forhandlere av gjenstander herav daglige ledere og personer som har uttalt seg om lovendringen.

2.3 INNSAMLING AV DATA

Vi startet datainnsamlingen vår ved å gjennomføre en spørreundersøkelse. Denne ble sendt ut til et «mannen på gaten» der spørsmålene handlet om hvorvidt respondentene kjenner til noen som har hvitvasket utbytte, om de selv har gjort det og hvilke kanaler de ville benyttet seg av dersom de skulle ha hvitvasket utbytte. Det kom frem i spørreundersøkelsen at svarene ville være anonyme. Dette for å få et mest mulig ærlig resultat. Svarene fra spørreundersøkelsen ble tatt med i betraktning over hvilke forhandlere av gjenstander vi valgte å intervju senere.

⁵⁸ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011, s. 77

⁵⁹ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011 s. 143

Videre benyttet vi oss av individuelle dybdeintervjuer for innsamling av data. Dette på bakgrunn av at spørsmålene kunne bygge på sensitive temaer, og vi ønsket å få innblikk i respondentenes individuelle hverdags erfaring på området. Det er ikke hvem intervjuobjektene er som er viktig, men heller deres innsikter og erfaringer. Flere av intervjuobjektene vil dermed holdes anonyme. Fordelen ved å benytte dybdeintervjuer er at det er en fleksibel metode som gjør det mulig å få fyldig og dyptgående innsikt i temaet det snakkes om.⁶⁰

2.3.1 Spørreundersøkelsen

For å forstå hvilke metoder «mannen på gaten» ville brukt for å hvitvaske utbytte, så vi det som hensiktsmessig å sende ut spørreundersøkelsen til tilfeldige personer. Vi benyttet svar fra undersøkelsen til å identifisere forhandlere av gjenstander vi ønsket å kontakte til dybdeintervju. Det presiseres her at det er en tverrsnittsundersøkelse og ikke kan anses som signifikant.

2.3.2 Dybdeintervju

Vi har gjennomført 7 dybdeintervjuer med forhandlere av gjenstander herav daglige ledere og aktuelle personer som har uttalt seg om lovendringen. Forhandlerne har vi valgt på bakgrunn av svar fra spørreundersøkelsen. Vi mener antallet intervjuobjekter har vært tilfredsstillende, og de har gitt oss den informasjonen vi trenger for å kunne uttale oss om lovendringen og eventuelle alternative tiltak som kan gjøres.

Videre gjennomførte vi et lengre intervju med Länsstyrelsen i Stockholm. Der fikk vi tilfredsstillende informasjon om hvilke tiltak Sverige har for bekjempelsen av hvitvasking hos forhandlere av gjenstander. Vi har prøvd å få kontakt med myndighetsorganet i Danmark som jobber med bekjempelsen mot hvitvasking hos forhandlere av gjenstander. Dette viste seg å være vanskelig, og vi besluttet derfor å fokusere kun på Sverige.

⁶⁰ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011 s. 143

2.3.3 Spørsmålsutforming og rekkefølge

Spørreundersøkelsen har en logisk oppbygning. I første del innhentet vi demografiske opplysninger om respondentene som for eksempel kjønn, alder, utdanning og yrke. Videre i del to knyttet spørsmålene seg til kjennskapen og omfanget av hvitvasking, samt egne tanker om temaet.

Vi ønsket å finne ut hvilken kunnskap forhandlere av gjenstander hadde til både den gamle og den nye hvitvaskingsloven. Derfor benyttet vi oss for det meste av strukturerte intervjuer ved henvendelser til denne gruppen. *Strukturert intervju* vil si intervjuer hvor tema og spørsmål er laget på forhånd og hvor intervjueren kan krysse av for faste svaralternativer. Ved kvalitative intervjuer vil det ikke være formulert noen svaralternativer på forhånd, her vil intervjueren få mer utfyllende svar enn ved bruk av fastsatte svar på forhånd. Dette gjør det enklere å sammenligne systematisk i etterkant da alle intervjuobjektene vil få de samme spørsmålene.⁶¹

I *ustrukturerte intervjuer* er spørsmålene åpne og tonen er mer uformell. Det er ikke tilrettelagt spørsmål eller rekkefølge på forhånd. Ergo er det mulighet for intervjueren å tilpasse spørsmålene og fleksibiliteten under intervjuet. Dette kan føre til at det vil være noe vanskeligere å sammenligne svar i etterkant av intervjuene.⁶²

Under enkelte av dybdeintervjuene benyttet vi oss av semistrukturerte intervjuer. *Semistrukturerte intervjuer* er en mellomting mellom ytterpunktene strukturerte og ustrukturerte intervjuer, og det er den mest brukte formen for kvalitative intervjuer. Den har en overordnet intervjuguide som det blir tatt utgangspunkt i, men det vil være variasjon i spørsmål, tema og rekkefølge. Intervjuguiden er en liste over tema og generelle spørsmål som har sin bakgrunn fra problemstillingen. Dette er en intervjuteknikk som gir en god balanse mellom standardisering og fleksibilitet.⁶³

⁶¹ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011 s. 145

⁶² Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011 s. 146

⁶³ Johannessen, Christoffersen og Tufte 2011 s. 145

2.3.4 «Vet ikke» - kategori

Det kommer frem av Fred Wenstøp⁶⁴ at det er viktig med et «vet ikke» – alternativ. Han hevder at personer som er usikre på noe har en tendens til å svare det som på overflaten høres mest «riktig» ut. Dersom alternativet «vet ikke» uteblir vil det være med på å skape responsskjevhet. Personene som gjennomførte spørreundersøkelsen fikk mulighet til å lage sine egne svar, men vi ser likevel at flere benyttet seg av muligheten til å svare «vet ikke». Det må i analysen bli tatt høyde for at noen har brukt dette alternativet i ren sløvhet, og vi må derfor stille oss kritisk til svarene.

2.3.5 Antall spørsmål

Det er vanskelig å sette et endelig tall på hvor mange spørsmål man burde ha med i en spørreundersøkelse. En tommelfingerregel fra Haraldsen (1999) sier at et spørreskjema burde ha maksimalt 12 sider med til sammen 100 spørsmål. Vår spørreundersøkelse endte på 9 sider med totalt 10 spørsmål.

2.3.6 Antall respondenter

Spørreundersøkelsen vår ble besvart av 135 tilfeldig utvalgte personer med et aldersspenn fra 18 til 64 år. Ut i fra svarene som er gitt, ser vi at majoriteten av respondentene ligger på en alder mellom 18 og 34 år. Bakgrunnen for dette aldersspranget mener vi er at en digital spørreundersøkelse ikke appellerer like godt til eldre aldersgrupper.

3. HVITVASKING

3.1 DEFINISJON

Hvitvasking er i henhold til § 2 første ledd bokstav a i hvitvaskingsloven handlinger som er beskrevet i straffeloven § 332 og § 337.⁶⁵ Dette vil si at heleri og selvvasking også betegnes som hvitvasking. Det er likevel enkelte forskjeller.

⁶⁴ Wenstøp, Fred, 2006

⁶⁵ Se punkt 1.5.1 og 1.5.2 for beskrivelse av paragrafene

Heleri tar for seg en person som mottar eller skaffer seg selv eller andre et straffbart utbytte. Hvitvasking er hvor en person bistår i å sikre utbytte av en straffbar handling, mens selvvasking går ut på at en person selv har skjult eller tilslørt utbytte fra en straffbar handling han selv har begått. Fenomenet hvitvasking har eksistert i lang tid og har i realiteten vært til stede så lenge ideen om privat eiendomsrett har eksistert. Selve termen «hvitvasking» eller «money laundering» har sitt opphav fra vaskeridriften til mafiabossen Al Capone i USA på 1930-tallet. Her legitimerte og skjultes utbyttet fra straffbare handlinger som inntekt fra vaskerivirksomheten for å unngå straffeforfølgning for skatteunndragelse.⁶⁶

Bekjempelse av hvitvasking i Norge reguleres i hvitvaskingsloven. Det var i *lov av 16. juni 2017 om endringer i hvitvaskingsloven og verdipapirhandelloven* rapporteringsplikten for forhandlere av gjenstander ble erstattet med en beløpsgrense etter kapittel 1 § 4 a. Nytt lovvedtak kom i *lov av 1. juni 2018 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering* og venter på ikrafttredelse. Det følger av ovennevnte lov at dagens § 4 a blir endret til kapittel 2 § 5 og lyder som følger:

§ 5. Beløpsgrense for kontantvederlag. Kontroll.

«Forhandlere av gjenstander kan ikke motta vederlag i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer eller tilsvarende beløp i utenlandsk valuta. Dette gjelder også der oppgjøret gjennomføres i flere operasjoner.

Skattekontoret fører kontroll med at første ledd blir overholdt. Ved kontrollen gjelder skatteforvaltningsloven §§ 10-1, 10-2, 10-4, 10-10, 10-11, 10-12, 10-13 og 10-14 tilsvarende så langt de passer.»

Endringene bygger på blant annet det fjerde hvitvaskingsdirektiv i tillegg til anbefalinger fra FATF. Dette for å sørge for at Norge overholder EØS-forpliktelsene.

Selv om den som hvitvasker ikke kjenner til hvilken forbrytelse utbyttet stammer fra, er det straffbart så lenge han eller hun har forståelse for at det er snakk om en

⁶⁶ Rui 2012, side 62-63

straffbar handling.⁶⁷ Straffbare handlinger i forbindelse med hvitvasking er blant annet narkotikahandel, underslag, ran, bedrageri, utroskap, kreditorsvik, innsidehandel eller korrupsjon. Dersom en person er vel vitende om at utbyttet stammer fra en kriminell handling, og mottar selv en del av utbyttet fra aktiviteten, er det snakk om heleri. Det er også straffbart å planlegge hvitvasking og heleri.

3.2 KRIMINALISERING AV HVITVASKING

Selv om fenomenet hvitvasking har eksistert lenge, var det først i 1970 den første lovgivningen med formål å motvirke hvitvasking kom. Dette var den amerikanske «Bank Secrecy Act» av 1970 hvor banker ble pålagt å rapportere til myndighetene om valutatransaksjoner på over 10.000 dollar. Dette gjaldt midler både inn og ut av USA, samt dersom en person hadde en utenlandsk konto med mer enn 10.000 dollar.⁶⁸

I Norge er heleri og hvitvasking straffbart etter straffeloven §§ 332 og 337. Se punkt 1.5.1 og 1.5.2 for nærmere definisjon. Strafferammen for heleri og hvitvasking er bot eller fengsel inntil 2 år.

Det følger av straffeloven §§ 333 og 338 at grovt heleri og grov hvitvasking straffes med fengsel inntil 6 år. Definisjonen av grovt heleri legger særlig «vekt på hva slags handling utbyttet stammer fra, om fordelen gjerningspersonen har skaffet seg er betydelig, og om den skyldige har drevet heleri regelmessig.»⁶⁹

Definisjonen av grov hvitvasking legger særlig «vekt på hva slags handling utbyttet stammer fra, om utbyttet hvitvaskeren har hatt befatning av er av betydelig verdi, og om lovbryteren har drevet hvitvasking regelmessig.»⁷⁰

Videre kommer det av straffeloven § 21 at «straffelovgivningen rammer bare forsettlig lovbrudd med mindre annet er bestemt.» Både i uaktsom og forsettlig

⁶⁷ ØKOKRIM 2017: <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

⁶⁸ Rui 2012, s. 62

⁶⁹ Straffeloven § 333

⁷⁰ Straffeloven § 338

form er hvitvasking og heleri straffbart.⁷¹ Det følger av straffeloven §§ 22 og 23 at ved forsett må man ha begått en handling med hensikt og ved uaktsomhet handler man i strid med kravet til forsvarlig opptreden.

Det kommer videre av straffeloven §§ 336 og 341 at den som inngår forbund med noen om å begå heleri/hvitvasking som nevnt i §§ 332 og 337 og 338, straffes med bot eller fengsel inntil 2 år.

Kontantforbudet rammer bare noen få personer, men straffeloven rammer enhver og har ingen beløpsgrense. Etter straffeloven kan det å ta imot et beløp på 15 000 norske kroner være hvitvasking og straffbart, men faller ikke inn under kontantforbudet i hvitvaskingsloven.

Hvitvaskingsloven har et annet formål og innretning enn straffeloven. Den har til hensikt å pålegge enkelte samfunnsaktører⁷² å iverksette tiltak for å unngå at andre foretar hvitvasking innenfor disse aktørenes forretningsvirksomhet, og å rapportere til myndighetene når det oppstår mistanke om slike aktiviteter.⁷³

Lov av 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering § 51 omhandler straff og har følgende ordlyd:

«(1) Med bøter straffes rapporteringspliktige foretak som overtrer §§ 9, 12, 13, 17, 18, 24, 25, 26, 28, 30 eller 42 eller forskrifter gitt i medhold av disse bestemmelsene. Når foretak kan straffes etter første punktum, kan styremedlemmer eller daglig leder, eller person i tilsvarende stilling i foretak uten styre eller daglig leder, straffes med bøter dersom vedkommende har utvist forsett eller grov uaktsomhet i forbindelse med overtredelsen. Ved særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 1 år anvendes.

(2) Med bøter straffes rapporteringspliktige fysiske personer som forsettlig eller grovt uaktsomt overtrer §§ 9, 12, 13, 17, 18, 24, 25, 26, 28, 30 eller 42 eller forskrifter gitt i medhold av disse bestemmelsene. Ved særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 1 år anvendes.

⁷¹ Store Norske Leksikon 2018: <https://snl.no/heleri>

⁷² Dette kan for eksempel være banker eller revisjonsselskaper

⁷³ Langfeldt 2016 s. 758

(3) Styremedlemmer, ledere, ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av foretaket, straffes med bøter dersom vedkommende forsettlig eller grovt uaktsomt overtrer § 26 eller § 28. Ved særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 1 år anvendes.»

3.3 GJENNOMFØRING AV HVITVASKING

Hvitvasking av utbytte kan gjennomføres på flere måter. Det kan være så enkelt som å sette utbytte inn på konto til familie eller venner, for så videre å ta det ut kontant, for å veksle og smugle pengene til utlandet. Kjøp av dyre gjenstander som klokke og bil er også metoder som blir brukt. Mer avanserte metoder kan være å sette opp fiktive virksomheter og salg, for så å føre utbytte fra kriminelle handlinger som inntekt i virksomheten. Ved å bruke disse og andre metoder begrenser kriminelle oppdagelsesrisikoen og øker lønnsomheten.⁷⁴ Det er den samme prosessen som ligger til grunn for de ulike metodene. Denne prosessen kalles for trefasemodellen og er den mest brukte modellen til å forklare hvitvasking.

Figur 4: Trefasemodellen

Den første fasen er plassering. I denne fasen er det størst risiko forbundet med å vekke mistanke, og det er her verdier fra en straffbar handling introduseres i finanssystemet.⁷⁵ Dette kan for eksempel skje ved at penger fra en straffbar handling blir satt inn på en bankkonto eller ved kontantkjøp av verdifulle gjenstander.⁷⁶

I tilsløringsfasen blir pengene flyttet fra konto for å tilsløre forbindelsen mellom pengene og den straffbare handlingen. En måte å tilsløre forbindelsen på er å flytte pengene til flere conti eller ved å investere dem finansielt.⁷⁷

⁷⁴ ØKOKRIM 2017: <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

⁷⁵ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hvordan-foregar-hvitvasking/>

⁷⁶ Rui 2012 s. 25

⁷⁷ Rui 2012 s. 25

I den siste fasen, integrasjonsfasen, er det skapt et legitimt grunnlag for hvor midlene opprinnelig kommer fra, og midlene kan disponeres fritt til privat forbruk.⁷⁸

3.4 LOVENS BAKGRUNN

Lovens formål følger av hvitvaskingsloven § 1 og lyder som følger:

«(1) Lovens formål er å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering.

(2) Tiltakene i loven skal beskytte det finansielle og økonomiske systemet samt samfunnet som helhet ved å forebygge og avdekke at rapporteringspliktige brukes eller forsøkes brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering.»

Derfor er bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering viktig og har høy prioritet internasjonalt. Metodene og omfanget er blitt større, mer komplisert og utgjør et alvorlig samfunnsproblem. Finanssystemene blir utnyttet til å legalisere utbytte fra straffbare handlinger.

Hvitvasking skader virksomheters omdømme, det har konsekvenser for økonomisk utvikling, har ingen synlige ofre og rammer enkeltindivider. Forebygging og bekjempelse av hvitvasking er derfor viktig i arbeidet mot organisert og økonomisk kriminalitet.⁷⁹

3.5 REGULERING AV BELØPSGRENSE I DE SKANDINAVISKE LANDENE

Under arbeidet med utredningen av lovendringen hentet utvalget blant annet opplysninger om hvordan Danmark og Sverige regulerte misbruk av forhandlere av gjenstander til å hvitvaske kontanter.

⁷⁸ Rui 2012 s. 25

⁷⁹ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

I 2006 innførte Danmark et kontantforbud. Beløpsgrensen ble dette året satt til 100 000 DKK og var avgrenset til å gjelde auksjonsholdere og forhandlere av gjenstander. I 2013 ble beløpsgrensen satt ned til 50 000 DKK. Det følger av *lov 8. juni 2017 nr. 651 om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask og finansiering af terrorisme (hvidvaskloven)* § 5 følgende:

«Erhvervsdrivende, som ikke er omfattet af § 1, stk. 1, må ikke modtage kontantbetalinger på 50.000 kr. eller derover, hvad enten betalingen sker på én gang eller som flere betalinger, der er eller ser ud til at være indbyrdes forbundet.»

Sverige krever at forhandlere av gjenstander melder seg inn i et hvitvaskingsregister. Forhandlere er pliktige til å rapportere dersom de utbetaler eller mottar beløp på 5 000 euro eller tilsvarende i kontant, men kan avslå å ta imot betaling i form av kontanter uansett beløp. Dette er forskjellig fra Norge som bare har mottaksalternativ samt at en ikke får fradrag for en fradragsberettiget kostnad dersom betalingen utgjør 10 000 norske kroner eller mer.⁸⁰ *Lag av 30. juni 2017 nr. 630 om atgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism* 1 kap. 2 § lyder som følger

«Denne lag gäller för fysiska och juridiska personer som driver (...)

16. yrkesmässig handel med varor, om det kan antas att det i verksamheten eller en del av verksamheten genomförs eller kommer att genomföras transaktioner, enstaka eller sådana som kan antas ha samband, som innebär att utbetalt eller mottaget belopp i kontanter uppgår till motsvarande 5 000 euro eller mer.»

Videre følger det av 7 kapittel 3 § at

«Den som avser att driva verksamhet som anges i 1 § första stycket ska anmäla detta till Bolagsverket. Sådan verksamhet får inte drivas om anmälan inte har gjorts.»

Et slikt register kan være med på å gi en god oversikt over rapporteringspliktige, samt gi en bedre basis for å føre et målrettet tilsyn. Beløpet på 5 000 euro ble satt etter at det fjerde hvitvaskingsdirektivet trådte i kraft. I arbeidet frem mot vår analyse har vi vært i Stockholm og intervjuet to ansatte i Länsstyrelsen i

⁸⁰ Se punkt 1.8

Stockholm. Vi vil i vår analyse gå nærmere inn på hvordan registeret har fungert i Sverige.⁸¹

3.6 UTVIKLING I VERDEN

USA var den første nasjonen som kriminaliserte hvitvasking. Dette var som følge av et stadig økende samfunnsproblem knyttet til organisert internasjonal narkotikakriminalitet på amerikansk jord. Narkotikaproblemet oppstod som følge av hjemvendte soldater fra Vietnamkrigen og fremveksten av narkotikakartell i Sør-Amerika.⁸² Dette var bakgrunnen for Reagan-administrasjonens iverksettelse av «the war on crime» på 1980-tallet, der et av tiltakene var «the Anti-Drug Abuse Act» av 1986. Det var i denne loven hvitvasking ble kriminalisert etter § 1956:

«Whoever, knowing that the property involved in a financial transaction represents the proceeds of some form of unlawful activity, conducts or attempts to conduct such a financial transaction which in fact involves the proceeds of specified unlawful activity ... with the intent to promote the carrying on of specified unlawful activity.»⁸³

Den internasjonale kampen mot hvitvasking kom som følge av det økende omfanget av organisert narkotikakriminalitet. Det var FNs «*United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*» av 1988, også kalt Wienkonvensjonen som var starten på den internasjonale kampen. Konvensjonen påla medlemsstatene å iverksette tiltak mot narkotikakriminalitet, samt å kriminalisere hvitvasking av utbytte fra narkotikakriminalitet.⁸⁴

I år 2000 vedtok FN den andre konvensjonen (Palermokonvensjonen) med formål å fremme samarbeid for å forhindre og bekjempe transnasjonal organisert

⁸¹ Se punkt 6.7.4: Tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme i Sverige

⁸² Rui 2012, s. 62

⁸³ Ennis 2009, s. 197

⁸⁴ United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Vedtatt 20. Desember 1988. Gjeldende fra 11. November 1990

kriminalitet mer effektivt.⁸⁵ Den er ganske så lik Wienkonvensjonen, men skiller seg ut i artikkel 6 nr. 2 bokstav b ved at all seriøs forbrytelse skal danne grunnlaget for hvitvasking. I tillegg er det Palermokonvensjonens artikkel 7 som stiller krav til kundekontroll, undersøkelses- og rapporteringssystem.⁸⁶

FNs New York-konvensjon av 2003 er den tredje konvensjonen. Hovedformålet er å fremme og styrke tiltak for å forebygge og bekjempe korrupsjon.⁸⁷

I dag er det først og fremst konvensjonene til FN i tillegg til FATF som bekjemper hvitvasking internasjonalt. I 2009 ble det av FNs kontor for narkotika og kriminalitet foretatt en studie der det ble estimert at 3,6 prosent av verdensomspennende BNP stammer fra kriminelle inntekter. 2,7 prosent av disse (1,6 trillioner dollar) ble hvitvasket.⁸⁸

3.7 EU OG EØS

I Europa ble kampen mot hvitvasking markert av Europarådets «Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime» fra 1990.⁸⁹ Denne konvensjonen var den første til å kriminalisere hvitvasking på et generelt grunnlag, ikke kun fra narkotikakriminalitet.⁹⁰ Året etter kom det første hvitvaskingsdirektivet med forebyggende tiltak for å hindre at det finansielle systemet skulle bli misbrukt til å hvitvaske utbytte. I 2001 ble direktivet avløst av det andre hvitvaskingsdirektiv, som igjen ble avløst i 2005 av det tredje hvitvaskingsdirektiv, inntil det fjerde hvitvaskingsdirektiv ble vedtatt i 2015.

⁸⁵ United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto. Vedtatt 15. november 2000 i Palermo. Gjeldende fra 29. September 2003

⁸⁶ Rui 2012, s. 83

⁸⁷ United Nations Convention against Corruption. Vedtatt 31. Oktober 2003. Gjeldende fra 14. desember 2005

⁸⁸ FATF 2018: <http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/>

⁸⁹ Rui 2012, s. 64

⁹⁰ Rui 2012, s. 90

4. HVITVASKINGSLOVENS BETYDNING FOR FORHANDLERE AV GJENSTANDER

Fra og med 2004 til og med 30. juni 2017 var forhandlere av gjenstander underlagt rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven. I denne delen av avhandlingen vil vi gå nærmere inn på betydningen av dette, samt gjennomgå Skatteetatens veiledning om kontantforbudet.

Det kommer av rundskriv 8/2009 at forhandlere av gjenstander vil kunne henvende seg til ØKOKRIM for nærmere veiledning. Den 23. desember 2016 kom et nytt rundskriv fra Finanstilsynet med navnet «Veiledning – hvitvaskingsregler». Denne tar kun for seg foretak under tilsyn og ikke forhandlere av gjenstander. Vi vil derfor bruke Hvitvasking.no som er et nettsted fra Finanstilsynet og ØKOKRIM fra 2007 for å gå nærmere inn på hvitvaskingslovens betydning for forhandlere av gjenstander. Vi vil bruke denne nettsiden som utgangspunkt, men samtidig knytte den opp mot dagens hvitvaskingslov.

Under intervjuene la vi vekt på både den gamle rapporteringsplikten for forhandlere av gjenstander og den nye bestemmelsen. Dette gjorde vi for å kunne sammenligne og forsøke å finne den beste måten til å redusere misbruket av forhandlere av gjenstander til hvitvasking. Vi mener derfor at det er viktig å se på hvordan den gamle rapporteringsplikten fungerte i de forskjellige virksomhetene, i tillegg til å få informasjon om og innsikt i hvordan den nye bestemmelsen fungerer. Siden denne bestemmelsen kun har vært gjeldende i underkant av ett år, har det vært utfordrende å finne ut om den har gitt noen resultater. Derfor vil vi videre vise til betydningen av rapporteringsplikten samt den nye bestemmelsen.

I henhold til hvitvaskingsloven (før endringen i lov av 16. juni 2017 om endringer i hvitvaskingsloven og verdipapirhandelloven) § 2 fremkommer det at forhandlere av gjenstander er underlagt rapporteringsplikt etter § 4 andre ledd nr. 8. Videre fremkommer det en utdypende veiledning på Skatteetatens hjemmesider om kontantforbudet.

4.1 Pliktene til forhandlere av gjenstander etter det tidligere hvitvaskingsregelverket

Det kommer av hvitvaskingsloven at forhandlere av gjenstander plikter å utføre identitetskontroll og oversende mistenkelige transaksjoner til ØKOKRIM. Det foreligger i tillegg en undersøkelses- og rapporteringsplikt.

4.1.1 Identitetskontroll

Fra lov av 20. juni 2003 om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. fremkommer det at forhandlere av gjenstander skal foreta en identitetskontroll dersom det er mistanke om at vederlaget stammer fra straffbare handlinger.⁹¹ § 3 i forskriften til ovennevnte lov tar for seg forhandlere av verdifulle gjenstander. Denne loven er opphevet, men vi antar også at selv om det ikke er skrevet at det praktiseres etter lov av 6. mars 2009 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. at det fortsatt er gjeldene, og lyder som følger:

§ 3. Særlig om forhandlere av verdifulle gjenstander

«Rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8, skal kreve legitimasjon etter hvitvaskingsloven § 5 og registrer opplysningene etter hvitvaskingsloven § 6.

1. ved transaksjoner i kontanter på 40.000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta, dersom det er mistanke om at transaksjonen har tilknytning til en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven § 147a eller § 147b, og
2. ved enhver transaksjon i kontanter på 100.000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i tilsvarende valuta.

Beløpsgrensen beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner som ser ut til å ha sammenheng med hverandre.»

⁹¹ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Hvitvaskingsloven---nar-er-den-gjeldende-for-virksomhet-innen-varehandel/>

Dette betyr at det kun er i tilfeller hvor man mistenker at transaksjonen har tilknytning til en straffbar handling at det skal rapporteres, med mindre det er en transaksjon i kontanter på 100.000 norske kroner eller mer. Disse tilfellene skal uansett rapporteres inn.

Fra lov av 20. juni 2003 om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. til lov av 6. mars 2009 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. ble blant annet identitetskontroll et av flere punkt under risikobasert kundekontroll. Denne endringen påvirker ikke forhandlere av gjenstander i like stor grad som banker, forsikringsselskap, eiendomsmeglere også videre. Den er mer ment for rapporteringspliktige som på hverdagslig basis oppretter kundeforhold.

4.1.2 Mistenkelige transaksjoner

Det kan være vanskelig å bestemme hvorvidt en transaksjon skal anses som mistenkelig. Mistanken burde oppstå når man opplever noe uvanlig i forhold til kompetanse og erfaring man har fra tidligere. Finanstilsynet og ØKOKRIM legger særlig vekt på forhandlere av verdifulle gjenstander og har laget en liste med indikasjoner for hva som kan anses som mistenkelig.⁹² Den lyder som følger:

- «Store kontante transaksjoner kan være mistenkelig i seg selv; kjøp av varen finansieres med ulovlig utbytte direkte
- Misforhold mellom en kundens økonomiske stilling og antatt betalingsevne
- Kundens oppførsel
- Kjøp av varen lånefinansieres og nedbetales med ulovlig utbytte, tilsvarende med leasing
- Unormalt mønster i forhold til oppdragets art, for eksempel;
 - At kjøper ikke skal betale selv
 - At selger ikke skal være mottaker av oppgjøret
 - At oppgjøret deles opp i unødige mange transaksjoner

⁹² Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Hvitvaskingsloven---nar-er-den-gjeldende-for-virksomhet-innen-varehandel/>

-
- At det innbetales høyere salgssum enn reell, med anmodning om å få overskytende beløp utbetalt på senere tidspunkt eller overført til konto
 - At varen finansieres med lån fra eget AS. Forhandler synes dette ser greit ut fordi midlene kommer fra AS. Det kan være vanskelig å se at midlene kan være utbytte fra straffbar handling.»⁹³

4.1.3 Undersøkelsesplikten

Er det mistanke om at en transaksjon kan ha tilknytning til utbytte fra straffbar handling, kommer det av *lov av 6. mars 2009 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv* § 17 at det skal foretas nærmere undersøkelse. Disse undersøkelsene er med på å bekrefte eller avkrefte mistanken. Det kommer frem av loven at den rapporteringspliktige skal ta stilling til hvilken straffbar handling som eventuelt er begått, identifisere forbrytelsen som genererer utbyttet, eller vurderinger knyttet til straffbarheten. Det er nok med en diffus mistanke.⁹⁴

En undersøkelse skal gjøres på grunnlag av tilgjengelig dokumentasjon, sammenlignes med andre normale transaksjoner, kundens forventede transaksjonsmønster og stille spørsmål som er naturlig innenfor utøvelsen av oppdraget.⁹⁵

4.1.4 Rapporteringsplikten

Hvitvaskingsloven hadde før endringene 1. juli 2017 en bestemmelse som gjaldt for forhandlere av gjenstander. Alle som driver virksomhet innen varehandel falt under § 4, annet ledd, punkt 8:

«forhandlere av gjenstander (...) ved transaksjoner i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta.»

⁹³ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Hvitvaskingsloven---nar-er-den-gjeldende-for-virksomhet-innen-varehandel/>

⁹⁴ Hvitvasking.no 2008: <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt/EU/>

⁹⁵ Hvitvasking.no 2008: <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt/EU/>

Dette vil ikke si at alle transaksjoner over 40 000 norske kroner skulle rapporteres, men man falt inn under loven som rapporteringspliktig når det var snakk om transaksjoner som nevnt over.⁹⁶

4.1.5 Tidligere dommer og straffefølgelse

Generelt har det jevnt over vært få saker der forhandlere av gjenstander er blitt dømt for å ikke overholde rapporteringsplikten. En stor grunn til dette er nok mangelen på tilsyn. I tilfeller der det er blitt avdekket at rapporteringsplikten ikke har blitt fulgt, er dette fordi personer med tilknytning til narkotikakriminalitet har eid biler av stor verdi der kjøpet ble gjort kontant og kan spores tilbake til forhandlere.⁹⁷

4.2 Endring i hvitvaskingsloven – veiledning om kontantforbudet

Den 19. januar 2018 publiserte Skatteetaten, som tilsynsorgan av forhandlere av gjenstander, en veiledning om kontantforbudet. Veiledningen beskriver formålet med kontantforbudet i tillegg til hvem og hvilke transaksjoner som omfattes.

4.2.1 Formål

Hovedformålet med beløpsgrensen på maks 40 000 norske kroner og kontantforbudet er å forhindre at forhandlere av gjenstander kan misbrukes til hvitvaskings- og terrorformål og å redusere og forhindre risikoen for hvitvasking for kontantkjøp. En avledet gevinst er at kontantforbudet vil motvirke svart økonomi og skattesvik.⁹⁸

⁹⁶ Hvitvasking.no 2007: <http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Hvitvaskingsloven---nar-er-den-gjeldende-for-virksomhet-innen-varehandel/>

⁹⁷ Vedlegg 9.4: Dybdeintervju Sven Arild Damslara spørsmål 3

⁹⁸ Skatteetaten 2018: <https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/endringer-i-hvitvaskingsloven--veiledning-om-kontantforbudet/>

4.2.2 Hvem omfattes av forbudet

Det er forhandlere av gjenstander kontantforbudet i hvitvaskingsloven § 5 retter seg mot. Skattedirektoratet definerer forhandler som «alle næringsdrivende, også innbefattet auksjonsholdere og andre profesjonelle mellommenn. Kontantforbudet gjelder alle næringsbransjer som selger varer. Salg mellom privatpersoner rammes ikke, kun ervervsmessig salg».⁹⁹

4.2.3 Hvilke transaksjoner omfattes av forbudet

Forbudets hovedmål er tilfeller der varer og kontanter utveksles samtidig. Det vil være helt sentralt å vurdere hva som er transaksjonen. Forbudet vil ramme avbetalingen av en vare. Dette betyr at den totale avbetalingen av varen ikke kan bestå av kontanter på kr 40 000 eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta.

Vurderingen Skattedirektoratet har gjort for å avklare hvilke transaksjoner som omfattes av kontantforbudet er ikke å anse som uttømmende. Kontantforbudet gjelder ved kjøp av gjenstander. Med begrepet «gjenstander» menes alle fysiske ting, men omfatter også gavekort, forhåndsbetalte bankkort, telefonkort mv.

Det fremkommer ingen krav om at det må være en sammenheng mellom varene som kjøpes. Transaksjoner hvor en gjenstand har en verdi på under 40 000 norske kroner, og i en sammenheng med flere gjenstander vil nå opp til et totalbeløp på 40 000 norske kroner eller mer vil transaksjonen falle under kontantforbudet. Det er ikke av betydning om transaksjonen gjøres på vegne av en eller flere personer, beløpsgrensen og kontantforbudet vil uansett være gjeldende.

Det vil ikke være mulig å omgå kontantforbudet og beløpsgrensen selv om oppgjøret skjer i flere delbetalinger. Dersom den totale kjøpesummen er på 40 000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta, vil det ikke være mulig å komme utenom beløpsgrensen og kontantforbudet. Enkeltstående

⁹⁹ Skatteetaten 2018:

<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/endringer-i-hvitvaskingsloven--veiledning-om-kontantforbudet/>

kjøp fra samme forhandler i flere omganger rammes ikke av beløpsgrensen og kontantforbudet.

Tjenester er ikke omfattet av beløpsgrensen og kontantforbudet. Dersom det er tale om at en vare blir solgt samtidig som en tjeneste, må det skilles mellom verdien av tjenesten og av gjenstanden. Derav vil beløpsgrensen og kontantforbudet ha betydning for salget av gjenstanden.¹⁰⁰

Veiledningen til Skatteetaten tar ikke for seg bankremisser som transaksjoner som omfattes av forbudet. Etter å ha forhørt oss med en bank i Norge, kommer det frem at dette fortsatt brukes, men er sjeldent. I tillegg opplyser banken at de selv er pliktig til å sjekke utbyttes opprinnelse ved en utstedelse av bankremisser. Vi vil derfor ikke gå nærmere inn på dette.

5. RESULTAT AV SPØRREUNDERSØKELSE

Nedenfor oppsummeres resultatene fra spørreundersøkelsen, som ble utstedt for at vi skulle danne oss et best mulig utgangspunkt for hvem kontantforbudet vil rette seg mot. Vi ønsker å undersøke hvor risikoen for hvitvasking er størst, i tillegg til hvor ofte det forekommer. Skjemaet består av 10 spørsmål med svaralternativer. En komplett versjon av spørreskjemaet er presentert i vedlegg 9.1. Resultatene er presentert i vedlegg 9.2.

5.1 Respondentene

Flertallet av respondentene er kvinner i alderen 25 til 34 år hvor de fleste har en bachelorgrad i økonomi.

Videre ønsket vi å finne ut om «mannen på gaten» har hvitvasket penger selv, eller kjenner noen som har gjort det. Dette gjorde vi for å få en indikasjon på hvor

¹⁰⁰ Skatteetaten 2018:

<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/endringer-i-hvitvaskingsloven--veiledning-om-kontantforbudet/>

utbredt hvitvasking er i det norske samfunn. Vi presiserer her at dette er underbygd på våre resultater fra spørreundersøkelsen, som baserer seg på en svært liten del av befolkningen.

Det kommer frem av spørreundersøkelsen at flertallet av respondentene ikke har hvitvasket utbytte selv, men hele 54,8 prosent vet om noen som har gjort det. Det er en mulighet for at dette er et stort ukjent område. Samtidig legger vi i betraktning at det er en viss fare for at respondentene har hatt lyst til å svare fordi de kjenner noen som har hvitvasket utbytte. Det var også mulighet for å svare «vet ikke» på de ovennevnte spørsmålene for å unngå responskjevhet.

Et etterfølgende spørsmål var hvilket yrke personen respondentene har kjennskap til hadde. Det kommer frem av resultatene at hele 47,4 prosent jobber innenfor yrkesfag. De to neste yrkene var student og selger med henholdsvis 13,4 og 10,3 prosent. Vi mener det er oppsiktsvekkende at respondentene har inntrykk av og tror at nesten 50 prosent av utbyttet hvitvaskes hos yrkesfaglige.

5.2 Beløp

Vi så det som viktig å undersøke hvor store beløp som hvitvaskes, for å se det opp mot kontantforbudets størrelse. Fra avhandlingens punkt 1.1 viser vi til at mengden kontanter går ned i Norge og fant det interessant at hele 20,4 prosent av respondentene svarte at beløp som blir hvitvasket er på over 40 000 norske kroner.

5.3 Hvordan hvitvaske

De interessante spørsmålene i spørreundersøkelsen mener vi er spørsmål 9 og 10.

Spørsmål 9 tar for seg hvordan respondentene selv eller noen de vet om har hvitvasket utbytte. Vi ser at hovedtyngden ligger på betaling av tjenester med 30,4 prosent, etterfulgt av dagligvarer med 13,3 prosent. På bakgrunn av tidligere svar om beløp i kontanter så vi dagligvarer som lite hensiktsmessig å undersøke nærmere, da det sjeldent blir handlet for over 40 000 kroner i dagligvarebutikker. Videre kommer det frem at kontanter blir satt inn på bankkonto. Dette faller utenfor vårt område og gjelder rapporteringsplikt for banker. 17,8 prosent svarte at

utbyttet er brukt på verdifulle gjenstander som kjøp av klokker, smykker, bil og møbler. Vi så dette som interessant og valgte derfor blant annet disse forhandlerne til våre dybdeintervjuer.

Spørsmål 10 handler om hvordan respondentene ville prøvd å hvitvaske utbytte dersom de var i besittelse av dette. Majoriteten svarte at de ville brukt utbytte på handel i det daglige. Igjen antar vi at det sjeldent blir handlet for over 40 000 kroner i dagligvarebutikker og valgte derfor ikke å gå nærmere inn på dette. Videre kommer det frem at 28,1 prosent ville pusset opp og betalt håndverker. Hypotese 4 omhandler tjenester og privatpersoner og vi vil gå i dybden på denne problemstillingen i analysen av dybdeintervjuene. Det kommer frem at 12,6 prosent av respondentene ville brukt utbyttet til å kjøpe eiendom. Dette faller utenfor vårt område og gjelder rapporteringsplikt for eiendomsmeglere. Kjøp av klokker, smykker, bil og inventar utgjør en tredjedel av hvor respondentene ville plassert utbytte. Vi så det derfor hensiktsmessig å gå nærmere inn på disse forhandlerne for å besvare problemstillingen best mulig.

Vi satt opp båt som et alternativ i spørsmål 9 og 10 på bakgrunn av at vi tidlig i prosessen av avhandlingen ønsket å finne ut om det forekom hvitvasking hos disse forhandlerne. Både i spørsmål 9 og 10 utgjør svarene om båt den laveste prosenten. Vi valgte derfor ikke å gå nærmere inn på dette.

6. ANALYSE AV DYBDEINTERVJU

Dybdeintervjuene vi har foretatt er blant annet på bakgrunn av spørreundersøkelsen av «mannen på gaten», i tillegg til hvitvaskingsutvalgets uttalelser og proposisjonene. Intervjuene av forhandlere av gjenstander er blitt gjennomført med hensikt av å undersøke om det er risiko for hvitvasking hos disse virksomhetene. Spørsmålene omhandlet hvor mye det betales kontant, hvordan forhandlere forholdt seg til den gamle rapporteringsplikten og hvordan de forholder seg til dagens bestemmelse. Disse intervjuene ble brukt til å enten bekrefte eller avkrefte risikoen hos forhandlere av gjenstander og er videre blitt analysert opp mot hva ØKOKRIM, Den norske Revisorforeningen, Skatteetaten og Forbrukertilsynet har uttalt.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydopptak, hvor vi i etterkant har transkribert dem. Vi benyttet oss av lydopptak for å forhindre å sitere feil, misforstå, og for at dokumentasjonen skulle bli mest mulig riktig. Dybdeintervjuene av forhandlere av gjenstander er anonymisert da vi håper dette vil gi oss mer ærlige svar. Det blir tatt høyde for at intervjuene av forhandlere av gjenstander må ses på med sunn skepsis, da vi antar at enkelte som avslo vår forespørsel kan ha følt seg truffet av temaet. Vi henvendte oss til cirka 50 forhandlere hvor kun 7 sa seg villig til å bli intervjuet.

Det er et sprang i forhold til hvor stort hvert enkelt selskap vi har intervjuet er. Enkelte tilhører store konsern som blir fulgt opp av en ledelse, mens andre kun har to til tre butikker totalt og er selv ansvarlig for å overholde regelverket.

Følgende intervjuer ble gjennomført:

Syv daglige ledere av forhandlere av gjenstander innenfor bransjene gull, smykker, klokker, møbler, kunsthandel og bil (Vedlegg 9.3)

EFE (ØKOKRIM) v/ Sven Arild Damslora (Vedlegg 9.4)

Den norske Revisorforeningen v/ Espen Knudsen (Vedlegg 9.5)

Forbrukertilsynet (Vedlegg 9.6)

Skattekrim v/ Jan-Egil Kristiansen (Vedlegg 9.7)

Länsstyrelsen i Stockholm (Vedlegg 9.8)

I denne delen av masteroppgaven vil vi punkt for punkt gå igjennom hypotesene ved å ta for oss svar vi har fått fra intervjuobjektene. Dette vil være fra forhandlere av gjenstander, ØKOKRIM, Den norske Revisorforeningen (DnR), Forbrukertilsynet og Skatteetaten v/Skattekrimavdelingen. Intervjuet med Länsstyrelsen i Stockholm vil bli analysert i hypotese 6.

For å komme frem til et tiltak vi mener vil ha god effekt for bekjempelsen av hvitvasking, vil vi i denne delen ta for oss den tidligere rapporteringsplikten forhandlere var underlagt, dagens kontantforbud, samt alternative tiltak. Vi tar ikke for oss hele loven, men endringen som omhandler forhandlere av gjenstander.

Vi tar høyde for at alle intervjuene ikke i like stor grad blir inkludert i hypotesene da det er store forskjeller på meninger og erfaringer knyttet til disse. Blant annet har intervjuene med forhandlere av gjenstander bestått av å finne ut om det er risiko knyttet til misbruk av dem til hvitvasking. Derfor har spørsmålene mot forhandlere vært mer knyttet mot forståelse for loven og kontanter i omløp hos hver enkelt virksomhet. Under enkelte hypoteser vil det være underoverskrifter som bygger på hypotesene. Dette har vi gjort for at all relevant informasjon skal bli inkludert.

6.1 Hypotese 1

Loven om kontantforbud vil ha en positiv effekt mot hvitvasking. Dette vil gjøre det vanskeligere for kriminelle å misbruke forhandlere av gjenstander til å hvitvaske kontanter.

Denne hypotesen vil bli delt opp i flere deler. For at kontantforbudet skal ha en positiv effekt mot hvitvasking og gjøre det vanskeligere for kriminelle å misbruke forhandlere av gjenstander, mener vi det er viktig å få innsikt i hvor stor forståelse det er blant forhandlere og deres ansatte om loven, i tillegg til graden av kontantomsetning i disse virksomhetene. Dette vil være første del av hypotese 1. Andre del vil bestå av svar fra ØKOKRIM og DnR og hvilken effekt de mener loven vil ha mot hvitvasking.

6.1.1 Loven er tydelig og dekkende

Forhandlere av gjenstander

For at loven om kontantforbudet skal virke til sin hensikt, er det viktig at forhandlere overholder bestemmelsen i hvitvaskingsloven § 5, i tillegg til at de forstår den.

Vi spurte samtlige av forhandlerne om de fant den nye bestemmelsen tydelig og dekkende. Dette bekreftet fire av syv.

Tabell 2: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 22	Tydelig og dekkende	Vet ikke	Tydelig og dekkende	Vet ikke	Vet ikke	Tydelig og dekkende	Tydelig og dekkende

De resterende har ikke satt seg så mye inn i bestemmelsen, og hadde derfor ikke grunnlag nok til å svare. Dette antar vi har bakgrunn i at to av de spurte var relativt ny i stillingen som daglig leder, i tillegg til at de selv mener at Virke på det tidspunktet ikke hadde informert om lovendringen. Etter en dialog med en ansatt i Virke opplyses det om at de har informert sine medlemmer om lovendringen, men at de kan ha problemer med å nå ut til alle. Forhandlerne som svarte at kontantforbudet er tydelig og dekkende har arbeidet som daglige ledere i en god stund. Vi la også merke til at dette var forhandlere som var under større konsern.

6.1.2 Alle ansatte er klar over den nye bestemmelsen

Forhandlere av gjenstander

Vi mener det er viktig at alle overholder den nye bestemmelsen for at den skal ha en effekt.

De fleste av forhandlerne hadde informert sine ansatte om endringen, med unntak av to daglige ledere.

Tabell 3: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 24	Nei	Nei	Blitt informert	Blitt informert	Ja	Ja	Ja

6.1.3 Kontantomsetning

Dersom det ikke er kontanter i omløp hos forhandlere av gjenstander, mener vi den nye bestemmelsen ikke vil ha en effekt i bekjempelsen mot hvitvasking.

Forhandlere av gjenstander

Samtlige av intervjuobjektene har lav kontantomsetning.

Tabell 4: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 35	2 800 kroner	Lav	Lav	Nesten på promillenivå	0	Veldig lite	1,2 prosent i feb-mars

Selskap G nevner blant annet at omsetningen av kontanter var på 1,2 prosent i februar-mars, mens for selskap A var det tale om 2 800 kroner på én måned. I følge selskap D er den nesten på promillenivå og selskap E har null i kontantomsetning. De resterende selskapene er usikker, men sier den er lav. Det er heller ingen av selskapene som har opplevd at kunder har kommet inn for å betale med kontanter tilsvarende 40 000 norske kroner eller mer etter at den nye bestemmelsen trådte i kraft. For noen år tilbake opplevde selskap D at en kunde kom med 10 000 norske kroner i kontant, men etter dette har ingen av selskapene mottatt så høye beløp.

Tabell 5: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 36	2 800 kroner	2 000 kroner	Mottar sjeldent kontanter	10 000 kroner	Har ikke kasse	2 000 kroner	Usikker

ØKOKRIM

Damslora setter spørsmålsteget til hvor ofte det betales med kontanter over 40 000 norske kroner. Hvis det er et lite antall, vil den ikke ha effekt og være et slag i luften. Han sier videre at alle ville reagert dersom noen hadde betalt et ur eller perlekjede kontant. Et kontantforbud vil ikke ha en virkning dersom det ikke er vanlig at verdifulle gjenstander som gull, biler, klokker og antikviteter betales med kontanter.

Skattekrim

Kristiansen mener det er stor risiko for hvitvasking i alle bransjer som driver med kontantomsetning.

6.1.4 Positiv effekt mot hvitvasking

Spørsmålet om den nye loven har en positiv effekt mot hvitvasking ble stilt til både Damslora og Knudsen.

ØKOKRIM

Damslora opplyser at det fortsatt er en del kriminelle som er kontantsensitive og genererer mye kontanter. Han kommer frem til at et kontantforbud vil gjøre det mer utfordrende å få vekslet inn kontanter over i andre type verdier. Men opplyser videre at dersom man først har fått satt verdiene i bank, vil man kunne betale gjenstander elektronisk over nett og dermed unngå kontantforbudet. Damslora nevner kunsthandel som et eksempel hvor et kontantforbud enkelte ganger ikke vil ha en hensikt, da man kan handle anonymt på nett. I slike tilfeller betaler man via betalingskort, bank eller over nett og unngår kontantforbudet.

Han informerer videre at Norge er, i motsetning til andre land i Europa, det landet i verden som mest sannsynlig har størst elektronisk bankbruk. Derfor er ikke kontanter en like stor utfordring i det norske systemet som i forhold til land hvor kontanter kan være hoved betalingsform fortsatt.

Videre er Damslora usikker om den nye bestemmelsen har påvirket ØKOKRIM sin måte å komme i kontakt med økonomisk kriminelle nettverk på. Han mener det er for dårlig grunnlag for å si verken ja eller nei, da lovendringen virket litt snever. Det har i tillegg vist seg at man ikke har erfaring med bransjene den omfatter. På en annen side poengterer han at det vil være vanskeligere for kontantsensitive kriminelle med et kontantforbud, men spørsmålet vil videre være hvor mye det faktisk blir betalt med kontanter hos forhandlere av gjenstander.

Revisorforeningen

Knudsen forteller at kontantforbudet på en side kan ha positiv effekt mot kriminelle som genererer mye kontanter, men samtidig at det er mange kontanttransaksjoner under 40 000 kroner som kan være relatert til hvitvasking. Han tror videre at det sjeldent blir betalt med mer enn 10 000 kroner i kontanter.

Oppsummering

Det kommer frem at forhandlere av gjenstander ikke er enig om loven er tydelig og dekkende. Vi tror dette blant annet skyldes for dårlig informasjon fra Virke. Dette gjenspeiler seg hos ferske daglige ledere som ikke er oppmerksomme på at ny bestemmelse har trådt i kraft. Det er i tillegg to forhandlere som ikke har opplyst sine ansatte om endringen. Dette kan gjøre at et kontantforbud ikke vil virke til sin hensikt. Det kommer frem at samtlige av forhandlerne har lav kontantomsetning og får aldri inn beløp i nærheten av 40 000 norske kroner i kontant. Vi stiller derfor spørsmål til om en beløpsgrense på 40 000 norske kroner vil ha en større effekt i kampen mot hvitvasking sett opp mot rapporteringsplikten.

Det er enighet mellom Damslora og Knudsen at et kontantforbud vil ha en effekt mot kontantsensitive kriminelle som genererer mye kontanter. Men på en annen side er ikke kontantbruken i Norge så høy i dag til at personer betaler engangsbeløp på 40 000 norske kroner. Dette har vi også påpekt i punkt 1.1.

De mener derimot at det er større utfordringer andre steder. Damslora på sin side sier det er enkelt å gjøre kontanter om til andre verdier i Norge i dag, mens Knudsen mener det er mange kontanttransaksjoner under 40 000 norske kroner som kan være relatert til hvitvasking. Vi mener derfor at kontantforbudet sett opp mot rapporteringsplikten ikke gjør det vanskeligere for kriminelle å misbruke forhandlere av gjenstander til å hvitvaske utbytte.

6.2 Hypotese 2

Den nye loven har ingen innvirkning på antall økonomisk kriminelle nettverk som blir oppdaget.

Denne hypotesen har bakgrunn fra argumenter hos flertallet i hvitvaskingsutvalget, hvor de mente ØKOKRIM ville miste viktige rapportering dersom et kontantforbud ble vedtatt. Ettersom at loven er såpass ny er det vanskelig å se resultater. For å kunne besvare hypotesen har vi valgt å undersøke om rapporteringsplikten var bedre enn kontantforbudet til å oppdage kriminelle nettverk. Vi så det hensiktsmessig å forhøre oss med forhandlere av gjenstander om hva de har gjort for å imøtekomme endringene, samt om det er en generell

forståelse for loven. Vi har videre spurt ØKOKRIM om kontantforbudet vil endre deres måte å komme i kontakt med kriminelle nettverk på, i tillegg til å innhente skattekrim sin mening.

Forhandlere av gjenstander

Ingen av forhandlerne ønsker å bruke mer tid og ressurser på hvitvasking selv om de ville blitt gitt ressurser til dette.

Tabell 6: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 28	Nei	Vet ikke	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei

På spørsmål om hvor aktivt daglige ledere har gått inn for at selskapet skal være bevisst på viktigheten av hvitvaskingsreglene kommer det frem at de rangerer dette forskjellig. Selskap A, B og D sier det ikke er noe de aktivt går inn for, mens de resterende selskapene rangerer dette som svært aktivt. Videre kommer det frem at å overholde regelverket ikke er en oppgave som blir satt høyt på agendaen for daglige ledere. Selskap A blant annet sier at «mine viktigste oppgaver er å passe på at det kommer penger i kassen».¹⁰¹

Tabell 7: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 13	Lite aktivt	Lite aktivt	Ti	Fem	Ti	Ti	Ti

ØKOKRIM

Damslora forteller at et kontantforbud vil være utfordrende for ØKOKRIM, da de mister muligheten til å henvende seg til forhandlere som før var rapporteringspliktige for innhenting av informasjon. Informasjonstapet vil medføre at et stort antall mulige kilder vil bli lukket for ØKOKRIMS analyse til å oppdage kriminelle nettverk.

¹⁰¹ Vedlegg 9.3: Dybdeintervju forhandlere av gjenstander spørsmål 6

Skattekrim

Kristiansen har inntrykk av at lovendringen gikk fort og at det ikke har vært godt nok utredet hva konsekvensene er.

Oppsummering

Det kommer godt frem at forhandlere av gjenstander ikke ønsker å bruke mer tid og ressurser på å opprettholde dagens bestemmelse. Det er derimot store forskjeller på hvor aktivt forhandlerne har gått inn for å skape bevissthet for hvitvaskingsreglene. Vi opplever at dagens bestemmelse er blitt nedprioritert. Dette er også vårt inntrykk av rapporteringsplikten.¹⁰² Derfor mener vi det i mindre grad vil påvirke ØKOKRIMS mulighet til å komme i kontakt med økonomisk kriminelle nettverk.

6.3 Hypotese 3a

De færreste forhandlere som under den tidligere loven var rapporteringspliktige overholdt den.

I denne hypotesen tar vi for oss hvor ofte det ble rapportert fra forhandlere, tiltak og rutiner de hadde, i tillegg til forståelsen for rapporteringsplikten.

6.3.1 Hvor ofte ble det rapportert

Forhandlere av gjenstander

Det er viktig at forhandlere av gjenstander er klar over hvilken betydning rapporteringsplikten har for dem. Vi stilte derfor et spørsmål om de hadde en formening om det ble rapportert mye eller lite i perioden før den nye loven trådte i kraft. I tillegg til om de hadde en formening om selskapets rapporteringshistorie.

Det viser seg at majoriteten av forhandlerne mener at de ikke har en rapporteringshistorie. Selskap A og G tror de aller fleste aldri har rapportert. De resterende selskapene vet ikke, eller mener at dersom noe har blitt rapportert, så

¹⁰² Se hypotese 3a om tiltak og rutiner

må det være mange år tilbake i tid. Selskap A tror grunnen til dette er at folk er redde for å angi.

Tabell 8: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 8	Aldri rapportert	Vet ikke	Vet ikke	Aldri rapportert	Rapportert, men lenge siden	Aldri rapportert	Aldri rapportert

ØKOKRIM

Vi spurte også Damslorå om antall rapporteringer fra denne gruppen. Han syntes i det store og hele at det er ganske lavt. Som vi ser av figuren under, er tallet på antall rapporteringer fra forhandlere av gjenstander under 100 hvert år.

Tabell 9: Mistenkelige transaksjons rapporter¹⁰³

Virksomhetsområde	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Advokater m.fl.	12	10	10	6	12	10
Andre jf.Hv-loven §4	44	51	41	33	67	186
Banker	2877	3174	3978	3402	6292	5622
e-pengeforetak			2	1		1
Forhandlere av gjenstander	61	50	54	95	62	60
Forsikringsselskap	56	67	51	52	68	77
Megler	15	16	38	45	134	423
Regnskapsførere	45	56	52	46	69	66
Revisorer	54	39	45	49	50	51
Verdipapirforetak	2	7	6	10	9	5
Virksomhet for betalingsformidling	863	802	1518	975	2013	2452
SUM MT-rapporter	4029	4272	5795	4714	8776	8953

Revisorforeningen

Knudsen mener også at rapporteringstallet er lavt, men at man skal merke seg to ting. Det skal bli vekket en mistanke ved kontantransaksjonen, i tillegg til den situasjonen forhandlere møter kundene i. Han viser til at det vil være enklere å fatte mistanke ved et fast kundeforhold fordi man da kan oppdage endringer i mønsteret til kunden. Selv om det forekommer faste kundeforhold hos forhandlere er dette sjeldent.

¹⁰³ Se punkt 1.2: Forhandlere av gjenstander

6.3.2 Tiltak og rutiner

Forhandlere av gjenstander

Ved spørsmål om hvilke tiltak og rutiner forhandlere hadde for opplæring av de ansatte, kommer det frem at enkelte har latt vær å ha det som tema.

Tabell 10: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 1	Ingen	Vet ikke	Informerte godt	Informerte godt	Hvitvaskingssertifisering	Informert	Informert

Selskap A sier «poenget er at alle butikker er klare for å få omsetning, og da skal det mye til for at vi rapporterer»¹⁰⁴, mens andre opplyser at de ansatte er blitt informert godt om dette. Det er kun én av forhandlere som har et opplæringsprogram ved at ansatte hvert år må ta en «hvitvaskingssertifisering». Derimot har de fleste selskapene hatt kontroller med at rapporteringsplikten ble overholdt.

6.3.3 Forståelse for rapporteringsplikten

Forhandlere av gjenstander

Det kommer frem av intervjuene at daglige ledere med mer enn ett års erfaring selv mener de var godt kjent med den tidligere rapporteringsplikten. Vi spurte samtlige av forhandlerne om de kunne rangere hvor viktig det var å etterleve rapporteringsplikten.

Tabell 11: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 7	Åtte	Ti	Ti	Åtte-ti	Ti	Ti	Ti

Samtlige mente det var svært viktig. Det kommer videre frem at majoriteten verken skjønnte eller vet om MT-skjemaet i Altinn.

Tabell 12: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 9	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Hva er det?	Vet ikke

Videre forteller selskap G at det er underlig at myndighetene skal pålegge forhandlere av gjenstander å rapportere deres kunder når det er blitt gjort ulovligheter, «ettersom advokater, revisorer og prester ikke må gjøre det».¹⁰⁵

¹⁰⁴ Vedlegg 9.3: Dybdeintervju forhandlere av gjenstander spørsmål 1

¹⁰⁵ Vedlegg 9.3: Dybdeintervju forhandlere av gjenstander spørsmål 10

ØKOKRIM

Damslora tror ikke forhandlere fant det gamle regelverket uklart, men han viser til at lovverket omfatter en av Nordens største finanskonsern på den ene siden, i tillegg til at det er helt like regler ned til en bilforhandler på Gjøvik eller en urmaker på Notodden. Dette gjør det vanskelig å få et regelverk som passer et så bredt spekter av aktører. ØKOKRIM tror det er når kundekontroll kommer inn at det kan bli omfattende for forhandlere å overholde regelverket.

Damslora tror forhandlere ikke forstod rapporteringsplikten sin og mener det er mangel på kunnskap, opplæring og forståelse for hva plikten egentlig innebar. Han viser til forhold hvor forhandlere har fått opplæring og bedre forståelse av hvordan de kan bli misbrukt og at de kan bli straffet for brudd på hvitvaskingsloven, eventuelt heleri. Det viser seg at det da har blitt rapportert mer og forhandlerne tenker over hvilken trussel en slik situasjon vil utgjøre for virksomheten. Derimot er det enkelte som syntes det er utfordrende å rapportere fordi de føler de angir kunden sin.

Revisorforeningen

Knudsen mener forståelsen av rapporteringsplikten hos forhandlere av gjenstander var blandet, og at det kan være nokså krevende for forhandlere i mindre selskaper å overholde regelverket i tillegg til den daglige driften.

Oppsummering

Det er enighet mellom forhandlerne, Damslora og Knudsen om at det forekom få rapporteringer. Samtlige er enige om at det er viktig å overholde loven, men det kommer frem hos forhandlerne at det er blitt brukt lite ressurser på tiltak og rutiner for å forholde seg best mulig til rapporteringsplikten. Damslora ser også dette, men tror en av grunnene var mangel på kunnskap, opplæring og forståelse. Samtidig mener han det tidligere lovverket var noe uklart ved at det var så likt for et bredt spekter av aktører.

Det finnes ingen oversikt over hvor mange forhandlere av gjenstander som eksisterer, men Länsstyrelsen i Stockholm estimerer at det er rundt 60 000 virksomhetsutøvere totalt i Sverige. Dette estimatet kommer fra Bolagsregisteret

hvor forhandlere må registrere seg for å opprette et foretak i tillegg til at de må beskrive hva slags virksomhet de skal drive.¹⁰⁶ Dersom det er omtrent like mange i Norge utgjør antall rapporteringer under 1 promille per år fra denne gruppen. Vi presiserer at ovennevnte tall kan være upresise og at en del ikke vil være i risikozonen for å motta over 40 000 kr i kontant. På tross av dette antar vi at rapporteringsnivået har vært for lavt.

Flertallet av forhandlerne mener de hadde god forståelse for det gamle regelverket, og at det var viktig å overholde. Damslora og Knudsen er uenig i dette og mener forståelsen for rapporteringsplikten kan ha vært lav, særlig for mindre selskaper som må forholde seg til samme regelverk som store konsern. Vi mener forståelsen blant forhandlerne har vært snever, blant annet siden selskap G underbygger sitt svar med å sammenligne forhandlerens rapporteringsplikt med advokater, revisorer og prester. Både selskap A og G tror at ved å rapportere til ØKOKRIM angir de sine kunder. Dette viser at de ikke har forstått rapporteringspliktens formål, ettersom rapportering ikke er en anmeldelse men etterretningsinformasjon.

6.4 Hypotese 3b

Dersom det ble ført tilsyn med forhandlere etter den tidligere loven, ville omfanget av rapporteringer vært større. Dette ville også ført til at flere økonomisk kriminelle nettverk ble oppdaget.

Vi vil i denne hypotesen ta for oss ØKOKRIM og DnR sine tanker om rapporteringene dersom det hadde blitt ført tilsyn av forhandlere av gjenstander. I tillegg til om tilsyn hadde ført til at flere økonomisk kriminelle nettverk ble oppdaget.

¹⁰⁶ Vedlegg 9.8: Sammendrag av intervju med Länsstyrelsen i Stockholm

6.4.1 Rapportering og tilsyn

ØKOKRIM

Damslora mener flere ville rapportert dersom det ble ført tilsyn. Dette begrunner han med at dersom man er underlagt et tilsyn, setter man seg mer inn i området og får dermed kunnskap om hvordan man kan bli misbrukt. Dette hadde nok hjulpet til at flere hadde fulgt regelverket og skjønt alvoret av å ikke rapportere.

Revisorforeningen

Knudsen er enig med Damslora og mener at det kan være en god del mistenkelige transaksjoner som ikke ble rapportert på grunn av mangel på tilsyn. Han er videre av samme oppfatning at dette kan være grunnet lav bevissthet blant forhandlere av gjenstander, men at de store kjedene er mer bevisst og har bedre oppfølging enn mindre bedrifter. Samtidig påpeker han at andre rapporteringspliktige er underlagt bransjeorganisasjoner som informerer mer og følger opp.

6.4.2 Økt rapportering og flere oppdaget

ØKOKRIM

Damslora forteller at rapporteringer er en av flere kilder til informasjon. Videre tror han ØKOKRIM hadde oppdaget utbytte som går gjennom verdifulle gjenstander tidligere dersom det hadde blitt rapportert mer. Dette ville ført til at flere økonomisk kriminelle nettverk ble oppdaget.

Revisorforeningen

Knudsen mener også at dersom det hadde blitt rapportert mer, ville det vært med på å øke sannsynligheten for at flere økonomisk kriminelle nettverk ble oppdaget, ettersom rapportering er etterretningsinformasjon.

Oppsummering

Det er en gjensidig enighet om at forhandlere av gjenstander har rapportert lite. Det kommer frem at mangel på kunnskap og tilsyn kan være årsaker til hvorfor rapporteringene har vært så lave. På bakgrunn av ovennevnte mener vi at dersom det hadde blitt ført tilsyn ville fokuset på rutiner og opplæring vært høyere, samt at flere økonomisk kriminelle nettverk kunne blitt oppdaget.

6.5 Hypotese 4

Omfanget av hvitvasking reduseres hvis tjenester og privatpersoner også blir omfattet av loven.

ØKOKRIM

Damslora forteller at det vil være for omfattende om tjenester og privatpersoner blir underlagt hvitvaskingsloven, og mener det er vanskelig å si om dette vil ført til en reduksjon i hvitvasking. Han begrunner det med at ØKOKRIM ikke har erfaring med disse gruppene verken i Norge eller utlandet, og at det er gjennomført få analyser og trusselvurderinger som trekker frem tjenester som den største utfordringen. Dersom analyser og nasjonale trusselvurderinger viste at tjenester er den største utfordringen, ville det blitt vurdert om denne gruppen skulle vært rapporteringspliktige.

Revisorforeningen

Knudsen velger ikke å se det som en svakhet at loven ikke gjelder tjenester og privatpersoner. Han mener videre at muligheten for hvitvasking er mye større innenfor gjenstander enn tjenester.

Skattekrim

I samtale med Kristiansen kom vi inn på spørsmålet om hvilke bransjer man ser at økonomisk kriminalitet er mest utbredt i. Han mener risikoen er større på tjenesteomsetning enn på vareomsetning. Det er vanskeligere å kontrollere tjenester, da dette ikke er fysiske ting man kan spore. Det er viktig å presisere at det finnes en beløpsgrense på 10 000 kroner for tjenestenæringen. Dette innebærer blant annet at en virksomhet som kjøper tjenester ikke får fradrag for en fradragsberettiget kostnad dersom det blir kjøpt eller betalt kontant for 10 000 norske kroner eller mer. Man får heller ikke fradrag for merverdiavgift.

Videre antar Kristiansen at det forekommer stor kontantomsetning blant privatpersoner som igjen er mindre sporbart. Han kommer med et eksempel om en tidligere drosjeeier som solgte 458 biler i løpet av noen år, hvor drosjeeier hevdet at det var en hobby og ikke en virksomhet.

Oppsummering

Vi opplever delte meninger når det kommer til om tjenester og privatpersoner burde vært underlagt hvitvaskingsloven. ØKOKRIM legger til grunn at det er lite analyser og trusselvurderinger som antyder tjenester som en utfordring. I likhet med ØKOKRIM mener DnR at det ikke er en svakhet at tjenester ikke er omfattet av loven, da det er større mulighet for hvitvasking innenfor gjenstander. Her er Skattekrim uenig, og mener at det er størst risiko på tjenesteomsetning.

Vi antar på bakgrunn av ovennevnte at å underlegge tjenester og privatpersoner i hvitvaskingsloven vil være omfattende. Videre mener vi etter våre intervjuer med forhandlere av gjenstander at omfanget av hvitvasking forekommer hos disse gruppene. Vi stiller derfor spørsmål til hvorfor EU-direktivene, FATF og proposisjon 40 L holder tjenester og privatpersoner utenfor.

6.6 Hypotese 5

Sanksjoner er et godt grep for at forhandlere ikke blir misbrukt til hvitvasking.

Finansdepartementet påpeker at skattemyndighetene vil kunne gi pålegg om tvangsmulkt etter hvitvaskingsloven § 27 dersom forhandlere av gjenstander ikke overholder regelverket. Under samtalen med Jan-Egil Kristiansen kommer det frem at Skatteetaten ikke kan gi straffesanksjon til virksomheter som bryter kontantforbudet. Dersom en forhandler har medvirket til hvitvasking kan det brukes straff i forhold til straffeloven § 332 om heleri og § 337 første ledd bokstav a og første ledd bokstav b om hvitvasking og selvvasking.

Dersom tvangsmulkt forekommer får man et pålegg inntil man innretter seg. Videre syntes Kristiansen det er vanskelig å håndheve tvangsmulkt i praksis. Han setter spørsmålstegn til hvordan man kan innrette seg etter en hendelse som har skjedd, og på hvilken måte man kan etterleve en slik regel.

I NOU 2016: 27 punkt 10.5.4.2.2 foreslo mindretallet at det kan ilegges overtredelsesgebyr for brudd på kontantforbudet. De foreslo videre at gebyret kan være på opp til 10 000 norske kroner og at det er Skatteetaten som

tilsynsmyndighet som kan ilegge det. Spørsmålet om overtredelsesgebyr som sanksjon blir igjen tatt opp i proposisjon 40 L, men departementet foreslo at det «skulle utsettes til beløpsgrensen hadde virket, slik at det kan vurderes om det er behov for særskilte reaksjoner foruten de insentiver forhandlere av gjenstander får for ikke å ta imot store kontantbeløp som følge av bl.a. skatterettslige regler».¹⁰⁷

Finansdepartementet poengterer at det finnes et annet virkemiddel enn kontantforbudet. I proposisjonen 76 L uttaler departementet følgende:

«(...). Et ytterligere moment i forholdsmessighetsvurderingen er at det allerede finnes kontantbegrensede regler i Norge. Regler om betaling via bank som betingelse for fradragsrett i skatteloven (§ 6-51) og merverdiavgiftsloven (§ 8-8) for beløp over 10 000 kroner, ble innført i 2011. De praktiske mulighetene for forbruker til å betale med kontanter er derfor allerede begrenset overfor de fleste næringsdrivende, her under forhandlere av gjenstander.»¹⁰⁸

Oppsummering

Vi stiller spørsmål til hvordan man kan gi tvangsmulkt til noen som ikke har overholdt kontantforbudet og på hvilken måte forhandlere skal bevise at de innretter seg etter dette forbudet.

Vi mener bruk av straff ikke er et godt grep, blant annet på bakgrunn av mangel på dommer.¹⁰⁹ Derfor antar vi at dette ikke er et prioritert område for politiet. Det er videre straff forbundet med medvirkning til hvitvasking etter straffeloven, men vi mener det er mye som skal til før en forhandler blir sett på som medvirkende. Derfor antar vi forhandlere ikke innretter seg etter kontantforbudet ettersom det ikke medfører konsekvenser.

Vi setter spørsmålstegn ved Finansdepartementets uttalelse da 10 000 kroners regelen gjelder kjøpers fradragsrett for kostnader påløpt, mens 40 000 kroners forbudet er satt på selger slik at selger ikke har lov til å ta imot over 40 000 kroner

¹⁰⁷ Proposisjon 40 L s. 161

¹⁰⁸ Proposisjon 76 L s. 25-26

¹⁰⁹ Se punkt 4.2.3: Tidligere dommer og straffeforfølgelse

og kan derfor bli straffet etter straffeloven. Derfor mener vi spørsmålet om overtredelsesgebyr bør bli tatt opp på nytt.

6.7 Hypotese 6

Det finnes bedre tiltak i kampen mot hvitvasking hos forhandlere av gjenstander.

I arbeidet med avhandlingen har vi kommet frem til fire mulige tiltak som vi ser på som aktuelle. Dette er rapportering og tilsyn, lavere beløpsgrense, nekte kontantbetaling og tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme i Sverige. I denne hypotesen vil vi analysere disse.

6.7.1 Rapportering og tilsyn

Etter å ha tilegnet oss informasjon om den tidligere rapporteringsplikten og hvordan forhandlere har stilt seg til den, mener vi at rapporteringsplikten alene ikke har vært god. En av svakhetene vi ser er at det ikke har vært ført tilsyn, og vi antar derfor at forhandlere ikke har tatt rapporteringsplikten på alvor. Dette er også inntrykket vi sitter igjen med etter intervjuet med Damslora, hvor han mener en av hovedgrunnene til mangel på rapportering er tilsyn og opplæring. Det var også enkelte som ikke visste hva MT-skjemaet var som igjen viser generelt dårlig kunnskap. Samtidig forteller Damslora at dagens MT-skjema er for dårlig tilrettelagt for forhandlere. Det er viktig å presisere at MT-skjemaet ikke er relevant for forhandlere av gjenstander fordi rapporteringsplikten har opphørt, men vil bli aktuelt igjen dersom det gjeninnføres, og da blir tilpasset bedre. Med et bedre utviklet skjema mener han det vil skape større rapportering fra denne gruppen.

Vi mener det kunne vært bedre å gjøre en analyse av hvilke virksomheter som er risikoutsatt for å bli misbrukt til hvitvasking, og at disse gruppene videre vil være rapporteringspliktige uansett betalingsform. Dette vil føre til et mer begrenset antall objekter å føre tilsyn med.

Etter intervjuene mener vi at risikoen for hvitvasking er størst hos forhandlere av verdifulle gjenstander, blant annet etter utsagnet til Damslora «risikoen er større

for hvitvasking jo større beløpet er».¹¹⁰ Det kom frem etter forhandlernes erfaring forkommer hvitvasking oftest i bilbransjen og byggevarehandel. Vi mener det er flere bransjer hvor hvitvasking forekommer. Dette er varer som er lett omsettelig og har stor verdi. Eksempelvis gull, antikviteter, ur, hvitevarer og møbler. Enkelte av disse gruppene nevnes også av Damslora.

Utvalgsmedlemmene i tredje fraksjon var for innføring av kontantforbudet, og nevner kostnadshensyn som et argument mot rapporteringsplikt. Det er enighet blant forhandlere av gjenstander at det ikke har vært kostnader knyttet til opplæring og tiltak av rapporteringsplikten. Vi stiller spørsmål til hvorfor dette da har vært et argument. Videre har forhandlere vært rapporteringspliktige en god stund og burde allerede ha kunnskap, opplæring og erfaring med kundekontroll. Men igjen kan man stille seg kritisk til dette da vi gjennom analysen av dybdeintervjuene har kommet frem til at forståelse for rapporteringsplikten og viktigheten med denne er manglende.

Videre er Kristiansen mer positiv til rapporteringsplikten enn kontantforbudet. Han stiller seg kritisk til kontantforbudet blant annet på grunn av sikkerhetsaspektet, og setter spørsmålstegn ved hva hvis det er «skoleelever som står på bensinstasjoner, kiosker og andre butikker. Skal de da stå der når det kommer en kunde inn med mye kontanter for så å nekte de å betale? Dette er det ikke sikkert en uerfaren skoleelev tørr å gjøre.»¹¹¹ Han forteller videre om en sak Skatteetaten har fått angående en butikk som selger betalingskort. Kjøper kjøpte betalingskort kontant med 100 og 200 lapper til cirka 65 000 kroner i løpet av en kort tid i april. De ansatte turte ikke å nekte han å kjøpe betalingskortet da dette var en kjent lokal kriminell. Dette var ikke et problem ved rapporteringsplikten da man ikke skulle informere kunden, men la transaksjonen gå sin gang.

Oppsummering

For at rapporteringsplikten skal gi resultater mener vi det er viktig at det blir ført tilsyn. Det er videre avgjørende at MT-skjemaet forbedres og bli mer tilrettelagt for forhandlere dersom rapporteringsplikten gjeninnføres. Samtidig blir det for

¹¹⁰ Vedlegg 9.4: Dybdeintervju med Svein Arild Damslora, spørsmål 31

¹¹¹ Vedlegg 9.7: Samtale med Jan-Egil Kristiansen s. 169

omfattende at alle forhandlere blir underlagt tilsyn, og vi mener derfor at det er forhandlere av verdifulle gjenstander som bør være underlagt en rapporteringsplikt med tilsyn. Vi antar at en slik rapporteringsplikt ikke vil være kostnadsfullt for forhandlere.

Det fremkommer av intervjuene med forhandlere av gjenstander at det er brukt lite ressurser på opplæring av ansatte. Vi foreslår derfor at ansvarlig myndighetsorgan lager et felles opplæringsprogram som forhandlere og deres ansatte blir pliktige til å gjennomføre. Fra samtalen med Kristiansen blir sikkerhetsaspektet ved kontantforbudet diskutert. Vi mener en rapporteringsplikt vil gi bedre sikkerhet hos ansatte. Et alternativt tiltak kan dermed være en rapporteringsplikt med tilsyn hos forhandlere av verdifulle gjenstander.

6.7.2 Lavere beløpsgrense

Et annet tiltak vi stiller spørsmål ved er om beløpsgrensen bør være lavere. I det norske samfunn i dag er det sjeldent at store beløp blir betalt kontant, og dette blir sett på som unormalt. Vi har også tidligere i analysen tatt for oss kontantomsetningen hos forhandlere. Det kommer frem at kontanter som betalingsmiddel er svært lavt og at det høyeste beløpet som er blitt betalt de siste årene er på 10 000 norske kroner. I tillegg ønsker de fleste av forhandlerne å fjerne kontanter som betalingsmiddel. Vi stiller derfor spørsmål til om den nye bestemmelsen vil ha effekt. Det kan være en ide å sette grensen lavere for å oppnå denne effekten, men samtidig argumenterer Forbrukertilsynet for grupper som kun har kontanter som betalingsmiddel. Det vil skape problemer for dem. Dette er i utgangspunktet eldre, men også yngre som med vanskelighet kan ha bankkort eller nettbank, i tillegg til personer med verge og barn. Det er også verdt å merke seg at det vil kreve flere ressurser og omfanget av saker kan bli større som igjen krever flere saksbehandlere.

Forhandlere av gjenstander

Vi spurte forhandlerne om de tror beløpsgrensen vil bli lavere på sikt. Seks av syv mener den blir lavere og argumenterer med at det brukes generelt lite kontanter i Norge i dag.

Tabell 13: Tabell med intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 25	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Ja

Selskap D er uenig og mener beløpsgrensen slik den er i dag bør stå «i forhold til at bruk av midler og ressurser for den som skal kontrollere i ettertid må ha en viss grad av fornuft over seg.»¹¹²

ØKOKRIM

Damslora forteller at størrelsen på beløpene som ble rapportert fra forhandlere har variert fra like over grensen til mange hundre tusen.

Revisorforeningen

DnR skulle gjerne sett at grensen var lavere og har uttalt at den burde ligge på 10 000 til 20 000 norske kroner, da de mener det sjeldent blir betalt mer enn 10 000 norske kroner i kontant.

Oppsummering

Vi mener dagens beløpsgrense på 40 000 norske kroner eller tilsvarende beløp i utenlandsk valuta er for høy til å ha en effekt. Det fremkommer av forhandlerne at kontantbeløp de mottar er av vesentlig lavere verdi. Dette er DnR enig i, men igjen så opplyser Damslora at rapporter ØKOKRIM har mottatt har variert stort. Derfor stiller vi oss kritisk til at de høyeste beløpene forhandlere har mottatt er på 10 000 norske kroner. Vi presiserer her at dette kun er informasjon vi har fått fra intervjuobjektene og mulig kan variere hos andre forhandlere av gjenstander.

6.7.3 Nekte kontantbetaling

Å nekte kunder kontantbetaling var et alternativ hvitvaskingslovutvalget tok for seg. Tre av utvalgets medlemmer var for at forhandlere selv kan nekte å ta i mot kontanter. Flertallet i utvalget argumenterte at i tillegg til kontantforbudet som ble vedtatt, er det å nekte kontantbetaling brudd på Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

¹¹² Vedlegg 9.3: Dybdeintervju med forhandlere av gjenstander spørsmål 25

Restauranten Jonas B. Gundersen i Porsgrunn valgte fra 1. april 2016 å nekte kunder å betale med kontanter. Vi har hatt en dialog med daglig leder av restauranten hvor hun opplyser at det sjeldent kommer negative reaksjoner på dette. Vi opplyser videre om at dersom kunder kun har kontanter får de mulighet til å betale med dette, men restauranten har ikke veksel tilgjengelig.

Forbrukertilsynet stiller seg kritisk til at forhandlere skal få nekte kunder å betale med kontanter, og mener dette går imot forbrukernes ubetingede rett etter finansavtaleloven § 38 tredje ledd.

Oppsummering

Vi tar høyde for at kontantforbudet ikke bryter med Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, og at det derfor ikke vil være et argument for å nekte kunder å betale med kontant. Vi mener mangelen på negativ reaksjon hos Jonas B. Gundersen viser at kunder har forståelse for at forhandlere kan nekte kontanter som betalingsmiddel. Vi antar at Forbrukertilsynets argument med finansavtaleloven § 38 tredje ledd ikke stiller sterkt da restauranten ikke har fått pålegg etter brudd på denne bestemmelsen.

6.7.4 Tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme i Sverige

I arbeidet med avhandlingen har vi innhentet informasjon om hvilke tiltak Sverige har i kampen mot hvitvasking hos forhandlere av gjenstander. Vi valgte ut Sverige fordi det er et land likt som Norge både kulturelt, men også i nedgangen av kontanter de siste årene. Derfor fant vi det hensiktsmessig å undersøke nærmere hvordan Sverige overholder EU-direktivene og FATFs anbefalinger, i tillegg til hvor godt det fungerer. Vi hadde også planer om å innhente informasjon om hvor godt kontantforbudet i Danmark har vært de siste årene, men det viste seg å bli vanskelig.

I Sverige er det Länsstyrelsen som fører tilsyn med forhandlere av gjenstander. Länsstyrelsen finnes 21 steder i Sverige og er regjeringens representant i fylkene, men det er kun 3 steder som fører tilsyn over virksomhetsutøvere som faller inn under hvitvaskingsloven. Dette er i Stockholm, Västra Götaland og Skåne.

Vi intervjuet to ansatte i Länsstyrelsen i Stockholm og vil analysere informasjon innhentet fra dem.

I Sverige opereres det med et Bolagsregisteret mot hvitvasking, som forhandlere av gjenstander skal registrere seg i dersom de har varer av verdi på 5 000 euro eller mer samt dersom et salg eller en utbetaling vil ha en verdi på 5 000 euro eller mer. Länsstyrelsen ser først og fremst på allmennrisikobedømming, rutiner og retningslinjer, i tillegg til at de en gang i blant er ute og besøker virksomhetene for å kontrollere.

Vi ble fortalt at det bygges en risikomodell per dags dato hvor de først og fremst vurderer risikoen for de forskjellige bransjene i tillegg til geografisk område. Måten de bygger opp risikomodellen på er å sende foretakene et skjema hvor de må svare på spørsmål relatert til deres erfaringer med kontanter og hvordan deres kunder er. Deretter blir dette kategorisert av Länsstyrelsen etter risiko. Videre skal det føres tilsyn av de virksomhetene som skårer høyest på denne risikoanalyseringen.

Vi stilte spørsmål om de føler registeret i bolagsverket er til hjelp for bekjempelsen av hvitvasking. De ansatte vi snakket med mener det er til hjelp, men at det finnes brister ved at det for eksempel er mange foretak som ikke er registrert. Etter beløpsgrensen ble endret fra 15 000 euro til 5 000 euro 30. juni 2017 var det per 31. mars 2018 162 virksomhetsutøvere registrert i Stockholm, mens det faktisk finnes 60 000 foretak totalt i hele Sverige. Etter endringen forventet Länsstyrelsen at flere skulle melde seg inn i bolagsregisteret mot hvitvasking, men økningen ble ikke som forventet da flere foretak har gitt beskjed om at de ikke tar imot kontanter. Det er i Sverige lov å nekte å ta imot kontanter. Vi blir opplyst om at dette blir vanligere, men foretak som bilforhandlere og klokkeforhandlere tar fortsatt i mot kontanter.

Det er ikke spesifisert hva som kreves for at en forhandler kan drive virksomhet. Länsstyrelsen har derfor problemer med å finne ut hvilke foretak de skal føre tilsyn av. Det er først når foretak har registrert seg at de kan gjøre tilsyn. Det jobbes heller ikke med å følge opp de som ikke har registrert seg. Per dags dato har de sendt ut et brev (vedlegg 9.9) til 600 foretak for å se hvilke som registrere

seg og hvilke som ikke gjør det. Dette til tross for at de har funnet ut at det finnes cirka 60 000 foretak. De opplyser videre at de ikke har noen plan for hvordan de skal følge dette opp ettersom arbeidsmengden vil være omfattende.

Ved tilsyn kan Länsstyrelsen gi en «informasjonslapp» hvor de ber forhandlere om å registrere seg, og kan eventuelt gi sanksjoner dersom det forekommer tilfeller av alvorlige brudd. De presiserer videre at det krever store ressurser for å kontrollere og gjøre tilsyn av forhandlere som ikke har registrert seg, og at dette derfor gjøres sjeldent. Videre blir vi opplyst om at dersom forhandlere ikke rapporterer til Länsstyrelsen finnes det ingen straff, og det er derfor ikke stor interesse for å registrere seg.

Helt til sist opplyses det at de tror det er mange forhandlere som ikke er klar over, eller har satt seg inn i lovverket da de føler det ikke angår dem.

Oppsummering

Før vi dro og besøkte Länsstyrelsen i Stockholm hadde vi inntrykk av at dette var et godt tiltak i bekjempelsen mot misbruk av forhandlere av gjenstander til hvitvasking. Vi mener fortsatt dette er et godt tiltak men at det finnes svakheter.

Vi setter spørsmålsteget ved at det kun er 162 av 60 000 virksomheter som er registrert i Bolagsregisteret, og mener tiltaket vil ha liten effekt. Men derimot har virksomheter i Sverige lov til å nekte kunder å betale med kontanter, så vi antar mange virksomheter gjør dette.

Det kommer frem at Länsstyrelsen ikke har nok ressurser til å kontrollere at virksomheter har registrert seg. Videre er de usikre på hvilke foretak de skal føre tilsyn av. Vi mener at det ikke legges vekt på å få alle foretak til å registrere seg ettersom de kun sender ut informasjonsbrev til 600 av 60 000 foretak. Ettersom straff ikke er en konsekvens for foretakene mener vi dette er en svakhet.

Vi mener dette tiltaket kunne vært godt dersom det ble brukt mer ressurser på registrering av foretak, tilsyn, informasjon ut til forhandlere og at straff ville vært en konsekvens.

6.8 Andre relevante momenter

I løpet av prosessen med avhandlingen har det fremkommet annen relevant informasjon som vi ønsker å ta for oss.

6.8.1 Sterke vs. svake sider

Umiddelbart kan kontantforbudet se ut som et direkte og godt grep. Et kontantforbud vil i sin helhet være lettere for forhandlere av gjenstander å håndtere, i tillegg til at det forenkler driften for næringslivet. Et kontantforbud i seg selv kan være effektivt, men spørsmålet er hvor ofte det egentlig betales med 40 000 norske kroner eller mer i kontanter. Som diskutert tidligere i analysen betales det etter vår oppfatning sjeldent med kontanter både i små og store beløp. Vi presiserer her at dette kun er informasjon vi har mottatt fra syv forhandlere, det er derfor mulighet for at det forekommer oftere.

Som nevnt i punkt 3.5 innførte Danmark et kontantforbud i 2006 på 100 000 danske kroner som i 2013 ble redusert til 50 000 danske kroner. Dette var et argument i hvitvaskingsutvalget for å innføre et kontantforbud i Norge. Vi antar at dette er et godt tiltak i Danmark da det har eksistert i 12 år, men samtidig har vi verken funnet undersøkelser som tilsier at dette har vært et godt eller dårlig grep i bekjempelsen mot hvitvasking.

Bakgrunnen for hvitvaskingsutvalget var at departementet ønsket råd om hvordan det norske hvitvaskingsregelverket best mulig skal samsvare med EU-direktivene og FATFs anbefalinger. Her kom hvitvaskingsutvalget med tre forskjellige forslag til tiltak angående forhandlere av gjenstander, hvor departementet valgte mindretallet sitt forslag. Vi mener forarbeidene har blitt gjort i hastverk da det verken er undersøkt med forhandlere eller gjort analyse på risikoen for misbruk av disse gruppene til hvitvasking. I tillegg kommer det frem under samtalen med Kristiansen at Skatteetaten ble overrasket da de hørte at kontantforbudet var vedtatt. Han forteller videre at det kom på et tidspunkt hvor mange var på ferie.

Kristiansen informere om at han satt i skatteunndragelse utvalget i februar 2009.¹¹³ Der foreslo et flertall en regel om forbud mot kontant transaksjoner som skal ligge mellom 5 000 – 10 000 norske kroner og 100 000. De viste til Danmark, Belgia og Frankrike som har forbud på rundt 100 000 norske kroner og 15 000 euro. Forslaget deres gikk ikke igjennom. Vi stiller derfor spørsmål til hvorfor kontantforbudet i hvitvaskingsloven gikk igjennom da det i tillegg var et mindretall. Kristiansen sier videre at «jeg tror noen ble tatt på sengen (...) det ble vedtatt før de hadde behandlet det».¹¹⁴ Han har forstått det slik at det var noen som drev lobbyvirksomhet ovenfor departementet, og at blant annet dette var grunnen til at mindretallets forslag ble vedtatt.

Det kommer frem av proposisjonen 40 L at mindretallet foreslår at kontantforbudet utvides til også å gjelde forhandlere av tjenester. Dette begrunner de med at det «kan virke upraktisk og lite hensiktsmessig, f.eks. i tilfeller der en bedrift leverer både varer og tjenester.»¹¹⁵ Kristiansen er usikker på om den nåværende tolkningen hvor fysiske ting også gjelder gavekort, bankkort, betalingskort og telekort er rett. Han stiller seg kritisk til at gavekort er regnet som en fysisk ting da det kan bli brukt på tjenester som for eksempel skjønnhetspleie og frisør. Vi er enig med mindretallet og argumentene til Kristiansen, og mener overnevnte fysiske ting bør ses på som tjenester, eller at bedrifter som leverer både varer og tjenester bør underlegges kontantforbudet.

Videre mener vi det er en svakhet med loven at det kan være vanskelig å skille mellom flere transaksjoner og om de har en sammenheng. Hvis man for eksempel kjøper betalingskort for 39 000 kroner den ene dagen, så kjøper man for 2 000 kroner dagen etter. Er det å dele opp? Hvordan klarer man å se de i sammenheng med hverandre?

Under tjenester og fradragsretten med 10 000 kroners grensen, ser man om tjenesten er under ett eller ikke. Hvis man deler betalingen, er det ingen tvil. Da grensen ble innført fikk Skatteetaten forespørsler om forståelsen av denne og kom

¹¹³ NOU 2009: 4

¹¹⁴ Vedlegg 9.7: Samtale med Jan-Egil Kristiansen s. 166

¹¹⁵ Proposisjon 40 L s. 37

blant annet med følgende eksempler. Ved inngåelse av en avtale med et bilverksted om at det skal utføres flere reparasjoner så uttaler Skatteetaten at det ikke kan deles inn i flere beløp for å være under 10 000 kroners grensen. Videre sier etaten at dersom man kjøper bensin hos samme forhandler og for eksempel har en rabattavtale skal ikke disse enkeltkjøpene slås sammen.¹¹⁶ Kristiansen mener at dersom det er flere selvstendige transaksjoner hos forhandlere av gjenstander, slik han leser ordlyden, kan ikke transaksjonene ses i sammenheng.

I hypotese 6 tar vi for oss Forbrukertilsynets argument om at kontantforbudet innskrenker forbrukerens rett etter finansavtaleloven § 38 tredje ledd. Det kommer frem at Forbrukertilsynet ikke har fått noen henvendelser verken fra næringsdrivende eller forbrukere angående kontantforbudet. Vi opplever heller ikke at dette har vært et problem hos forhandlerne vi har snakket med og det viser seg igjen hos restauranten i Porsgrunn. Derimot utgav Datatilsynet en personvernsundersøkelse i 2013 hvor respondentene ble spurt hvor viktig eller uviktig det er for dem at man kan være anonym når man betaler for varer og tjenester.¹¹⁷

Figur 5: Undersøkelse Datatilsynet

Det kommer frem av undersøkelsen at 40 prosent av respondentene mener det er viktig eller svært viktig å kunne være anonym når det betales for varer og

¹¹⁶ Skatteetaten 2011:

<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/betaling-via-bank--merverdiavgiftsloven--8-8-og-skatteloven--6-5-1--lopende-og-periodiske-ytelser/>

¹¹⁷ Datatilsynet 2013: <https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/om-personvern/rapporter/personvernundersokelsen/samlerapport-personvernundersokelsen.pdf>

tjenester. Forbrukertilsynet nevner at det finnes en gruppe forbrukere som ønsker et sporfritt alternativ. Vi mener det er betenkelig i noen sammenhenger at det ikke finnes et sporfritt alternativ, men at man som et alternativ i større grad kan innføre lovbestemmelser som begrenser adgangen til informasjonssalg som for eksempel GDPR.¹¹⁸

6.8.2 Tilsyn hos Skatteetaten

Tilsynet av forhandlere skal bli tatt med den vanlige kontrollen til Skatteetaten. Det kommer videre frem at det ikke er en spesifikk avdeling som har fått tilsynet, men at det gjelder generelt og at det skal gjøres når man ellers gjør kontroller. Kristiansen informere om at det er 60 ansatte som jobber med kontrollen innenfor dette området. Vi setter spørsmålstegn til hvordan 60 ansatte skal, i tillegg til deres vanlige bokettersyn drive tilsyn hos forhandlere av gjenstander. Det kommer også frem at det ikke er et prioritert område.

Vi stilte Kristiansen spørsmål om hvordan de skulle behandle saken de fikk inn fra politiet. Han fortalte da «vi skal jo håndheve reglene da, så vi må vel bare skrive til dem iallfall og gjøre de oppmerksomme på at dette her er faktisk brudd på bestemmelsen som kom 1. juli og at de kan ikke ta i mot».¹¹⁹ Vi opplever at det er gitt lite opplysninger til Skatteetaten som tilsynsorgan og at det dermed er vanskelig for dem å vite hvordan de skal håndheve reglene.

7. RESULTAT/KONKLUSJON

I denne delen av avhandlingen ønsker vi å presentere våre hovedfunn som svarer til problemstillingen. Som en avslutning presenterer vi begrensninger i avhandlingen, i tillegg til våre anbefalinger til videre forskning.

Formålet med avhandlingen har vært å se om det var riktig å innføre kontantforbudsregelen for forhandlere av gjenstander, og hvilke alternative tiltak som kan iverksettes for å redusere hvitvasking med bruk av kontanter.

¹¹⁸ Personvernjuristene 2018: <https://personvernjuristene.no/>

¹¹⁹ Vedlegg 9.7: Samtale med Jan-Egil Kristiansen s. 168

7.1 Hovedfunn

7.1.1 Kunnskap om kontantforbudet

Gjennom arbeidet med avhandlingen har vi erfart at forhandlere av gjenstander oppfatter hvitvaskingsregelverket som betydningsfullt. Det er likevel klart at forhandlerne generelt har lite kunnskap og forståelse for konsekvensene av å ikke ta kontantforbudet på alvor. Ikke alle forhandlerne disponerer en ledelse som har den juridiske forståelsen som er nødvendig for at virksomhetene tolker regelverket på en tilfredsstillende måte. Vi mener at flere nedprioriterer hvitvaskingsregelverket som følge av mangel på informasjon og ressurser.

7.1.2 Effekt mot hvitvasking

Studiet har vist oss at det betales svært sjeldent med kontanter hos forhandlere av gjenstander. Kontantforbudet følger EU-standarder og den generelle kontantflyten i Europa. Vi mener den er mer rettet mot land hvor kontanter er hoved betalingsform. På bakgrunn av det ovennevnte mener vi kontantforbudets størrelse per dags dato er for høy og vil ha liten effekt i bekjempelsen av hvitvasking. Vi mener beløpsgrensen bør settes lavere dersom den skal ha en effekt.

7.1.3 Rapporteringsplikt

På bakgrunn av informasjonen vi har fått gjennom dybdeintervjuene, mener vi forhandlerne hadde for dårlig kunnskap og opplæring om rapporteringsplikten. Dette førte til lave rapporteringstall. Vi mener det er feil å ha et felles MT-skjemaet for alle rapporteringspliktige og at dette er en av grunnene til at forhandlere av gjenstander ikke forsto skjemaet. ØKOKRIM arbeider derimot med en forbedring av MT-skjemaet slik at det blir mer tilpasningsvennlig.

Vi mener rapporteringsplikten i seg selv var god, men en svakhet er at det ikke ble ført tilsyn. Dette antar vi førte til at forhandlere ikke opprettholdt regelverket på en tilfredsstillende måte. Vi mener rapporteringsplikten for forhandlere av gjenstander ikke var noe bedre enn dagens kontantforbud og vice versa. Dette på bakgrunn av at forhandlere manglet forståelse for rapporteringsplikten, som førte

til at den ikke ble overholdt. Kontantforbudet i seg selv er ikke vanskelig å forstå, men kontantomsetningen hos forhandlere av gjenstander er lav, i tillegg til at det ikke er informert om lovendringen. Dette fører til at den ikke vil gi en mer positiv virkning i bekjempelsen mot hvitvasking enn rapporteringsplikten.

7.2 Alternative tiltak

Videre stiller problemstillingen vår spørsmål om hvilke alternative tiltak som kan iverksettes for å redusere hvitvasking ved bruk av kontanter. Det kommer frem av analysen fire mulige tiltak; rapportering og tilsyn, lavere beløpsgrense, nekte kontantbetaling og Sveriges tiltak.

Vi mener en kombinasjon av tiltakene nevnt over vil gi den beste effekten i bekjempelsen mot misbruk av forhandlere av gjenstander til hvitvasking.

Damslora mener rapporteringene ville vært høyere ved tilsyn. Vi er enig i dette og mener forhandlere i tillegg ville satt seg mer inn i regelverket dersom det ble ført tilsyn. For å begrense tilsynsomfanget mener vi det kun skal føres tilsyn av forhandlere av verdifulle gjenstander. Det fremkommer dårlig kunnskap og opplæring av rapporteringsplikten, og vi mener at dersom tilsynsmyndigheten sender ut et felles opplæringsprogram for forhandlere og deres ansatte vil dette bedre og øke rapporteringene.

Vi ser på tiltaket i Sverige som godt, men at det har sine svakheter ved at det blant annet ikke er lagt nok ressurser inn i det. Dersom noe lignende skal bli innført i Norge må enkelte grep gjøres. Nedenfor går vi mer i dybden på dette.

Tabell 14: Ulike scenarier med tiltak

	Fordeler	Ulemper
Sveriges tiltak	• Godt grep i bekjempelsen mot hvitvasking • Toveis regel (utbetale og motta)	• Ikke lagt inn nok ressurser • Vanskelig å få en oversikt • Kun 162 av estimert 60 000 foretak er registrert
Sveriges tiltak med justeringer	• Fått flere rapporteringer • Enklere å få oversikt og forta tilsyn	• Ressurskrevende • Vanskelig å kontrollere om alle foretak overholder regelen
Norges tiltak	• Vanskeligere å bruke kontanter • Enkel å forstå og opprettholde	• ØKOKRIM får ingen rapporteringer • Blir sjeldent betalt med 40 000 kroner i kontant
Norges tiltak med justeringer	• Enda vanskeligere å bruke kontanter • Får en bedre oversikt over forhandlere av gjenstander • Økt rapporteringer til ØKOKRIM • Økt kunnskap og forståelse om regelverket	• Ressurskrevende • Stor gruppe foretak som blir påvirket • Vanskelig å kontrollere om alle foretak overholder regelen

Tabellen over tar for seg ulike scenarier med fordeler og ulemper ved dagens svenske og norske tiltak i bekjempelsen mot hvitvasking. I tillegg har vi tatt for oss fordeler og ulemper dersom det blir foretatt justeringer ved disse tiltakene. Vi mener det svenske tiltaket er et godt grep i bekjempelsen mot hvitvasking og at toveis regelen er med på å styrke tiltaket, da det i større grad er med på å hindre hvitvasking både hos kunder og forhandlere. Derimot har det ikke fungert optimalt i praksis, blant annet fordi det brukes lite ressurser. Det kommer også frem under intervjuet med Länsstyrelsen at de ikke har en god oversikt over alle foretakene, og at det er svært få som har registrert seg. Dersom det hadde blitt foretatt justeringer, som for eksempel bruk av mer ressurser mener vi flere foretak hadde registrert seg. Dette mener vi ville ført til flere rapporteringer og det ville skapt en bedre oversikt over foretakene, i tillegg til at det ville blitt enklere å foreta tilsyn.

Vi mener det norske tiltaket i dag både har fordeler og ulemper. På en side er det vanskeligere for kriminelle å bruke kontanter, i tillegg til at regelverket er enkelt å forstå og forholde seg til. På en annen side mister ØKOKRIM rapporteringer fra forhandlere av gjenstander og vi antar at det sjeldent blir betalt med kontanter over 40 000 kroner. Vi foreslår som en justering av det norske tiltaket at det i likhet med det svenske bør inneholde rapporteringsplikt og adgang til å nekte å ta imot kontanter for alle forhandlere av gjenstander, samt å innføre toveis regelen. En videre justering bør være å lage et eget registreringsalternativ i Brønnøysundregisteret hvor alle forhandlere av gjenstander må registrere seg. Det skal gjelde uansett om virksomheten driver med kontanthåndtering eller velger å nekte kontantbetaling. Dette for å få en oversikt over hvem forhandlere av gjenstander er, som igjen vil gjøre det enklere når det skal føres tilsyn. Videre mener vi det skal være en mulighet for forhandlere av gjenstander å nekte kontantbetaling. Dette er en mulighet kontantforhandlere i Sverige har, i tillegg til at kunder hos Jonas B. Gundersen har vist forståelse for dette.

Etter vår mening bør beløpsgrensen settes lavere. Dette kan føre til økt rapportering, men det vil også kreve mer ressurser. Men slik vi ser dagens beløpsgrense vil den gi liten effekt, og er et slag i luften. Videre mener vi dagens tvangsmulkt ikke er rett sanksjon å bruke mot forhandlere av gjenstander da den er vanskelig å håndheve i praksis. Vi anser overtredelsesgebyr som en god sanksjon, da den er enkel for tilsynsmyndigheten å håndheve i praksis, samt at det er en klar konsekvens for forhandlere.

7.3 Begrensninger ved avhandlingen

Vi ser det som hensiktsmessig å påpeke noen begrensninger ved vår avhandling. Det kan være noen skjevheter i analysen da vi kun har snakket med syv forhandlere av gjenstander, og ikke dekket hele omfanget av forhandlere. Selv om forhandlere av gjenstander er anonymisert, må vi stille oss kritiske til informasjonen vi har fått. Vi antar at forhandlerne vi har snakket med har sagt seg villig til intervju på bakgrunn av at de mener å følge regelverket på en tilfredsstillende måte.

Vi vil til slutt påpeke en siste begrensning om vår kunnskap til området. Det er omfattende, stort og lite undersøkt. Vi baserte oss på den kunnskapen vi har tilegnet oss gjennom arbeidet med avhandlingen.

7.4 Anbefaling til videre forskning

På bakgrunn av ovennevnte konklusjon mener vi kontantforbudet bør vurderes på nytt. Det fremkommer av § 5 i hvitvaskingsloven at kontantforbudet også gjelder der oppgjøret gjennomføres i flere operasjoner. Dette mener vi kan skape usikkerhet og er ufullstendig. Det burde også gis en mer fullstendig forklaring på hva dette innebærer. Videre mener vi det burde gjennomføres en grundig analyse for å finne ut omfanget av misbruk av forhandlere av gjenstander til hvitvasking. Her kan det bli tatt utgangspunkt i risikoanalysen til Sverige.

Ettersom det er knyttet usikkerhet til hvordan virksomheter som leverer både varer og tjenester skal forholde seg til regelverket, anbefaler vi at dette burde utredes nøyere. I tillegg mener vi tjenester burde vurderes underlagt loven, da det kommer frem av vår analyse at dette er et område hvor hvitvasking er utbredt.

8. LITTERATURLISTE

Bøker

Haraldsen, Gustad. (1999). *Spørreskjemametodikk: etter kokebokmetoden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1999.

Johannessen, Asbjørn, Line Christoffersen og Per Arne Tufte. (2011). *Forskningsmetode for økonomiske-administrative fag*. (3.utgave). Oslo: Abstrakt forlag.

Langfeldt, S.F et al. (2016). *Lov og rett for næringslivet* (23.utgave). Oslo: Gyldendal.

Rui, J.P (2012). *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier* (1.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Wenstøp, Fred. (2006). *Statistikk og dataanalyse* (9.utgave). Oslo: Universitetsforlaget

Elektroniske kilder

EFTA Surveillance Authority. (2018). EFTAs overvåkningsorgan. Hentet fra <http://www.eftasurv.int/about-the-authority/the-authority-at-a-glance-/eftas-overvåkningsorgan/>

FATF. (2018). Norway. Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/countries/#Norway>

FATF. (2018). What is Money Laundering? Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/>

FATF. (2017). Who we are. Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/#d.en.11232>

Finans Norge. (2017). Fremtidsrettet om kontantfritt. Hentet fra

<https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2017/01/fremtidsrettet-om-kontantfritt/>

Finanstilsynet. (2016). Om Finanstilsynet. Hentet fra

<https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>

Hvitvasking.no. (2008). EU. Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt/EU/>

Hvitvasking.no. (2007). Hva er en MTR? Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/Begrepsavklaring/Hva-er-en-MTR/>

Hvitvasking.no. (2007). Hva er hvitvasking. Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hva-er-hvitvasking/>

Hvitvasking.no (2007). Hvitvaskingsloven – når er den gjeldende for virksomhet innen varehandel? Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Hvitvaskingsloven---nar-er-den-gjeldende-for-virksomhet-innen-varehandel/>

Hvitvasking.no. (2007). Hvorfor bekjempe hvitvasking. Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

Hvitvasking.no (2007). Hvordan foregår hvitvasking. Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/Hvordan-foregar-hvitvasking/>

Jusleksikon.no. (2015). Gjenstand. Hentet fra

<https://jusleksikon.no/wiki/Gjenstand>

Jusleksikon.no. (2017). Tjeneste. Hentet fra

<https://jusleksikon.no/wiki/Tjeneste>

Personvernjuristene.no. (2018). Personvern & Compliance. Hentet fra

<https://personvernjuristene.no/>

Regjeringen.no. (2017). EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2013/mars/fjerde-hvitvaskingsdirektiv/id2433389/>

Regjeringen.no. (2013). Hva er en tjeneste, og hva er tjenestelovens virkeområde?

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/nfd---innsiktsartikler/handel-i-eos/tjenester-og-etablering1/tjenester-og-etablering/id643081/>

Skatteetaten. (2011). Prinsipputtalelse. Betaling via bank – merverdiavgiftsloven § 8-8 og skatteloven § 6-51 – løpende og periodiske ytelser. Hentet fra

<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/betaling-via-bank--merverdiavgiftsloven--8-8-og-skatteloven--6-51--lopende-og-periodiske-ytelser/>

Skatteetaten. (2018). Endringer i Hvitvaskingsloven – veiledning om kontantforbudet. Hentet fra

<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/prinsipputtalelser/endringer-i-hvitvaskingsloven--veiledning-om-kontantforbudet/>

Store Norske Leksikon. (2015). EFTA-domstolen. Hentet fra

<https://snl.no/EFTA-domstolen>

Store Norske Leksikon. (2015). EU- direktiv. Hentet fra

<https://snl.no/EU-direktiv>

Store Norske Leksikon. (2009). Forhandler. Hentet fra

<https://snl.no/forhandler>

Store Norske Leksikon. (2018). OECD. Hentet fra

<https://snl.no/OECD>

ØKOKRIM. (2018). Enheten for finansiell etterretning (EFE). Hentet fra

<https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning.424322.no.html>

ØKOKRIM. (2017). Hvitvasking. Hentet fra
<https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

ØKOKRIM. (2009). Internasjonalt samarbeid. Hentet fra
<https://www.okokrim.no/internasjonalt-samarbeid.417049.no.html>

ØKOKRIM. (2018). Statistikk per år. Hentet fra
<https://www.okokrim.no/statistikk-per-aar.6080356-455494.html>

ØKOKRIM. (2017). Om ØKOKRIM. Hentet fra
<https://www.okokrim.no/om-okokrim.422248.no.html>

Artikler og rapporter

Bech et al. (2018). Payments are a-changin' but cash still rules. Hentet fra:
https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1803g.pdf

Council of Europe. (2018). The Council of Europe Anti-Corruption Body. Hentet fra
<https://rm.coe.int/brochure-greco-group-of-states-against-corruption-the-council-of-europ/16806fd621>

Datatilsynet. (2014). Personvernundersøkelsen. Samlerapport fra personvernundersøkelsen 2013/2014. Hentet fra
<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/om-personvern/rapporter/personvernundersokelsen/samlerapport-personvernundersokelsen.pdf>

Ennis, Evan. (2009). An Uncertain Precedent: Unites States v. Santos and the Possibility of a Legislative Remedy. *Cornell Law Review*. Volume 95 (article 11), 191-219.

Forbrukerrådet. (2018). Kort og kontant. Posisjonsnotat for Forbrukerrådet.

Hentet fra

<https://fil.forbrukerradet.no/wp-content/uploads/2018/02/kort-og-kontant-policynotat.pdf>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). Nasjonal risikovurdering.

Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/23edcd9af7fe49d0a8e9c7f4f069a212/nra-2016-norsk.pdf>

Norges offentlige utredning. (2009). NOU 2009: 4. Tiltak mot skatteunndragelser.

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/0cfde5dc6ea744d99b0d95ebd62b2838/no/pdfs/nou200920090004000dddpdfs.pdf>

Norges offentlige utredning. (2015). NOU 2015: 12. Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/55e8e9fa79ff4fde993a615ca4a060a3/no/pdfs/nou201520150012000dddpdfs.pdf>

Norges offentlige utredning. (2016). NOU 2016: 27. Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/135de8ebfaad4579b0bcbbc14e3748bd/no/pdfs/nou201620160027000dddpdfs.pdf>

Proposisjon 76 L. (2017). Endringer i hvitvaskingsloven og verdipapirhandelloven (beløpsgrense for kontantvederlag mv.). Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d6223cc1c7614bb1be92221e215f187d/no/pdfs/prp201620170076000dddpdfs.pdf>

Proposisjon 40 L. (2018). Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven). Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/143572d0eae3427394c242605cfb578e/no/pdfs/prp201720180040000dddpdfs.pdf>

United Nations. (2003). United Nations Convention against Corruption. Hentet fra:

https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf

United Nations. (1988). United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Hentet fra:

https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

United Nations. (2000). United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto (Palermokonvensjonen). Hentet fra:

https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf

ØKOKRIM. (2015). Risikovurdering. Hentet fra

https://www.okokrim.no/getfile.php/3881983.2528.amsaqtupkklnm/Risikovuurdering_okokrim_15-16.pdf

ØKOKRIM. (2015). Trusselvurdering. Hentet fra

https://www.okokrim.no/getfile.php/3881985.2528.izuluillittkqs/Trusselvuurdering_okokrim_15-16.pdf

9. VEDLEGG

9.1 Vedlegg: Spørreundersøkelse av tilfeldige personer

Hvitvasking

Denne spørreundersøkelsen er laget av to masterstudenter ved Handelshøyskolen BI i forbindelse med masteroppgave våren 2018. Svarene er anonyme og vil kun bli benyttet i forbindelse med denne oppgaven.

*Må fylles ut

1. Kjønn *

Markér bare én oval.

- Kvinne
 Mann

2. Alder *

Markér bare én oval.

- Under 18
 18-24
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 Over 64

3. Utdannelse (hvis du er under utdanning, kryss av for den utdannelsen du er under nå) *

Markér bare én oval.

- Ungdomsskole
 Videregående
 Bachelor
 Master
 PhD
 Andre: _____

4. Yrke *

Markér bare én oval.

- Student
 Økonomi
 Helse
 Selger
 Ingeniør
 Eiendomsmelger
 Jurist
 Yrkesfag
 Andre _____

Del 2: Hvitvasking

Hvitvasking er utbytte som blir sikret fra straffbare handlinger. Dette kan for eksempel være penger fra ran, inntekter av narkotikasalg, tyvegods, ulovlig importerte våpen eller hallikvirksomhet. Utbytte integreres i den legale økonomien for at kriminelle skal kunne nyte fordeler av et ulovlig utbytte uten at det skal vekke mistanke

5. Har du gjort dette? *

Markér bare én oval.

- Ja
 Nei
 Vet ikke

6. Vet du om noen som har gjort det? *

Markér bare én oval.

- Ja
 Nei
 Vet ikke

7. Dersom du svarte ja på forrige spørsmål. Hvilket yrke har denne personen? *

Merk av for alt som passer

- Student
 Økonomi
 Helse
 Selger
 Ingeniør
 Eiendomsmegler
 Jurist
 Jeg svarte nei på forrige spørsmål
 Andre: _____

8. Dersom du eller noen du vet om har hvitvasket penger, ca hvor stort er beløpet (i NOK)? (Dette spørsmålet er frivillig)

Markér bare én oval.

- Under 5 000
 5 000 - 10 000
 10 001 - 15 000
 15 001 - 20 000
 20 001 - 30 000
 30 001 - 40 000
 Over 40 000
 Svarte nei på de foregående spørsmålene

9. Dersom du eller noen du vet om har hvitvasket penger. Hvordan ble dette gjort? *

Merk av for alt som passer

- Kjøp av klokker, smykker osv.
- Kjøp av bil
- Kjøp av båt
- Tatt inn på bankkonto
- Bruk på diverse småting (dagligvarer)
- Kjøpt av eiendom
- Kjøp av møbler
- Betaling av tjenester (håndverker)
- Kjenner ingen som har hvitvasket penger
- Andre: _____

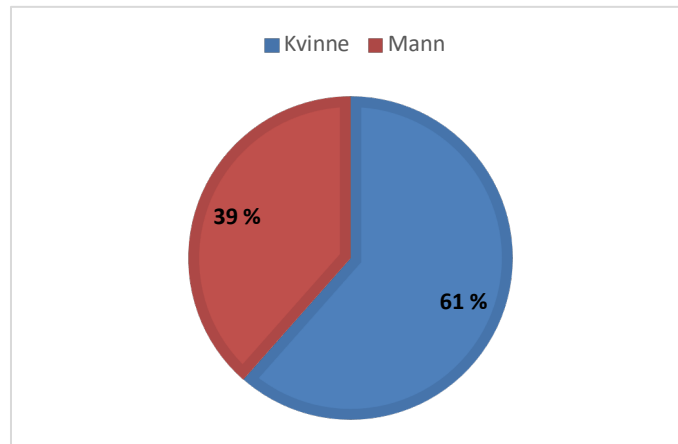
10. Dersom du hadde vært i besittelse av svarte penger. Hvordan ville du prøvd å hvitvaske disse? *

Merk av for alt som passer

- Kjøpt klokker, smykker osv.
 - Kjøpt bil
 - Kjøpt båt
 - Kjøpt eiendom
 - Kjøpt inventar
 - Pusset opp og betalt håndverker
 - Brukt litt og litt på dagligdagse ting
 - Andre: _____
-

9.2 Data fra spørreundersøkelsen

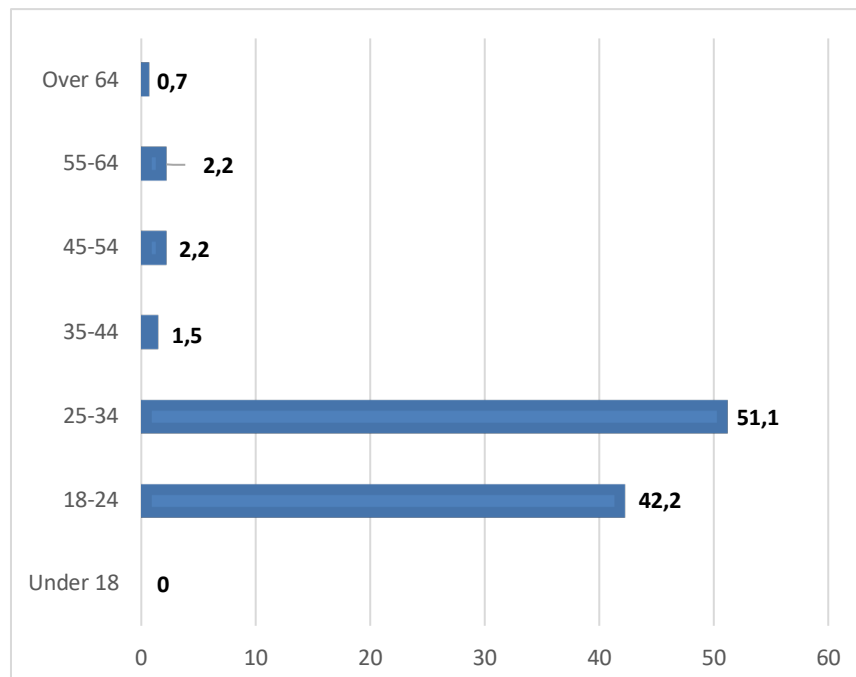
Spørsmål 1: Kjønn

(Tall i modellen er rundet til nærmeste hele tall)

Kvinne	61,5 %
Mann	38,5 %

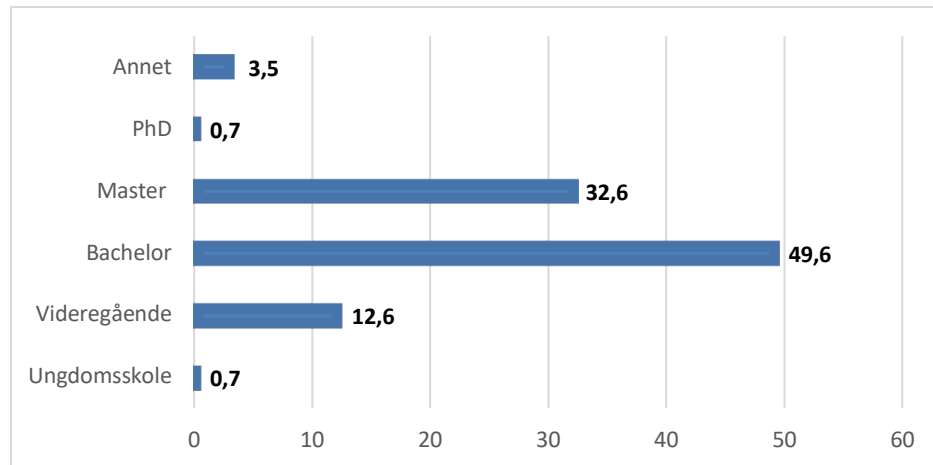
Spørsmål 2: Alder

Under 18	0 %
18-24	42,2 %
25-34	51,1 %
35-44	1,5 %
45-54	2,2 %

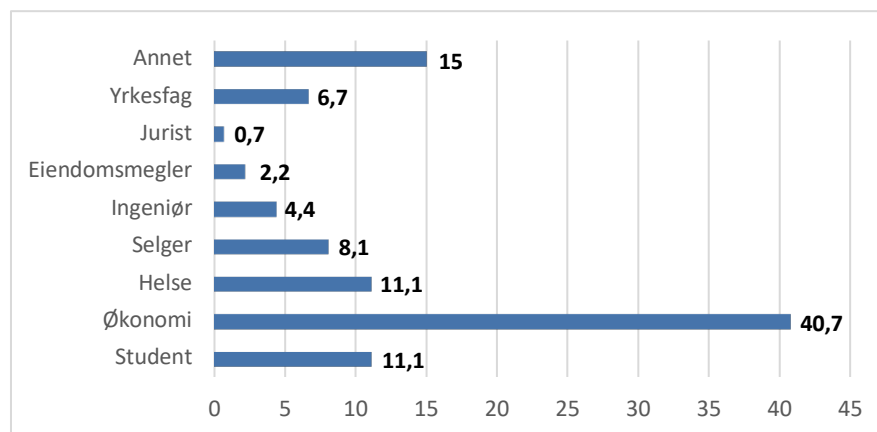
55-64	2,2 %
Over 64	0,7 %

Spørsmål 3: Utdannelse

Ungdomsskole	0,7 %
Videregående	12,6 %
Bachelor	49,6 %
Master	32,6 %
PhD	0,7 %
Annet	3,5 %

Spørsmål 4: Yrke

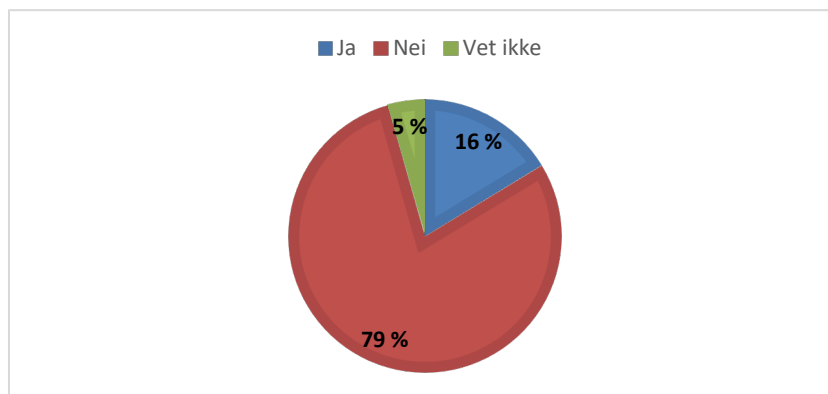

Student	11,1 %
Økonomi	40,7 %
Helse	11,1 %
Selger	8,1 %

Ingeniør	4,4 %
Eiendomsmegler	2,2 %
Jurist	0,7 %
Yrkesfag	6,7 %
Annet	15 %

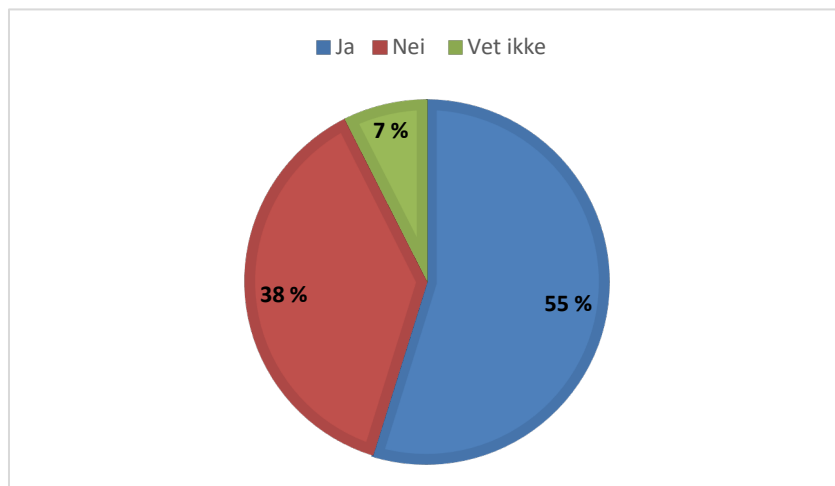
Del 2:

Hvitvasking er utbytte som blir sikret fra straffbare handlinger. Dette kan for eksempel være penger fra ran, inntekter av narkotikasalg, tyvegods, ulovlig importerte våpen eller hallikvirksomhet. Utbytte integreres i den legale økonomien for at kriminelle skal kunne nyte fordeler av et ulovlig utbytte uten at det skal vekke mistanke

Spørsmål 5: Har du gjort dette?

(Tall i modellen er rundet til nærmeste hele tall)

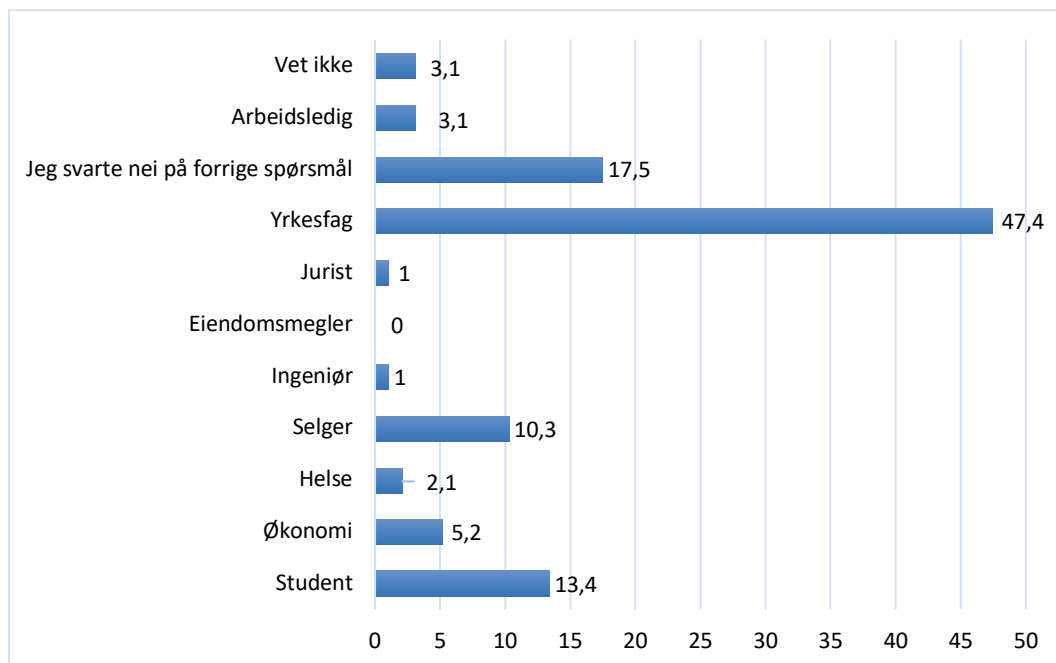
Ja	16,3 %
Nei	79,3 %
Vet ikke	4,4 %

Spørsmål 6: Vet du om noen som har gjort dette?

(Tall i modellen er rundet til nærmeste hele tall)

Ja	54,8 %
Nei	37,8 %
Vet ikke	7,4 %

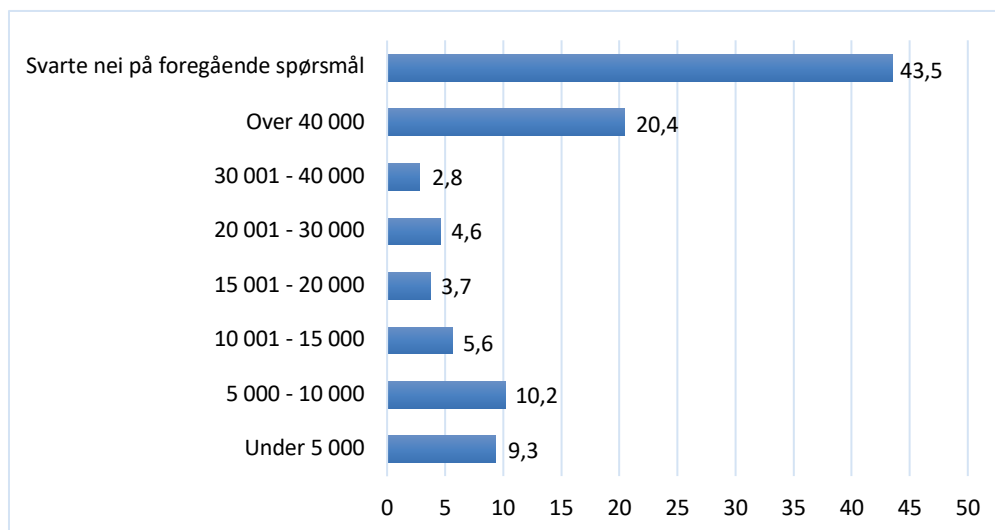
Spørsmål 7: Dersom du svarte ja på forrige spørsmål. Hvilket yrke har denne personen? (Vi ga personene som tok spørreundersøkelsen muligheten til å opprette egne yrker. Flere kommer med samme yrke, så disse har vi slått sammen)

Student	13,4 %
Økonomi	5,2 %

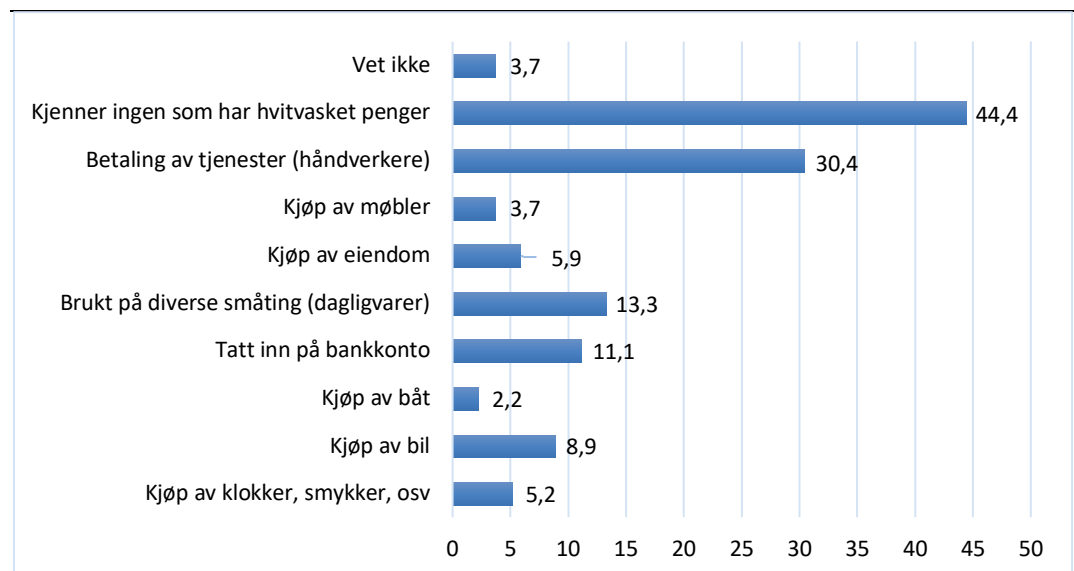
Helse	2,1 %
Selger	10,3 %
Ingeniør	1 %
Eiendomsmegler	0 %
Jurist	1 %
Yrkesfag	47,4 %
Svarte nei på forrige spørsmål	17,5 %
Arbeidsledig	3,1 %
Vet ikke	3,1 %

Spørsmål 8: Dersom du eller noen du vet om har hvitvasket penger, ca. hvor stort er beløpet (i NOK)? (Dette spørsmålet er frivillig)

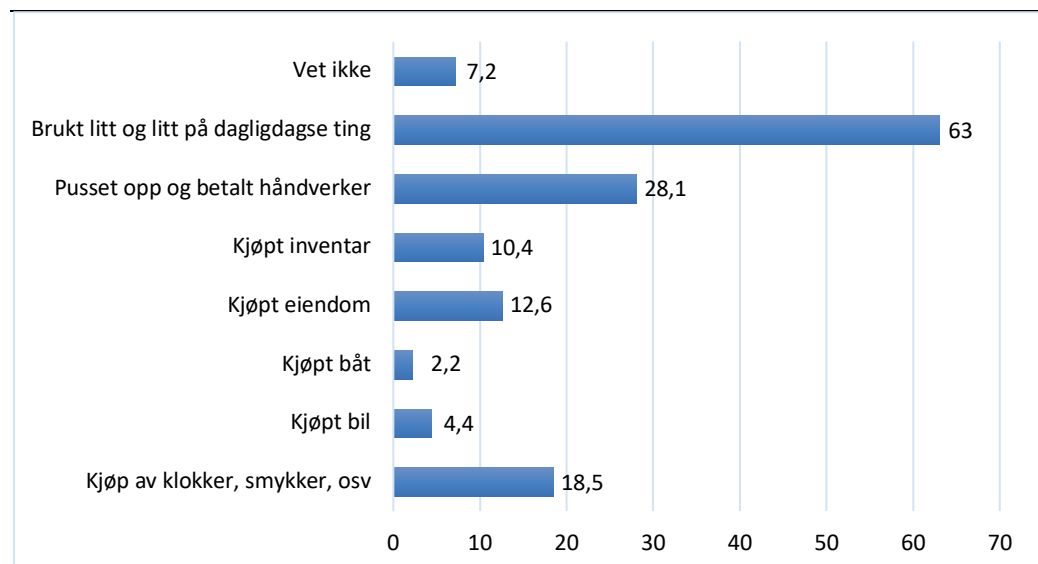
Under 5 000	9,3 %
5 000 – 10 000	10,2 %
10 001 – 15 000	5,6 %
15 001 – 20 000	3,7 %
20 001 – 30 000	4,6 %
30 001 – 40 000	2,8 %
Over 40 000	20,4 %
Svarte nei på de foregående spørsmålene	43,5 %

Spørsmål 9: Dersom du eller noen du vet om har hvitvasket penger. Hvordan ble dette gjort? (Vi ga personene som tok spørreundersøkelse muligheten til å opprette egne metoder. Flere kom med samme metode, så disse har vi slått sammen)

Kjøp av klokker, smykker osv.	5,2 %
Kjøp av bil	8,9 %
Kjøp av båt	2,2 %
Tatt inn på bankkonto	11,1 %
Bruk på diverse småting (dagligvarer)	13,3 %
Kjøp av eiendom	5,9 %
Kjøp av møbler	3,7 %
Betaling av tjenester (håndverkere)	30,4 %
Kjenner ingen som har hvitvasket penger	44,4 %
Vet ikke	3 %

Spørsmål 10: Dersom du hadde vært i besittelse av svarte penger. Hvordan ville du prøvd å hvitvaske disse? (Vi ga personene som tok spørreundersøkelsen muligheten til å opprette egne svar. Flere kom med samme svar, så disse har vi slått sammen)

Kjøpt klokker, smykker osv.	18,5 %
Kjøpt bil	4,4 %
Kjøpt båt	2,2 %
Kjøpt eiendom	12,6 %
Kjøpt inventar	10,4 %
Pusset opp og betalt håndverker	28,1 %
Brukt litt og litt på dagligdagse ting	63 %
Vet ikke	7,2 %

9.3 Vedlegg: Dybdeintervju Forhandlere av gjenstander (daglige ledere)

For å analysere intervjuene på en god måte, har vi valgt å plassere svarene systematisk etter hvert spørsmål. For å sikre anonymitet kaller vi selskapene med bokstaver og de blir presentert i tilfeldig rekkefølge.

Innledende spørsmål

Spørsmål 1:

Hva slags tiltak og rutiner hadde dere for opplæring av de ansatte?

Selskap A:

Den gamle? Var det ikke 40 000 kroner som var grensen? Det hadde vi i praksis aldri som noe tema. Poenget er at alle butikker er klare for å få omsetning, og da skal det mye til for at vi rapporterer.

Selskap B:

Jeg er veldig ny her, jeg har bare vært her litt over ett år. Så hvordan X gjorde det før er jeg egentlig ganske usikker på.

Selskap C:

Informere godt, og minnet om det. Dersom det kom inn så store kontantbeløp, så hadde vi rutiner på at vi varsler. Det var ikke opp til den hver ansatt, men økonomiansvarlig som har ansvar for at det blir varslet i henhold til de regler som var den gangen. Jeg vet ikke hvem det ble varslet til for det var før jeg jobbet her. Vi informerte kunden om at dette ville bli rapportert dersom kunden ønsket å betale så store summer i kontant.

Selskap D:

Det vi har gjort når den kom i sin tid, etablerte vi rutiner i forhold til butikksjefene våre. I forbindelse med kasseoppgjørene og slik at det lå tydelig i dem sine manualer hvordan de skulle rapportere hvis de fikk et kontantbeløp. Vi har også lavere kontantbeløp enn det som var i lovverket i starten, bare for å ha kontroll. Dette er vel rundt 10-12 år siden og da lurte jeg på om det vi sa var alt over 20 000 eller 25 000. Men etterhvert som lovverket har blitt tydeligere har man løftet opp og det er de siste 6-7 årene vi ser at mengden av kontanter har blitt vesentlig redusert.

Selskap E:

I hovedsak så er det Santander som har kjørt den hvitvaskingssertifiseringen vår. Om det er en gang i året eller annet hvert år, så må vi gjøre en nettbasert opplæring. Alle som håndterer penger må ta denne sertifiseringen.

Selskap F:

Siden det er en lov så har ikke vi lov til å ta imot kontanter over 40 000 kr, men vi har nesten ikke kontanter i det hele tatt. Det har ikke vært kontanter på flere år. Så den 40 000 kr regelen har ikke vært noe problem for oss i det hele tatt, vi ser ikke

kontanter overhode. Folk betaler med faktura eller kort i kassen, mest faktura siden det er snakk om store beløp. Vi har et samarbeid med X, vi er X sin eneste aktør som selger produktet deres i annenhåndsmarkedet så der kan det jo komme noen mindre beløp. Men uten om det er det veldig sjelden at vi selger noe somhelst under 15 000 kr. Folk kommer ikke med en bærepose med penger. Historisk sett vil jeg nok tenke at det vil være veldig nærliggende å tenke på hvitvasking av penger med å gå til en virksomhet slik som vi har. Men nå snakket jeg akkurat så vidt med eier som sitter her inne, og han sier at det ikke har vært noe problemer med dette mange år tilbake egentlig.

Men noe han fortalte meg nå som kanskje ikke dere vet er at det nå ikke er lov å ta imot utenlandsk valuta i det hele tatt, ikke under 40 000 kr heller. Det er jo noe dere kan undersøke nærmere. Det er det vår forretningsadvokat, og han fortalte oss det i går. Dette er noe som har kommet i samme kjølevann som denne nye hvitvaskingsloven. Så det vil si at det bare er lov å ta imot norske valuta under 40 000 kr.

Selskap G:

Vi har jo på en måte hatt det hele tiden i programmet og det har stått i vår personalperm når vi har tatt inn alle nyansatte. De gamle reglene som var, var jo slik at man skulle ta kontanter til 40 000 og over der så måtte man på en måte registrere. Dersom det skjedde, skulle det ligge sammen med dagsoppgjøret i to år. Det er ingen i Norge som registrerer. Hvis det er over 100 000 så skal du egentlig rapportere inn til ØKOKRIM, alt, men det gjorde vi veldig sjeldent. Eller for å si det sånn, det er ingen som jeg har hørt om som har gjort det, og ikke ØKOKRIM heller, for jeg har spurt de. Men kunder gjør ikke det. Så derfor har vi hatt 40 000 som et sånn fri beløp uten noe merregistrering. Så nå når det ble endret i loven i fjor så bare informerte vi om at det var endret, nå er det maks beløp. Vi tar ikke over 40 000. Men vi tar veldig lite penger, så før det begynte å komme sånne regler så var det av og til mye penger. Etter den loven kom, kom det av og til, men ikke så mange. Noen i Norge hadde mye penger med seg. Vi har hatt noen utlendinger i fjor, spesielt Sør-Korea og sånt. De kommer med kontanter. Og det har noe med Sør-Korea og lovverket deres. Så de gikk jo i Norges Bank og tok ut penger, så kom de til oss med kontanter i lukket konvolutt

med hilsen fra Norges Bank med eksakt det beløpet vi hadde avtalt. Og de betalte kontant. Det var fordi de ville ikke og kunne ikke bruke kontosystemer for å få refusjon for moms inn på konto, så de måtte betale kontant. De kan ikke kjøpe dyre gjenstander fordi da vil de måtte tolle det inn hjemme og det hadde de ikke lyst til. De tar klokken på armen og reiser, så derfor kom de plutselig med kontanter. Men ellers er det neste ikke noe igjen. Så har det vært noen restauranter i Oslo, så det er helt opplagt svarte penger. Men det er helt borte. Så nå er det ekstremt lite.

Spørsmål 2:

Var alle ansatte klar over at dette var en bestemmelse som måtte følges?

Selskap A:

Det er egentlig ikke noe tema. Om det er mer i andre kanter av landet, det vet jeg ikke. Men de ansatte vet at grensen var 40 000kr og hvis det var salg som var over dette beløpet så skulle de si ifra, så vurderte vi hvordan vi skulle håndtere det. Og da gikk det vel en sånn hvitvaskings melding, og det var vel det samme i banken. Så det skal jo det rapporteres til myndighetene fra ledelsen. Jeg tror aldri vi har meldt inn. Sist vi opplevde dette er så lenge siden at jeg tror nesten det var før vi visste at det var en sånn lov. Jeg kan ikke huske at vi har meldt inn.

Selskap B:

Ja, det var de.

Selskap C:

Ja.

Selskap D:

Ikke når vi tok det første gangen. Jeg har vært leder i selskapet i 12 år. Når vi så lovverket som kom første gangen, ble det en informasjon som vi tok via driftsmøter og med butikksjefene og ned til de ansatte. Og det er nok ikke alle som er like klar over det i dag heller. Derfor så minner vi hverandre på det mot høysesongene våre, for vi har jo store svingninger som typisk jul og den perioden der hvor det er stor omsetning, så minner vi om det.

Selskap E:

Ja.

Selskap F:

Ja, med en gang vi fikk vite det av revisoren vår sendte vi informasjon om det. Så alle her vet det godt. Dessuten har jeg satt en regel som sier at vi ikke oppbevarer mer enn 2000 kr i kontant her per dag, så vi må alltid i banken. Så de kunne jo ha registrert det om det hadde skjedd noe.

Selskap G:

Ja. Så for oss har det vært ganske greit. Før så var det jo masse kontanter, men det er mange år siden. Det er veldig lite nå.

Spørsmål 3:

Fantes det hos dere noen spesielle opplæringsprogrammer for hvitvasking? Føler du at ansatte ble satt godt inn i reglene og eventuelt tilfredsstillende oppfriskning.

Selskap A:

Nei, de bare visste at grensen var 40 000 kroner.

Selskap B:

Det vet jeg ikke.

Selskap C:

Ja.

Selskap D:

Nei, ikke utover gjennomgangen og hvordan man registrerte. Og det som har vært for vår del da er bedre kontroller parallelt. Det ene er å ha instruksene og det andre er å si hvordan vi kan etterleve det. Og måten vi etterlever mye av dette på er at vi registrerer alle våre kunder i et kassasystem slik at de i prinsippet er registrert slik at vi vet hva hver enkelt har handlet. Enten om det er via kontanter eller om det er andre betalingsformidlinger.

Selskap E:

Som nevnt i sted må vi igjennom en hvitvaskingsertifisering hvert år. Jeg vil de ansatte ble satt godt inn i reglene fordi alle visste at om det var over et sånt beløp, så skulle man melde ifra. Så det var alltid et tema om det var noen som kom med store beløp.

Selskap F:

Nei, det har ikke vært nødvendig.

Selskap G:

Nei, ikke annet enn at vi har et skriv vi informere om som jeg pleier å informere alle de nyansatte om. Men vi har ikke frisket opp gamle ansatte som har vært her i 10 år eller 3 år. De har bare fått beskjed at det nå er 40 000 som er grensen. For å illustrere det kan du si at sånn som i butikken vår ved X har jeg 4 kasser, men de fleste bruker bare Laptop og disken sammen med kunder. Vi har én kasseskuff ett sted. Butikken ved X drev jeg i 5 år før jeg la ned. Jeg hadde ikke kasseskuff. Jeg har ikke penger. Vi har ingenting. Så vi har en konvolutt hvis vi får plutselig noe penger fra en kunde, men vi kan ikke gi igjen. Vi har ikke penger. Det brukes ikke.

Spørsmål 4:

Hadde dere kontroller internt for å følge med på at rutinene ble fulgt?

Selskap A:

Nei.

Selskap B:

Ja, det har vi. Det har vi fortsatt når det kommer til kontantbehandling at vi har kontroll et par ganger i året i samsvar med varetellingen vår. Tar kontroll i alt det administrative når det kommer til alt det rundt håndtering av kontanter.

Selskap C:

Ja.

Selskap D:

Ja, det så vi jo gjennom kassaoppgjørene. Så kassaoppgjørene er en dagsrutine, derfor har vi god kontroll løpende med det.

Selskap E:

Ja, i form av at vi bruker noe som heter et oppgjørsskjema, der må vi fylle inn hvor pengene kommer fra. Om det er overført fra bank, lån, kontant eller kort da. Dette må vi gjøre ved hvert salg.

Selskap F:

Ja, vi har brukt kassen. Vi har et regnskapskontor som tar imot kasseoppgjøret hver dag. Så de ville jo ha sett det med en gang. Vi har en økonomisjef og de har meg, så jeg går gjennom dette hele tiden.

Selskap G:

Nei. Vi har aldri så store kontantbeløp. Vi får ikke inn 40 000 kroner én dag, et sted, så derfor er jo på en måte kontrollen der. Men i posene til bedriften vi har avtale om er det ikke lov til å putte 40 000 kroner heller. Så vi kan ikke putte 40 000 i en nattsafe. Det har vært i et par år nå. Du kan ikke levere så mye kontanter samlet. Men det går jo også igjennom regnskapsavdelingen. Så butikkene klargjør og regnskapsavdelingen er med på å få det inn. Vi vet jo at det teknisk ikke er mulig. Vi kontrollerer jo hele tiden alt som går inn.

Spørsmål 5:

Kan du fortelle hvor mye av din arbeidstid som daglig leder gikk til forhold relatert til hvitvasking?

Selskap A:

Ingenting. Det er ikke noe jeg går rundt og tenker på.

Selskap B:

Veldig lite, vi har som sagt ikke hatt noen problemer med det her. Det som er bra med X er at vi tar betalt før vi begynner å produsere varene, og siden vi ikke jobber så mye med kontanter så har vi lite med hvitvasking å gjøre. Som sagt jeg tror ikke vi har opplevd at noen har kommet med noen større beløper enn 2 000 kroner i kontant.

Selskap C:

Jeg har bare vært daglig leder her i ca. et år, så kan jeg egentlig ikke svare på. Men det er jo klart at det har vært rutiner på det, som daglig leder har du ansvaret for det og at rutiner følges. Men sånn generelt har vi en egen controller som har ansvaret med å følge med på at vi gjør alt i henhold til lover og regler, også innenfor etiske retningslinjer.

Selskap D:

Kontroll? Vanskelig å si. Jeg bruker nok veldig mye av timene som går på fremtidsrettede ting. Men kontrollmekanismene har jeg delegert mye til økonomidirektøren, så han sitter mye på kontrollen på den siden. Jeg bruker vesentlig av tiden min på analyse og strategivalg for fremtid. Samtidig som jeg har mine løpende møter med økonomidirektøren som da holder disse tingene som er mer bakenforliggende, at de tingene fungerer og den øvre delen av ledergruppen.

Selskap E:

Det var ikke mye.

Selskap F:

Ingenting egentlig. Det er en del av den daglige driften.

Selskap G:

Nesten ingenting.

Spørsmål 6:

Hva vil du si er dine viktigste arbeidsoppgaver?

Selskap A:

Mine viktigste oppgaver er å passe på at det kommer penger i kassen. Det går på personalhåndtering, økonomi og markedsføring. Man har HMS å forholde seg til, og jeg vet ikke om det vil komme innenfor HMS, det står vel ikke spesifikt i HMS reglene. Det går vel mer på at det er en bevisstgjøring fra ledelsen til de ansatte. Man merker det jo fordi det kommer mer kontanter i kassen, og det vil man jo

merke som butikksjef med en gang. Vi logger jo hvert eneste salg. Det var i større grad et problem før.

Jeg tror kanskje når det gjelder hvitvasking og problematikken med sorte penger at det ligger i håndverkstjenester. Jeg har på følelsen av at det er mer de som sliter, og kanskje før i tiden frisører, men jeg tror det har blitt borte det og, det har blitt mye mer profesjonelt. Det er datasystemer og mye mer avansert og da må hele organisasjonen være kriminell. Jeg tror problemet går på mindre omfang av håndverkstjenester, enkelt personer som polakker osv. De større selskapene kan jo ikke gjør det.

Selskap B:

Ha en oversikt over butikken, å at driften til butikken blir kjørt i samsvar med det X ønsker og at alt her er på det rene. Å at oppfølging går som det skal både av kunder og av ansatte.

Selskap C:

Å lede selskapet på en god måte.

Selskap D:

Jeg har to oppgaver. Det ene er å lede virksomheten videre, være forover lent og fremtidsrettet og ikke minst det å ha ansvar som daglig leder. Altså aksjelovens regler ligger på toppen, og jeg rapporterer til våre eiere og at vi forholder oss til de lover og regler som finnes. Så det å holde seg oppdatert med en parallell til dette her er litt sånn GDPR, personvernloven som trer i kraft i sommer og hele det lov systemet i forhold til å vite hvem som er våre kunder og det tror jeg er en god holdning i seg selv. Selv om GDPR og personvernet skal være veldig sikkert, så har du den andre siden om hvitvasking som dere skal skrive om. Som jeg ser at for en del år tilbake så var det slik at diskresjonen til den ansatte og kunden skulle være så stor at man ikke skulle vite hvem disse kundene var, og det har endret seg veldig mye i løpet av de siste 10 årene. Nå er det å si at man har den og den posisjonen eller at det heter det og det har blitt mye mer allment og greit. Før så ville man helst ikke fortelle at man brukte mye penger og man skulle ikke spørre hvem det var også videre. Og det er jo til fordel for lovverket nå. I forhold til at man har styring på hvem alle disse menneskene er.

Selskap E:

Her er det å kjøpe inn produktene våre til riktig pris, og tilrettelegge for salg.

Selskap F:

Det er å lede de ansatte, få oss til å ta de riktige objektene inn og markedsføre oss utad. Snakke med pressen, være ansikt ut, skape aktiviteter, sørge for å tilrettelegge for at de ansatte har en så bra arbeidshverdag som mulig. Ledelse rett og slett. Og selvfølgelig alt dette økonomiske og administrative. Styremøter, og alt det formelle, i samarbeidet med økonomisjefen.

Selskap G:

Viktigste oppgavene mine blir jo på en måte å drive et helt firma, men det er også veldig viktig det dere er borti at vi skal drive i forhold til norsk lov. Så det er en viktig del av det hele. Så jeg gjør nok mer på det og kontrollerer på det.

Spørsmål 7:

For deg og selskapet, var etterlevelsen av hvitvaskingsreglene viktig? Kan du rangere det på en skala fra 1 til 10 hvor 10 er svært viktig?

Selskap A:

Åtte. Det er viktig nok til at du må ta hensyn til det, vi vil jo følge loven. Men ikke så viktig at du går og tenker på det. Så at det kan glippe, det tror jeg men da vil det bli fanget opp i ettertid. Jeg kan huske en gang jeg innrapporterte eller at jeg snakket med banken om det. Om hvordan vi skulle håndtere det, jeg kan egentlig bare huske en gang at det var en som bladde opp 50 – 60 000.

Tok du det i mot da?

Ja, vi har jo opplysningene til kunden via kassasystemet. Vi linker jo alt det som er litt kostbart, kjøper du for eksempel en X eller Y så er det viktig for oss å linke det til kunden for å yte service og reklamasjonshåndtering, og om det er en forsikrings sak. Så det er ingen som sier nei til å ta imot de pengene. Så vi kunne funnet det ut i ettertid, med mindre informasjonen som blir oppgitt er falsk. Det kan jo skje, dersom du er kriminell så oppgir du kanskje feil nummer, så da vil vi

jo ikke kunne gjøre noe med det. Vi kan jo ikke stå å fylle ut skjema mens kunden er der, det vil virke veldig lite tillitsfullt. Vi må også ta hensyn til risikoen for å støte noen, i forhold til at det kan være en veldig god kunde eller en potensielt god kunde. Det kan jo også være at folk har lovlige kontanter.

Selskap B:

Svært viktig.

Selskap C:

10.

Selskap D:

Det er definitivt en svært viktig sak som er sånn en 8-10. Vi holder jo på med varer som er lett omsettelig og produkter som mange kan ha interesse av. Det er et lett produkt som kan brukes til hvitvasking i motsetning til andre produkter så er dette ting som er lett omsettelige varer og vi er mer eksponert for hvitvasking enn andre. Så bransjen vår er jo sånn sett under lupen på det.

Selskap E:

Da vil jeg si 10. Det går på vår troverdighet som en stor aktør i markedet.

Selskap F:

Det er veldig mye, så om 10 er det meste så er det 10. Vi jobber veldig tett med politiet hele tiden. Kanskje ukentlig på mange forskjellige saker. Fordi det er mye av varene våre som blir stjålet og omsatt, forsikringssvindler, også videre. Siden vi jobber i det markedet vi gjør så det er veldig viktig for oss å jobbe tett med politiet. Pluss at vi har noe som dere ikke kjenner til, men jobber tett opp mot en annen lov. Den sier at vi må rapportere til politiet hver gang vi tar inn objekter som har en verdi på over 25 000 kr. Så de har en full oversikt over oss, og den rapporteringen er noe vi gjør hver dag hele året. Dette er ikke fordi vi gjøre noe galt, men i tilfeller om det er noe annet som kommer ut, så kan de sjekke hvorvidt det er hvitvasking. Kontanter i dag er på en måte ikke greit i noen sammenheng. Så vi har faktisk brukt litt penger på å etterleve den loven, i forhold til vårt datasystem. Hvor vi tar imot legitimasjon og hva slags type legitimasjon, på hver

enkelt person som leverer et objekt på over 25 000kr. Å registrerer det og sender det til politiet.

Selskap G:

Det er jo veldig viktig. Og vi er utsatt for det, eller har vært. Det er helt opplagt det at mange har kjøpt dyre produkter hos oss med midler som kanskje ikke har vært beskattet. Så det er viktig at vi passer på det. Og vi er absolutt et sted som får kontroll av myndigheter også.

Rapporteringsplikten

Spørsmål 8:

Hvordan er selskapets rapporterings historie?

Selskap A:

I praksis så tror jeg de aller fleste aldri har rapportert noe særlig. Hvis ikke det er noen helt åpenbare tilfeller. Jeg har kanskje opplevd et par ganger i løpet av 20 år at noen har kommet med kontanter på over 30 000 – 40 000.

Selskap B:

Nei, det vet jeg ikke. Det får ikke vi på gulvet vite, det er det kun de på hovedkontoret som vet.

Selskap C:

Den kjenner jeg ikke til.

Selskap D:

Vi har ikke hatt ting som har kommet inn under rapporteringsplikten på hvitvasking. Ikke i min historie i hvert fall og som jeg har blitt kjent med.

Selskap E:

Det har nok skjedd, men da tror jeg vi skal mange år tilbake. Tidlig 2000-tallet kanskje. Hvor det kom noen med en bærepose med kontanter og kjøpte produktet.

Så lot man det passere på en eller annet måte. Men det var nok unntakene. Vi har rapporter tidligere. Jeg jobbet i Lillestrøm tidligere, og der hadde vi det som en rutine, uansett om vi var i godtro eller ikke. For å være på den sikre siden rapporterte vi alltid inn, så vi har gjort vårt. Det var kanskje 1-2 ganger i året. Ikke noe stort problem.

Selskap F:

Nei, det har vi ikke vært utsatt for. Det har ikke vært noe problem egentlig. Ikke så vidt jeg vet, ikke noen historiske data på det.

Selskap G:

Aldri noen som hvor vi har mistanke om hvitvasking. Det er det ingen i Norge som har gjort.

Spørsmål 9:

Følte du MT-skjemaet i Altinn var godt tilrettelagt for dere?

Selskap A:

Jeg kan ikke huske å ha vært borti MT-skjemaet. Men tror jeg ga banken opplysninger om kunden og hele saken.

Selskap B:

Jeg har ikke vært borti det skjemaet.

Selskap C:

Har aldri sett MT-skjemaet så det kan jeg ikke uttale meg om.

Selskap D:

Det har jeg ikke vært inne og sett på for å si det sånn. Så det vet jeg ikke.

Selskap E:

Det kan jeg ikke huske å ha benyttet, vi hadde den gangen en salgssekretær som tok seg av det da vi gav beskjed.

Selskap F:

Nei, hva er det?

Selskap G:

Det har jeg ikke brukt.

Spørsmål 10:

Kan du fortelle om din oppfatning av den gamle hvitvaskingsloven, finner du den tydelig og dekkende?

Selskap A:

40 000 kr som grense var ikke utydelig men jeg husker ikke alle detaljene en gang. Og jeg har vært ganske involvert, jeg satt som leder i et utvalg i X, som ledet et Y. Så jeg burde visst mer enn de fleste, men kan ikke huske at vi snakket så mye om den loven. Det er hvert fall forutsigbarhet og lover som er konsistente og som ikke skifter så mye, og at de er enkle som er viktigst for små bedrifter. De store bedriftene har egne folk som driver med dette, og helt sikkert fanger det opp på en annen måte.

Selskap B:

Jeg kan ikke så mye om den loven.

Selskap C:

Det var bra at loven kom da den kom. Jeg har ikke noen veldig formening om den var godt dekkende eller ikke.

Selskap D:

Jeg syntes den var, og dagens er grei nok å forholde seg til. Den er ganske tydelig. Så rapporteringen og hvordan det ser ut i dag og ikke minst opp mot den virksomheten vi driver i dag er greit. Jeg tror det er bransjer som kanskje har det tøffere i forhold til dette. Det ene er hvitvasking mot varer som vi representerer og det andre er hvitvasking mot håndverkere og den type virksomheter som er noe helt annet, som jeg tror det er mye vanskeligere å forholde seg til og du blir utsatt for en helt annen type press fra kundene også. Vi er innenfor noe som jeg vil tro

sjeldenhetene kommer at man blir presset til å ta i mot kontanter og ikke da kunne rapportere det. Så langt så bra.

Selskap E:

Den er ikke til å misforstå, jeg vil si den er tydelig.

Selskap F:

Jeg har ikke hatt noen saker mot den, så det er litt vanskelig for meg å si. Folk betaler ikke med kontanter så det er ikke noe problem. Jeg har også pratet med han som var daglig leder før meg og har jobbet her i 30 år, han har heller ikke hatt noen problemer med det.

Selskap G:

Ja. Men det som jeg sa, det er ingen som rapporterer det. Og det er et spørsmål også som du sier at en revisor som er pliktig til å anmelde en kunde hvis han gjør ulovligheter, mens en advokat er ikke pliktig til å anmelde sin klient, ikke en prest heller. Selv om de har gjort ulovligheter. Og vi syntes det er litt underlig hvis myndigheten skal pålegge meg til å rapportere mine kunder, at de gjør ulovligheter. Jeg syntes det er litt på kanten av det jeg burde gjøre. Så det er nok mange som har hatt den holdningen. Derfor er det slik som ØKOKRIM sier at de har jo ikke fått noen anmeldelser av de gamle skjemaene. Og at folk skal anmelde kunden sin fordi de tror at de handler med svarte penger. Men vi har jo noen som har kommet og spurt om de kan betale med det og da svarer vi nei, vi tar det ikke. Vi har mange som betaler over bank også.

Spørsmål 11:

Hva mener du kunne vært bedre med denne loven?

Selskap A:

Man må lage enkle og forutsigbare regler som er lett å huske og følge. For eksempel: alt fra 10 000 skal rapporteres. Eller, vi tar ikke imot kontanter i det hele tatt. Man kan også lage i kassasystemene, hvis man gjør et salg på over 40 000 kr og kunden vil betale over 10 000 kr i kontant vil det fanges opp av kassasystemet, så vil kassasystemet gi en advarsel om at her skal det rapporteres

eller noe lignende som kan implementeres i kasse systemet. Den nye regnskapsloven gjør at kasse leverandørene må tilpasse seg. Det blir forbudt å spørre om kunden vil ha kvittering, du må få kvittering. Så systemene blir tvunget til å gi ut kvittering. Det er helt sikkert et formål med det. Det er en del nye ting som kommer i regnskapsloven og i kassa loven, som trer i kraft neste år.

Selskap B:

Nei, jeg vet ikke hva som kunne vært bedre med den loven.

Selskap C:

Det kjenner jeg ikke til.

Selskap D:

Syntes som sagt over at den var grei nok å forholde seg til, så noe mer utdypende enn det har jeg ikke.

Selskap E:

Jeg har egentlig ingen formening om det. Jeg tror vi som salgsrepresentanter, og som håndterer kunder, at vi er tydelige mot våre kunder om våre holdninger og verdier, uavhengig av lovverket egentlig. Vi ønsker å holde vår egen sti ren, og det innebærer at en ikke går med på litt «sketchy» transaksjoner.

Selskap F:

Har ingen formening om det.

Selskap G:

Den funket egentlig greit nok. Jeg tror Norge har et veldig moderne system i forhold til betaling med kort i forhold til veldig mange andre land i Europa. Jeg tror nok det problemet og den situasjonen som har kommet nå, er nok mer EU-standard og mer linket opp mot hva som er i andre land. Når jeg snakker med kollegaer i Amsterdam, Tyskland eller Spania, så har de en helt annen kontantflyt enn det vi har. Og får dem så er det en begrensning. Men for oss er det ikke noe.

Spørsmål 12:

Er du av den oppfatning at forhandlere av gjenstander rapporterte for mye eller for lite? Mener du at undersøkelses- og rapporteringsplikten var unødvendig omfattende?

Selskap A:

Jeg tror det rapporteres lite. Jeg tror folk er redde for å angi. Jo mer proffe bedriftene er jo mer blir sikkert angitt. Så jo mindre bedriftene er jo mindre blir angitt. Det spørres litt på hvordan det fanges opp i den enkelte butikken, virksomheten og hvordan det håndteres. Så kan jo ledelsen fange det opp uavhengig av hvem som selger, men det hjelper ikke om du ikke har noen personopplysninger, for da får du ikke rapportert uansett. Så jeg tror det er veldig lite som rapporteres.

Selskap B:

Jeg har ikke hørt noe om det, så det er kanskje litt lite rapportering. Jeg er ikke så veldig opplyst rundt akkurat det temaet. Så jeg vet ikke.

Selskap C:

For vår del så er jeg ganske sikker på at vi ikke har rapporter for lite, men sånn generelt i handelsnæringen om det rapporteres for mye eller for lite det har jeg ingen formening om. Det aner jeg ikke.

Selskap D:

Jeg tror vel at i den bransjen jeg lever i så rapporteres vel det som er reelt. Jeg tror ikke vi ser noen tilfeller, jeg vet ikke, i mitt fagområde at de andre etterlever og ser andre tendenser enn det jeg ser.

Selskap E:

Jeg tror det er et skille mellom type forhandlere. Vi er jo et stort konsern sånn som X, så vi er nok mer opptatt av det. Reiser du til en litt sånn grå forhandler så er det kanskje litt annerledes, men nå snakker jeg litt uten å vite veldig mye. Vi har hatt mye med andre forhandlere å gjøre med årene, som har betalt med kontant også kan du lure på hvorfor gjør de det. Jeg tror det er et skille, at det er noen steder hvor det er mer aksept å ta imot kontant, det tror jeg nok.

Selskap F:

Nei, jeg syntes det er veldig nødvendig. Særlig for oss som jobber i det markedet vi gjør. For det er veldig vanskelig å følge kontantstrømmen. Så vi opplever at det er veldig bra at de passer på, for vi får jo mye mindre trøbbel, og mye mindre saker dersom det skulle være noe. Vi har også en konfidensialitet mellom kjøper og selger, men vi rapporterer inn til politiet. Men det er klart at på det tidspunktet det skulle bli en sak så er det jo ofte vanskelig å finne tilbake til folk også. Så det er veldig viktig at vi har legitimasjon, det gjør det mye mer trygt enn om man bare skriver navnet sitt på en lapp. For da kan man jo risikere å ikke finne tilbake i det hele tatt. Så det er bra de følger med syntes jeg.

Selskap G:

Nei, det er jo ingen som har rapportert.

Spørsmål 13:

På en skala fra 1 til 10 hvor 10 er svært aktivt, hvor aktivt har du gått inn for at selskapet skal være bevisst på viktigheten av hvitvaskingsreglene?

Selskap A:

Det er ikke noe vi snakker så veldig mye om, det er så mye annet som tar opp tiden vår, som er viktigere i det daglige. Og kanskje fordi vi ikke føler at det er noe problem. Det er kanskje et større problem enn man tror, men tror ikke vi er så veldig involvert i det problemet i og med at vi har så lite kontanter. Men det hadde vært lettere for oss å si at vi ikke tar imot kontanter.

Selskap B:

Jeg har ikke vært så aktiv, så da må jeg nesten si 1. Men jeg passer jo på i butikken her at kunden betaler med sitt eget kort. Vi har samarbeid med Santander hvor man kan lage handlekonto og at alt er på det rene, at man har riktig legitimasjon, så vi har god oppfølging sånn sett. Alt av informasjon som kommer i det de drar kortet. Det er ingen legitimasjon, men det er kodebasert. Så dersom noen bruker en annens bankkort, og deres kode så er ikke det noe vi får sjekket.

Selskap C:

10. Ikke nødvendigvis konkret, men vi bruker veldig mye tid på å jobbe med «code of conduct» og følger lover og regler, og dersom man er usikker skal man alltid spørre ansvarlig leder.

Selskap D:

Der må jeg være helt ærlig og si at det har jeg vel et ganske nøytralt forhold til i og med at jeg ikke føler at vi har vært eksponert og sett det som en del av trusselbildet. Hadde det vært slik at vi hadde sett en stor kontantandel i vår virksomhet, hadde jeg måtte vært mye mer aktiv og tatt del av det i forhold til rapportering. Men i og med at vi ikke opplever kontantomsetning i prinsippet. Jeg ser bare at kontantomsetning i vår virksomhet i dag vs. for 10 år siden så er det nå slik at vi samler kontanter én gang hver fjortende dag. Den gangen når jeg kom hit for 12 år siden så var det daglig. Det sier litt om endringen.

Selskap E:

10.

Selskap F:

Absolutt 10. Vi har alle her snakket om det. De hadde til og med snakket med det i dagmorges da jeg ikke var her. Så de er opptatt av det. Vi er veldig opptatt av å holde oss innenfor loven. Det er en av våre viktige parametere, det er viktig for oss at vi oppfører oss ordentlig.

Selskap G:

Vi syntes det er veldig viktig å ikke bryte norsk lov i det hele tatt og vi ønsker ikke det. Så det er en vesentlig del av det vi holder på med. Vi skal ikke på noen måte gjøre noe feil, og vi vet jo at vi blir kontrollert ofte. Vi opplyser aldri kundenavn til andre, men vi gjør jo det til politiet, til tollvesen. Så er det stort sett politi eller skattevesen vi har som kommer på henvendelser.

Spørsmål 14:

Hvor ofte var du eller ansatte i tvil om dere skulle rapportere etter en betaling fra kunde?

Selskap A:

Det er heller ikke ofte, som sagt så har det bare skjedd et par ganger.

Selskap B:

Nei, ikke som jeg har opplevd hos oss, eller noen av de andre butikkene som jeg jobber nært med.

Selskap C:

Det er ikke noe jeg har opplevd så mye av. Men jeg vet at kunden blir opplyst, og jeg har hørt om et tilfelle hvor kunden da valgte å ikke betale kontant. Men det er mange år siden.

Selskap D:

Det har aldri vært noen slike tilfeller så jeg har derfor aldri vært i tvil. Vi har vært veldig trygge på det.

Selskap E:

Jeg tror aldri jeg har vært i tvil. Etter mange år så blir man litt menneskekjenner på en måte. Man kan sikkert brenne seg på det. Det skjer jo at noen ringer, de har finansiering klart, skulle gjerne hentet produktet med en gang og alt er veldig hastverk, men så har de ikke signert lånedokumentet. Det er en del sånne tegn, også blir man sikkert litt mistenksom av erfaring også, man opplever mye gjennom 20 år som forhandler, så har man stort sett det meste.

Selskap F:

Det har aldri skjedd.

Selskap G:

Har aldri vært i tvil om noe skulle rapporteres.

Spørsmål 15:

I tilfeller hvor du ikke rapporterte fordi du var i tvil, hva var det som rasjonaliserte avgjørelsen din? Var det hensyn til kundeforhold, renommé, osv?

Selskap A:

Det er vanskelig for meg å svare for de andre butikk lederne, men jeg tror de hadde ringt meg om de hadde hatt et tilfelle hvor de var i tvil på hva de skulle gjøre. I og med at jeg ikke har hørt noe fra de så tror jeg det må være 15 år siden vi var borte i det. Og da tror jeg at jeg snakket med banken. Jeg husker ikke hvordan vi gjorde det en gang. Kan ikke huske at vi rapporterte det direkte til en myndighet. Kanskje banken gjorde det for meg.

Selskap B:

Hvis de ikke kan betale for seg, eller om det er skepsis rundt det hadde jeg sikker spurt X eller kundeservice hvordan jeg skulle håndtere det.

Selskap C:

Dersom vi har vært usikre så har vi rapportert, og informert kunden om at vi har gjort det.

Selskap D:

Hvis det hadde vært tvil hadde vi rapportert. Det er bedre å melde fra og heller få avkreftet enn å unnlate.

Selskap E:

Jeg tror aldri jeg aldri har rapportert dersom jeg har vært i tvil. Jeg er kanskje litt for opptatt av å holde min egen rygg fri, så jeg skal hvert fall gjøre det jeg kan.

Selskap F:

Aldri vært tilfelle.

Selskap G:

Har aldri vært i tvil.

Spørsmål 16:

Opplevde du "gråsoner" hvor det var vanskeligere å avgjøre om det skulle rapporteres eller ikke?

Selskap A:

Nå vet jeg ikke med de to andre butikkene våre, men kan ikke huske at de har spurt meg noe i forbindelse med det engang. Eller at de har oppgitt noen tilfeller hvor det har vært over 40 000kr.

Selskap B:

Nei.

Selskap C:

Nei. Det opplever vi sjeldent. Men årsaken til det i dag er fordi det er veldig lite kontantbetaling.

Selskap D:

Nei. Som sagt over så hadde vi uansett rapportert dersom vi var i tvil.

Selskap E:

Nei.

Selskap F:

Aldri opplevd.

Selskap G:

Nei.

Spørsmål 17:

Når du er i situasjonen hvor du skal avgjøre om å rapportere eller ikke, er type kunde med på å avgjøre dette?

Selskap A:

Som sagt kan jeg ikke huske å ha vært i en situasjon hvor dette har blitt et spørsmål.

Selskap B:

Hadde det kommet noen som hadde sett mistenkelige ut så hadde kanskje det vært noe, det har jo kommet inn personer her som har prøvd å stjele, noen ganger kan man kanskje se litt på hvem som prøver seg.

Selskap C:

Nei.

Selskap D:

Nei, uansett hvem kunden er, hadde vi rapportert dersom vi mistenkte noe.

Selskap E:

Det hadde det nok vært.

Selskap F:

Aldri vært i tvil.

Selskap G:

Vi hadde avslått og sagt at det tar vi ikke. Vi har hatt et par utlendinger med mye kontanter. Da må de gå i bank og sette inn. Det er litt sykt når man må betale 16 000 i gebyr for å sette inn valuta på Østbanen, en som hadde med mye penger. Vi tar det ikke, så da måtte vi ta taxi med han ned, så måtte han sette det inn i banken og overføre det fra sin bank til oss. Det var den eneste muligheten vi hadde.

Spørsmål 18:

Før du rapporterte til ØKOKRIM, hvor sikker på det aktuelle forholdet ønsket du å være?

Selskap A:

Jeg har aldri rapportert til ØKOKRIM.

Selskap B:

Jeg har ikke opplevd det men jeg hadde nok ikke vært 100% sikker.

Selskap C:

Jeg har ikke rapportert til Økokrim, jeg kjenner ikke til noen tilfeller av det heller. Så det vet jeg ikke.

Selskap D:

Dersom jeg skulle rapportert til ØKOKRIM, hadde det ikke vært viktig å være helt sikker. Jeg rapporterer heller en gang for mye enn en gang for lite.

Selskap E:

Det betydde egentlig ikke så veldig mye, det er litt det igjen at vi skal gjøre det vi kan. Så får de avgjøre om det er noe å gå videre med eller ikke. Men du kan jo si at det alltid er litt mistenkelig at noen har 50 000 i kontanter. Men det behøver ikke å være noe mistenkelig, men da har hvert fall vi gjort det vi kan.

Selskap F:

Har aldri rapportert.

Selskap G:

Jeg har aldri rapportert til ØKOKRIM.

Spørsmål 19:

Har du noen gang tatt kontakt med ØKOKRIM for du tok avgjørelsen om å rapportere eller ikke?

Selskap A:

Dersom jeg var i tvil, snakket jeg med banken, men dette er mange år siden.

Selskap B:

Nei.

Selskap C:

Nei.

Selskap D:

Nei.

Selskap E:

Nei.

Selskap F:

Ja, jeg har vært i kontakt med ØKOKRIM. Ikke for akkurat det, men for andre ting flere ganger. Men det er fordi ting som man føler er litt mistenkelig eller litt rart.

Selskap G:

Har aldri vært i en situasjon hvor jeg skal rapportere.

Spørsmål 20:

Har dere hatt kostnader forbundet med den gamle bestemmelsen?

Selskap A:

Nei, ingenting. Vi har egentlig bare snakket om det av og til. Vi har butikkmøter hver måned der vi snakker om det, men det er lenge siden sist. Det har sikkert vært i forbindelse med at det har dukket opp en sånn sak hvor det har blitt betalt mye kontant. Det står ikke fast på agendaen, det er en del andre ting som står på dagsplanen enn akkurat det.

Selskap B:

Det vet jeg ikke, jeg har ingenting med det å gjøre. Alt blir styrt fra X.

Selskap C:

Vi har ikke hatt noen kostnader så vidt jeg kjenner til. Men mindre vi har innført noen rutiner eller noe, men det er ingen direkte kostnader.

Selskap D:

Den har jeg ikke noe forhold til. Det er veldig sammensatt hvordan du skal, hvis du tenker etablering av rutiner og kontrollmekanismer og i identifisere. Det er

veldig vanskelig å sette ord på og noen tallstørrelser, så det kan jeg ikke si noe om.

Selskap E:

Det vet jeg ikke.

Selskap F:

Nei, jeg vet ikke hva de har lært opp sine tidligere ansatte på. Så den kostnaden vet jeg ikke. Men jeg vil ikke tro at vi har hatt noen kostnader knyttet til den gamle bestemmelsen. Den eneste kostnaden vi har hatt nå er i forbindelse med brukthandellogen at vi rett og slett var nødt til å oppdatere vårt IT-system, å det koster jo litt penger.

Selskap G:

Det har ikke vært noen kostnader med den.

Spørsmål 21:

Hadde alle ansatte tilgang til Altinn for å kunne rapportere?

Selskap A:

Nei, ingen i selskapet har brukt Altinn for å rapportere.

Selskap B:

Nei, det har vi ikke. Ikke engang jeg har tilgang til det, da må jeg snakke med min sjef.

Selskap C:

Nei, ikke alle ansatte hadde tilgang.

Selskap D:

Nei.

Selskap E:

Nei, det er enten jeg eller salgsssekretær som hadde tilgang til det.

Selskap F:

Nei, det har de ikke.

Selskap G:

Nei, det tror jeg ingen noen gang har gjort. Ved den gamle ordningen rapporterte vi kun på egne skjemaer. Vi tok ikke beløp over den lovlige grensen. Det er jo fra 0 til 40 000. Og fra 40 000 til 100 000 kunne du skrive et skjema og registrere kunden. Over det tok vi ikke.

Hvitvaskingsloven

Spørsmål 22:

Hvordan oppfatter du dagens hvitvaskingslov og regel området for øvrig? Føler du den tydelig og dekkende? Føler du at den er klarere enn den gamle?

Selskap A:

Jeg mener den er tydelig, men vi har jo sagt at den må være så enkel som mulig. Ikke alt det som ble foreslått. Det er mye enklere å bare si at vi ikke tar i mot kontanter over et visst beløp for eksempel.

Selskap B:

Det vet jeg ikke, jeg har ikke satt meg så mye inn i det.

Selskap C:

Ja.

Selskap D:

I den grad av det jeg har satt meg inn i så opplever jeg ikke den som mer komplisert enn den gamle. Sånn kort fortalt.

Selskap E:

Jeg syntes det er greit, jeg kan ikke det her i hodet, så er jeg i tvil så må jeg slå opp i lovverket. Men i dag så har vi en regel på at vi ikke håndterer kontanter, det får vi ikke lov til. Det er kanskje at noen betaler en service kontant, men ellers er det over konto.

Selskap F:

Ja, absolutt. Syntes ikke vi har noen gråsoner der.

Selskap G:

Ja. Det går litt sånn inflasjon i noen ting av og til. Plutselig er det det ene som er veldig kult og nå er det bare plast som er veldig kult. Så, det blir litt sånn at alle skal henge seg oppi hvor farlig ting er.

Spørsmål 23:

Hvis nei: Har du noen tanker om hva som kunne blitt klargjort bedre i loven?

Selskap A:

Det burde vært mulig å velge og ikke ta imot kontanter.

Selskap B:

Nei, siden jeg ikke har satt meg så mye inn i den så er det vanskelig å ha noen tanker rundt den.

Selskap C:

-

Selskap D:

-

Selskap E:

-

Selskap F:

-

Selskap G:

-

Spørsmål 24:

Er alle dine ansatte klar over lovendringen?

Selskap A:

Nei, det tror jeg ikke de er. Vi går ikke akkurat aktivt og søker den informasjon uten at vi får det fra X forbundet eller andre organisasjoner vi er med i. Jeg tror ikke en gang de er så opptatt av det. Men myndighetene burde i så fall sørge for å gi den informasjonen videre ut til de organisasjonene det gjelder. Bankene kunne også vært mer med på å informere til sine kunder.

Selskap B:

Nei, det tror jeg ikke.

Selskap C:

De har blitt informert om det.

Selskap D:

Det ble de gjort kjent med.

Selskap E:

Ja.

Selskap F:

Ja, alle ansatte er klar over lovendringen.

Selskap G:

Ja.

Spørsmål 25:

På bakgrunn av lovendringen, tror du beløpsgrensen vil bli lavere på sikt?

Selskap A:

Jeg syntes den kunne vært lavere. 40 000 kr er mye, men det er kanskje forskjellig fra bransje til bransje. Jeg syntes fint den kunne vært på 20 000 kr kanskje enda lavere til og med. Vi hadde fint klart oss med mindre, det hadde ikke vært noe vanskelig og overholdt.

Selskap B:

Ja, det tror jeg faktisk. Jeg tror det kommer til å bli mindre og mindre kontanter.

Selskap C:

Ja, det tror jeg.

Selskap D:

Det tror jeg ikke. Jeg tipper at det beløpet der i forhold til bruk av midler og ressurser for den som skal kontrollere i ettertid må ha en viss grad av fornuft over seg, så jeg tror definitivt ikke det bør bli lavere heller hvis det skal bli tatt på alvor.

Selskap E:

Ja, den burde kanskje det. Det er vanskelig å si om den blir det. Men de som er ærlige må lide. Men jeg tror ikke det spiller noe rolle i dag om den er på 20 000 eller 40 000, det viktigste er vel at man har regler for det.

Selskap F:

Ja, det tror jeg.

Selskap G:

Ja. Norge er nesten ikke et kontantsamfunn i det hele tatt. Du kan nesten ha den så lav du vil. Jeg tror nok at de har fokus på litt feil steder. Vi som driver butikk, kjøper og selger ting hele tiden. Hvordan folk ønsker å betale er ikke så vanskelig. Du kan gå på mange andre næringer. Om du kaller det bilvask, frukt og grønt eller om du kaller det håndverkere så er det nok andre bransjer som har store kontantbeløp som går hele tiden. Det er der pengene kommer inn.

Hvitvaskingsloven er jo bare en lov hvor penger går ut og skal gjøres om til et annet produkt. Se hvor mye kontanter som går ut av Gardemoen. Du har lov til å ha med ganske mye penger ut. Og da er det ikke snakk om 10 000 eller 40 000. Du kan ha med deg flere 100 000 i kontanter ut. Du bare skriver at dette har du lyst til å ta med, så reiser du.

Spørsmål 26:

Er du redd for å miste kunder med den nye bestemmelsen?

Selskap A:

Nei. Det er egentlig bare deilig å slippe å håndtere de kontantene egentlig. De fleste bruker kort eller kreditt kort. Jeg syntes 40 000kr er litt mye, kunne godt være senket. Kanskje det vil være et tema å senke det.

Selskap B:

Nei, det er jeg ikke.

Selskap C:

Nei.

Selskap D:

Nei. Vi må være trygge på oss selv.

Selskap E:

Nei.

Selskap F:

Nei, det er vi ikke. Med tanke på at det ikke har vært noe problem tidligere så har vi ikke noe å miste egentlig.

Selskap G:

Nei, ingen fare.

Spørsmål 27:

Har du opplevd at kunder har kommet inn for å betale med kontant på 40 000 eller mer etter den nye bestemmelsen trådte i kraft?

Selskap A:

Nei, vi tar imot svært lite kontanter.

Selskap B:

Aldri.

Selskap C:

Det har vi aldri opplevd.

Selskap D:

Nei, ikke direkte.

Selskap E:

Nei.

Selskap F:

Nei.

Selskap G:

Nei, vi har nesten ikke kontanter.

Spørsmål 28:

Er det noe du ville forbedret med selskapets rutiner for hvitvasking dersom du hadde hatt tid og ressurser til det?

Selskap A:

Nei, det har jeg ikke tenkt så mye over. Vi er som alle andre opptatt av svart arbeid og hvitvasking. Det er veldig viktig at de som driver med tjenester og varer følger loven, eller så blir det konkurranse vridende. Jeg kunne ikke ønske jeg hadde mer tid og ressurser til å bruke på hvitvasking. Det er på en måte ikke vår

core business. Vi forholder oss bare til at folk oppfører seg ordentlig og lovlydig. Men nå som dere har vært her og snakket om det, så er det typisk at det går på informasjon til ansatte, og informasjon vi tar med oss videre på butikksjef møter.

Selskap B:

Det vet jeg ikke.

Selskap C:

Nei, egentlig ikke. Jeg føler at vi gjør det ganske godt i dag.

Selskap D:

Nei, i prinsippet ikke. Ikke slik det foreligger nå.

Selskap E:

Jeg syntes at det virker veldig bra, vi har et intranett hvor vi har all den informasjonen som vi trenger. Er det noe vi lurer på så er det bare å søke opp, og igjen vi håndterer ikke kontanter ved salg så det er ikke noe tema egentlig.

Selskap F:

Nei, jeg syntes det er greit som det er.

Selskap G:

Nei, det er så lite fokus på det, det er nesten ikke kontanter mer, så vi føler ikke at det er nødvendig.

Spørsmål 29:

Hva hadde du gjort dersom du hadde oppdaget at en av dine ansatte hadde tatt i mot 40 000 norske kroner eller mer?

Selskap A:

Nei vi hadde ikke gjort noe annet enn å kanskje prøvd å finne ut hvem dette var, og om vi hadde noen opplysninger om kunden. Snakke litt rundt det, og eventuelt brukt det som et eksempel på at man ikke skal gjøre det. Må si ifra at vi ikke tar imot 40 000 kr i kontant, spørre om kunden kan betale med kort eller dele opp, ta

noe på kort og noe kontant. Det er jo klart at alle som står i butikk vil prøve å unngå mest mulig trøbbel med kunden, du vil jo helst prøve å gjøre kunden fornøyd. Så jeg tror det er veldig viktig at det er en lov som sier at det er en tydelig grense som er forbudt. Dette vil gjøre det lettere for de ansatte å forholde seg til. Rapporteringsplikten var litt diffus. Det er bedre at de ansatte sier «beklager vi kan ikke ta imot 40 000». Jeg mener at det må være ganske uvanlig at man betaler med 40 000 kr i kontant, så jeg mener at man kunne senke grensen til 20 000 kr, da ville man fått hyppigere tilfeller. For formålet må vel være å bli kvitt strømmen av kontanter.

Selskap B:

For det første hadde jeg blitt veldig irritert, fordi det ikke er lov. Mine ansatte er veldig klar over at om det kommer inn en kunde som skal betale store summer med penger så er det en av lederne som skal ta seg av deg. De får ikke lov å gjøre det uansett, for det er veldig mange som prøver å lure ved at de prøver å gi mer, ved å gi mindre. Jeg har satt en grense på at når vi mottar over 5000 kr kontant, må de ansatte kontakte lederne. Men som sagt så skjer det sjeldent eller aldri.

Selskap C:

Da hadde jeg varslet der det skal varslet, og så hadde jeg varslet videre inne i vårt konsern om at den ansatte hadde tatt i mot dette, også måtte vi ha diskutert hvilke konsekvenser dette hadde hatt for den ansatte.

Selskap D:

Da ville vi ha fulgt regelverket og rapportert. Brukt de instruksene som foreligger.

Selskap E:

Da hadde det nok blitt en skriftlig advarsel

Selskap F:

Det hadde blitt veldig alvorlig. Det hadde jeg rapportert videre også til revisor. For det er jo ikke lov.

Selskap G:

Da må vi ta det opp. Sånn skal vi ikke ha det. *Hadde du rapportert det videre?* Ja, du er jo egentlig pliktig til det, så du må jo finne en grunn til det. Jeg vet ikke hvordan vedkommende skulle klare det.

Misbruk av forhandlere av gjenstander til hvitvasking

Spørsmål 30:

Etter din mening hva tror du er omfanget av hvitvasking hos forhandlere av gjenstander?

Selskap A:

Det har jeg ikke noe særlig formening om. Jeg føler ikke at det er et problem, dette fordi vi er så sjelden borte i det. Så jeg kan ikke si personlig at jeg tror det er et stort problem. Men igjen så handler det kanskje om type bransje, beliggenhet og andre ting. Det kan jo være det er enkelte som er kjent for å ta imot mye kontanter, så da går folk dit. Jeg har ikke noe særlig å bidra med akkurat på det spørsmålet. Men med tanke på at det er en lov rundt det så er det et problem. Men det finnes sikkert noe statistikk på hvor mye det er snakk om. De er ikke noe stort problem hos oss, og derfor tenker jeg ikke så veldig mye på det. Så svaret må bli: Nei, tror ikke det er et så veldig stort problem hos forhandlere av gjenstander. Jeg tror det er et større blant forhandlere av tjenester.

Selskap B:

Jeg tror det er ganske stort.

Selskap C:

Jeg tror det er noe omfang av det i noen bransjer.

Selskap D:

Omfanget er veldig vanskelig å si som jeg sa i sted. Jeg tror enkelte bransjer kan være eksponert for det, men samtidig ser man hvitvasking i andre bransjer som kanskje er mer utbredt. Man ser det litt i lotterivirksomheten som et eksempel. Ved å kjøpe lottokuponger. De er ikke like lett å få tak i lengre. Det var jo det i

gamle dager, slik at man kunne gå på travbanen og kjøpe seg bonger og hvitvaske penger. Helt klart er hvitvasking et stort tema, også er spørsmålet hvilke bransjer man går inn i og går man i restaurantbransjen som et eksempel og hvitvasking av penger der er jo et stort område i forhold til det man leser i avisen om mindre puber og utesteder som har latt ølet renne ut i rennesteinen for å hvitvaske penger for å legalisere pengene på en god måte. Så det er ganske stort spenn i det. Jeg tror tjenester er et mye større fagområde å ta fatt i, for jeg tror gjenstandsrapporteringen er så minimal å ta fatt i at det ikke er en stor case. Jeg tror at restaurant, tjenesteytende næringer, der ligger det store volumet. Det er lett å peke på bransjer med produkter for den har allerede en strukturert verden og da er det lett å kunne sette fingeren og legge på to nye saker der istedenfor å ta fatt i noe som er veldig ustrukturert tror jeg da.

Selskap E:

Det er vanskelig å si, men det er jo mange sånne "grå" marked. Det er nok mye mer enn hva vi liker å tro, tror jeg. Og sikkert mye penger om man begynner å grave i det.

Selskap F:

Det er vanskelig å si, men jeg tipper at det finnes. Vi vet jo alle at noen handler med narkotika, og pengene må jo komme fra et sted. Jeg vet ikke noe mer om det enn hva andre vet eventuelt.

Selskap G:

Det er ganske høyt, men jeg tror ikke vi er den som er mest utsatt mer nå. Andre bransjer har mye.

Spørsmål 31:

Hvilke virksomheter av forhandlere av gjenstander anser du som de vanligste når det kommer til hvitvasking?

Selskap A:

Det var et tilfelle hvor X ble dømt for det en gang det var en person som hadde brukt mange hundre tusen i kontant for å betale for en bil. De ble tatt for det i

forbindelse med opprullingen av en narkotika sak eller noe. De meldte det ikke inn også ble det en sak ut av det. Så tror de fikk noe bøter eller noe. Men det er den eneste saken jeg kan huske å ha lest om at et selskap har blitt tatt for ikke å ha rapportert. Jeg tror det er mer på privatplan, hvor det kommer til håndverkere, der hvor det er et problem med svartarbeid. De som er smarte har sikkert brukt disse pengene på ting under beløpsgrensen. Jeg tror kontantene blir brukt mer internt i de kriminelle miljøene, og i de bransjene hvor det er mer naturlig å betale svart.

Selskap B:

Det vet jeg ikke.

Selskap C:

Det tror jeg er byggevarer, de steder hvor man betaler mindre beløp.

Selskap D:

Det er vanskelig å si. Jeg skal ikke si at nødvendigvis hvilken bydel man er etablert, men helt klart ser man det litt på virksomheten. Hvis du ser vår bransje da og sikkert også andre dyre gjenstander kan være eksponert for kriminelle miljøer om man kan kalle det det som er på den dårlige siden. Vi er ikke naive, men er nok litt heldige med de lokasjonene vi har i utgangspunktet også at vi allerede har veldig strenge og gode kontrollmekanismer etablert. Det gjør at vi ikke tar det lettere, men det er lettere for oss å absorbere disse nye rutinene. Hvis vi hadde vært i en bransje som ikke hadde hatt så mange rutiner og strukturer på plass, så tror jeg det er mye tyngre å ta disse relativt enkle tingene inn i organisasjonen.

Selskap E:

Bruktbil markedet. Det er nok en del der, kanskje ikke på samme måte som tidligere. Men kanskje at man låner opp en bil, får noen penger av forhandler og at det er litt kompis greier, kanskje på sånne nivåer uten at jeg kan så mye om det, men det er noe jeg kan tenke meg til.

Selskap F:

Jeg tenker at et så etablert firma som oss, her skjer det ikke. Men det er jo veldig vanskelig å si, men kanskje i de bransjer hvor de håndterer gjenstander som er

vanskelig å følge kontantstrømmen til som jeg sa tidligere. Jeg tenker alt fra gamle bilverksteder med gamle deler.

Selskap G:

Nei, det vet jeg ikke helt om jeg har noen formening om. Man ser jo at restaurantnæringen er ganske utsatt og jeg tror også håndverkbransjen er ganske utsatt. *Ja, men det er jo tjenester, de er ikke underlagt.* Nei, men de må jo kjøpe ting for dem. Derfor sier jeg at vi har hatt en del tilfeller hvor vi har hatt store kontantbeløp som det lukter dårlig av. Det er helt klart at det er penger som er oppbevart fra en restaurant i nærheten i et kjøkken. Du ser jo at det fins jo, kall det grossist virksomhet innenfor håndverker bransjen som nekter å ta kontanter fordi de vet at der kommer det enormt med mye penger. Og det er ikke rett ovenfor andre kollegaer de samarbeider med. Der kommer folk som får alt kontantbetalt for jobbene de gjør og de må kjøpe utstyr de skal bruke og kjøper med kontanter. Så enten det er trevaregrossister, rørgrossister eller andre så vet jeg at det er noen der som sier at de ikke tar kontanter mer. For det er en stor sak for dem.

Spørsmål 32:

Hva oppfatter du og dere som problemer relatert til hvitvasking for forhandlere av gjenstander?

Selskap A:

Nå har det vært snakk om å senke den, eller eventuelt å kutte ut kontanter. Det viktigste er at butikkene får regler som det er mulig å håndtere. Det er som HMS reglene, det er alt for omfattende. I små butikker hvor det jobber 3-4 stykker de kommer aldri til å etterleve en så tykk bok med HMS regler, det hadde vært bedre å lage ett ark med 10 regler som kan henges på veggen. I stedet for å ha 100 som aldri vil bli fulgt.

Selskap B:

Nesten ingenting, siden vi ikke har så mye problemer med det. Jeg vet ikke om X har hatt noen problemer med det, men her har det ikke vært noe problem med det som jeg vet om.

Selskap C:

Vi opplever ikke så mye problemer med det lenger, vi har veldig sjeldent kontantbeløp. Så jeg opplever egentlig ikke noen store problemer med det.

Selskap D:

Det vi har gjort for å si litt i forhold til å møte hele situasjonen litt mer ufarlig, så har vi valgt å legge inn mye i kundebehandlingen. Det handler om hvordan bli møtt som kunde og dialogen med kunden og prosessen i forhold til hvis man kommer i situasjoner hvor man får inn 40 000 eller 50 000 kroner kontant og du skal rapportere dette. Hvordan håndtere man det vis a vis vedkommende? I forhold til legitimasjon og den plikten som ligger på det og at det skal registreres. Slik at det blir en god kundesituasjon, der har vi startet prosessen vår for å prøve å fange opp hele bildet slik at både den som skal rapporteres som kan ha en god hensikt, for det kan jo være. Det er jo ikke rene banditter alle som blir rapportert. Forhåpentligvis er det ingen av de som er banditter og det gjør slik at man ikke gjør det til en dårlig opplevelse sånn at man blir ansett eller mistenkeliggjort. Og det bruker vi tid på. At våre ansatte føler seg trygge i en kundedialog slik at produktet hvitvasking er veldig naturlig for oss å kunne prate om. Alle som kommer til oss har i utgangspunktet gode hensikter. Det handler litt om det klientellet vi har som kunder også tror jeg at de færreste som er inne hos oss har dårlige hensikter. For det kan være en del som er i vår bransje som driver med andre mer suspekterte utsalgssteder. Som da tiltrekker seg en annen type klientell naturlig. Så der har du hele klientellet som er kundegruppen deres også som gjør at det kan være vanskelig å avgjøre hvordan man skal håndtere dette på en god måte. For det er jo fort gjort at man ikke skal undervurdere en grad av trusselsituasjon hvis man kommer ut for en kunde som har en dårlig hensikt og man da ser en potensiell hvitvaskingscase foran seg. Hvordan skal man agere i forhold til det og i forhold til sikkerhet og de verdiene vi har. Da har man alt i fra ranskurs på den ene siden. Hvordan skal man gjøre dette hvis man ser en uønsket kundeatferd og hva skal vi som leverandør gjøre i forhold til kundeløftene. Hvis vi løfter opp på den gode siden av det da hvor vi skal levere service og inspirasjon og verdiene våre. Vi ønsker at det skal være ryddig for vi vet ikke hva slags situasjon vi har på andre siden av bordet.

Selskap E:

At man klarer å unndra skatter og avgifter.

Selskap F:

Det vet jeg ikke. De som er interessert i å være kjeltringer finner sikkert veiene sine tenker jeg. Ut ifra det de leser, ser og tenker, å de kan vel regne de også så jeg tipper de ser hva som kan være lurt å gjøre.

Selskap G:

Nei, det er ikke noe særlig stort problem. Jeg syntes at myndighetene har fokus på mye rart, men av og til kan det være litt overdrevet på noe som egentlig ikke er et problem.

Spørsmål 33:

Hvordan mener du de ansatte burde kunne oppdage hvitvasking?

Selskap A:

Jeg mener de skal fokusere på salg fremfor å bruke tid på å «mistenke» kunder. Vi får sjeldent inn kontanter også, så jeg ser ikke dette som et problem for oss.

Selskap B:

Dersom en kunde kommer inn med mye kontanter så burde det være en varselampe i seg selv.

Selskap C:

Dersom det blir betalt med store kontantbeløp, eller dersom vi har kunder som stadig er innen for å betale mindre beløp med kontant.

Selskap D:

Dersom det oppstår en situasjon utenom det vanlige og kunder ikke ønsker å følge våre måter å gjøre kundebehandling på.

Selskap E:

Det går på den magefølelsen. Noen vil virke mer suspekte enn andre, men de behøver ikke være det. Men vi er veldig på, ikke bare når det kommer til

hvitvasking, men at vi skal bli lurt også. Det skjer jo at forhandlere gir ut et produkt på feil grunnlag, også er ikke finansieringen i orden også har man ikke sjekket ut at alt er på plass, og det må være en vond følelse når det reiser avsted med et produkt til en stor sum også får du ikke noe penger. Vi er veldig nøye på det, overfører kunden på nettbank så ber vi om utført betaling og er vi usikre så ringer vi økonomiavdelingen og sjekker om pengene har kommet inn. Vi gir ikke ut produktet uten at vi sitter på lånedokumenter eller at pengene er fysisk på konto. Jeg tror det handler om sunnfornuft og ettersom vi ikke tar i mot kontanter lenger så er sjansen veldig liten, da blir det ikke så mye hvitvasking men heller svindel ved lån. Og det tenker jeg vi avdekker godt nå som ting er litt mer under kontroll og at vi i størst mulig grad signerer lånedokumenter på nett.

Selskap F:

Ikke på noen annen måte enn det vi gjør i dag, vi holder oss til loven. Men det går ikke an å gå rundt å mistenke alle mennesker som kommer med 30 000 kr. Det er ikke så ofte det skjer heller. Så de kontante er mer eller mindre borte snart tror jeg.

Selskap G:

Det blir litt sånn; er det vår jobb å oppdage det da? Skal vi anmelde en kunde som kommer med 8 000 i kontanter og si at jeg tror ikke du tjener 8 000 som du får i kontanter og jeg ser ikke på ditt bankbilag at du har vært og tatt ut de pengene, så jeg anmelder deg for trolig svindel. Er det vår jobb? Jeg tror ikke vi bryr oss om hvor folk tjener sine penger som de handler for. Det syntes jeg ikke er min plikt.

Avsluttende spørsmål

Spørsmål 34:

Tror du forhandlere av gjenstander overholder hvitvaskingsreglene på en tilfredsstillende måte?

Selskap A:

Som sagt tror jeg at det rapporteres lite og at folk er redde for å angi. Det spørres helt på hvor store bedriftene er.

Selskap B:

Nei, det er sikkert noen som tar noen snarveier, det vil jeg tro.

Selskap C:

Jeg tror i stor grad at virksomheter gjør det. Men jeg tror i visse bransjer hvor du kan betale med mindre beløp kontant, og der hvor det er en stor utskifting av personale, at det kan skje litt ubevisst.

Selskap D:

Generelt sett ja, jeg tror det. Det tror jeg er veldig få unntak du kan plukke opp. Jeg tror, som jeg sa i sted at det er mye verre i salg av tjenester.

Selskap E:

Jeg tror ikke alle gjør det. Et salg er et salg for mange. Har du selgere som går på provisjon da er det din egen lommebok du får til for hvert salg du har. Men jeg tror de store kjedene, merkeforhandlerne i veldig stor grad etterlever og at det er på agenda.

Selskap F:

Det er vanskelig å si, det har jeg ingen statistikk på.

Selskap G:

Ja, de fleste i hvert fall i vår bransje gjør det. Men det er veldig forskjellig.

Spørsmål 35:

Hvor mange prosent cirka er kontantomsetningen deres på?

Selskap A:

Forrige måned hadde vi 2 800 kroner i kontant som ble tatt i mot. Så vi har i praksis ikke kontanter. Så vi ser ikke på kontanter som et problem egentlig. For oss kunne det gjerne blitt forbudt med kontanter. Hva skal vi egentlig med det? Jeg skjønner ikke hva vi skal bruke de til. Vi kunne heller hatt kontanter, som man kjøpte på butikken. Også hadde man 500 kroner, akkurat som kontantkort til

telefonen. Da hadde du ikke trengt konto heller, det kunne man bruke til småkjøp. Det hadde egentlig vært bedre, og mister du kortet, ja da mister du de pengene.

Selskap B:

Det vet jeg ikke helt, men den er veldig lav.

Selskap C:

Nøyaktig hva den er på er jeg usikker på, men lav.

Selskap D:

Den er nesten på promillenivå etterhvert. Ekstremt liten.

Selskap E:

Null prosent

Selskap F:

Det er veldig lite, det er veldig sjeldent at det er over 2 000 kroner i kassen. Det er sånn at vi nesten glemmer å tømme kassen, fordi det er veldig lite. Det meste går over kort eller faktura.

Selskap G:

1,2 prosent av min omsetning i februar-mars var kontanter. 389 000 kroner fordelt på tre butikker på to måneder. Så det er ingenting.

Spørsmål 36:

De høyeste beløpene av kontanter dere mottar, hva er de på?

Selskap A:

Som sagt mottok vi 2 800 kroner forrige måned, så beløpene er veldig lave.

Selskap B:

Som sagt tidligere tror jeg ikke vi har opplevd å få inn mer enn 2 000 kroner kontant.

Selskap C:

Vi mottar svært sjeldent kontanter.

Selskap D:

Siste året tipper jeg vi ikke har kontantbeløp på mer enn 10 000 kroner i slengen. Det vi ser er kontanter i dag er typisk spleiselag til et venninneselskap og 50-års laget og spleisegaven som man har samlet sammen noen penger til. Man ser at det også etterhvert blir borte etter man fikk Vipps. Vi så nok at den typen kontantomsetning nok har vært til stede til innsamlingsgaver rett og slett. Og Norge er veldig flinke til å bruke elektroniske betalingsmidler. Vi har alle disse vanlige kredittkortene også ser vi at vi har fått inn Vipps i systemet vårt og nå implementeres også Klarna checkout i butikk, ikke bare på nettet som gjør at det er veldig stort utvalg av betalingsformidlingsmetoder man kan gjennomføre.

Selskap E:

Vi har ikke kasse, men vi tar kort men ikke kredittkort.

Selskap F:

2 000 kroner.

Selskap G:

Vi har ikke vært borti noen tilfeller nå i senere tid med kontanter. Det har vært god nedgang hele tiden med kontanter de siste årene. For oss er det helt forbudt å ta i mot kontanter på 40 000 kroner, men det går bare nedover og nedover hele tiden. Vår gjennomsnittlige salgpris er 50 000 per produkt pluss moms, så jeg selger for snitt 60 000 per produkt, så det er vel langt over grensen, men vi har ingen som kjøper normalt produkt hos oss med kontanter. Men vi gjør masse serviceoppdrag hvor kunder betaler med kontanter og det er som oftest kun disse diskene som har kassaapparater.

Spørsmål 37:

Opplever dere at kunder betaler med utenlandske betalingskort? Hva med sjekker?

Selskap A:

Nei, det er svært sjeldent. Sjekker tar vi heller ikke imot.

Selskap B:

Nei.

Selskap C:

Nei.

Selskap D:

Ja, vi ser noen. Vi ser kinesere og disse kina kortene har kommet opp. Vi har vel ett av disse implementert og etterspørselen etter det øker. Det er lenge siden jeg har sett sjekker. Nei, det er flere år siden jeg har sett. Vi har noe, men ikke gode systemer for utenlandsk valuta. Vi ser på om vi kanskje skal være mer transparent på euro eksempelvis, men primært så betales det over kort. Da slipper man heldigvis diskusjon. Norge som land har kommet veldig langt, hvis man for eksempel sammenligner og ikke går lengre ned enn til Danmark omtrent så ser man at kontantomsetning og bruk av kontanter er helt annerledes ned på kontinentet.

Selskap E:

Nei, det tror jeg ikke jeg har opplevd.

Selskap F:

American Express, Euro-Card. De brukes like aktivt i Norge så det ser vi ikke forskjell på.

Selskap G:

Ja. Vi var den første som startet med China union pay og det er et veldig godt kort. Men Alipay er det veldig stor etterspørsel på. Det har vi ikke startet med, men det burde vi jo gjøre. Så det er helt andre banktjenester i helt andre systemer. Sjekker tar vi ikke.

Spørsmål 38:

Har du noe å tilføye?

Selskap A:

Nei, det er ikke så veldig mye. Vi er veldig fornøyde med at myndighetene er obs på det. Men jeg tror at svarte penger er et større problem enn ren hvitvasking. Hvitvasking er penger som kommer fra kriminellvirksomhet, og det er klart at det er mye penger som kommer fra ikke kriminelle virksomheter også som blir brukt til å betale for svart arbeid også havner det inn der også blir det kanskje hvitvasking igjen, jeg vet ikke. Det er nok helt sikkert et ganske stort totalt beløp som sirkulerer som man ønsker å få mer kontroll på. Helhets bilde hos oss er at vi håndterer mye mindre kontanter nå enn vi gjorde for 5-10 år siden.

Selskap B:

Nei, egentlig ikke. Håper jeg kunne hjelpe med noe.

Selskap C:

Nei, egentlig ikke.

Selskap D:

Nei.

Selskap E:

Nei, jeg tror ikke det

Selskap F:

Nei.

Selskap G:

Nei.

Spørsmål 39:

Har du noen spørsmål til oss?

Selskap A:

Ingenting jeg kommer på.

Selskap B:

Nei.

Selskap C:

Nei. Dere får ha masse lykke til med oppgaven.

Selskap D:

Nei.

Selskap E:

Ja, jeg lurer litt på hvordan dere fant oss.

Selskap F:

Nei.

Selskap G:

Nei.

9.4 Vedlegg: Dybdeintervju Sven Arild Damslora, Leder i EFE – ØKOKRIM

Er det greit for deg at vi gjør lydopptak av intervjuet og at vi sender det til deg i ettertid slik at du kan sjekke at det vi skriver er slik du mener?

Det kan dere godt gjøre.

Innledning

Kan du presentere deg?

Det kan jeg gjøre. Sven Arild Damslora heter jeg. Jeg leder enheten for finansiell etterretning (EFE) her i ØKOKRIM. Det er den enheten som etter hvitvaskingsloven er pålagt å ta i mot rapporter fra de rapporteringspliktige når de har noe de mener er mistenkelige transaksjoner som angår deres virksomhet på en eller annen måte. Vi tar det i mot, vi analyserer det, og vi videreformidler da

informasjonen til Politiet, Skatt eller andre kontrollmyndigheter på bakgrunn av det vi får inn fra dem. Så det er på en måte hoved planken. Vi er i dag 16 ansatte, og på den operative og taktiske analyse biten er det cirka 9 stillinger. Det var litt kort om enheten.

Spørsmål 1:

Hva tenker du om lovendringen i hvitvaskingsloven angående kontantforbudet?

Vi tenker vel at, vi er usikre på om lovendringen treffer så godt, og det er flere grunner til det. For det første er det avhengig av at tilsynet med at loven overholdes blir veldig tett og god og at man ikke bare har bokettersyn og sånne formale ettersyn, men faktisk får kontrollert om virksomheter forholder seg til dette og at de ikke tar i mot over 40 000 kroner. Det som er utfordringen for oss er at vi etter lovgivningen sånn som den er laget nå, mister muligheten til å gå til den type rapporteringspliktige som de da var og spørre om mer informasjon. Og særlig også etter den nye hvitvaskingsloven slik den er foreslått nå for Stortinget i den nye proposisjonen som ble lagt frem, så gis jo EFE muligheten til å gå direkte å spørre de rapporteringspliktige i større grad enn tidligere. Dette er i samsvar med EU direktivet. Når denne type rapporteringspliktige, eller når denne type virksomheter ikke lenger blir rapporteringspliktige, så mister vi den muligheten. Så i vår analysevirksomhet, så mister vi en kilde til informasjon, og for på en måte begrunne våre analyser og vurderinger for at denne saken bør jobbes videre med av Politiet eller for kontrollmyndigheten. Så det er et ankepunkt vi har mot at man valgte å gjøre dette på denne måten.

Spørsmål 2:

Hvorfor tror du mindretallet fikk gjennomslag med denne bestemmelsen?

Det er usikkert. Men vi vet på den ene siden at departementene, og det har vi stor forståelse for, er opptatt av å forenkle driften for næringslivet og det har vært viktig for denne regjeringen og det har vi stor forståelse for og at det er viktig, men vi tror at denne forenklingen kanskje ikke treffer så godt hvert fall hva gjelder og ved at den får feil virkning når det gjelder hvitvaskings forhold. For i utlandet tilsier at denne type virksomheter er veldig anvendelig til å hvitvaske og føre midler igjennom, og derfor så mener vi kanskje at et kontantforbud alene ikke

treffer godt nok. Da måtte det vært kanskje at man hadde valgt sånn som det også har vært diskutert i NOU'en at man hadde gjort en analyse av hvilke virksomheter er risikoutsatt for å bli misbrukt i hvitvasking, også hadde man sagt at de virksomhetene for all sin virksomhet er rapporteringspliktige, altså uansett om det betales kontanter, norske kort, utenlandske kort, hva som helst, men med bakgrunn av risikovurdering at den type virksomhet er utsatt, for eksempel bilforhandlere, kjøp og salg av gull og klokker, antikvarier. Da ville man ha et mer begrenset antall objekter å føre tilsyn med også. Så fikk man si da at forhandlere av byggevarer, forhandlere av hvitevarer, det faller utenfor for risikoen er mindre der enn mot disse andre gruppene. Så fikk man gjøre det valget i hvert fall. Men vi hadde ønsket at før man kom til et sånt kontantforbud lovforslag, at man hadde gjort den analysen i forkant. For å kunne se om man kunne rette dette mer direkte.

Rapporteringsplikten

Spørsmål 3:

Hva tenker du om antallet rapporteringer som kom inn til ØKOKRIM fra forhandlere av gjenstander?

Nei, den var jo i det store og hele ganske lav. Det ser dere av tallene også. Og vår erfaring er at når, som dere også vet, så var det jo ikke noe aktivt tilsyn, det var jo ingen som hadde tilsynsansvar mot denne gruppen. Og selvfølgelig veldig stor gruppe sånn som det etterhvert ble, men uten ordentlig tilsyn og oppfølging, så vet man jo også at oppfølgingen er forholdsvis svak. Det viser i hvert fall en del erfaring fra andre grupper. Så vi tror at bakgrunnen var det i det vesentlige. Vi så blant annet når, jeg husker ikke helt tidspunktet for det, men det var en bilforhandler som på midten av 2000-tallet fikk et forelegg for brudd på hvitvaskingsloven. Når det ble kommunisert innen bilbransjeforbundet så gikk også rapporteringer fra den gruppen voldsomt opp. Så det er kunnskap om det og at man faktisk kunne bli straffet for brudd på hvitvaskingsloven, eventuelt heleri og hvitvasking. Det gjør at man forholder seg mer til regelverket enn om det ikke er noe tilsyn eller oppfølging.

Spørsmål 4:

Så de ville rapportert mer da?

Ja, det er vi nesten helt sikre på.

Spørsmål 5:

Hva tror du er grunnen til at det ble rapportert så lite fra forhandlere av gjenstander etter din mening?

Svart på over.

Spørsmål 6:

Oppfattet du at forhandlere av gjenstander fant det gamle regelverket uklart?

Nei. Det som er utfordringer er at sånn som hvitvaskingsloven var og er for den gruppen, det skal liksom omfatte en av Nordens største finanskonsern på den ene siden og det er helt like regler ned til en bilforhandler på Gjøvik eller en urmaker på Notodden for den slags skyld. Sånn at det er klart at det å få et regelverk som passer et så bredt spekter av aktører, det er veldig vanskelig. Men vi tror at man kanskje, og hele poenget er at man skal kalibrere hvitvaskingsregimet sitt i forhold til virksomhetens omfang, innhold og risiko. Så vi tror at det var ganske lett håndterbart for en urmaker å si det at primært så tar vi ikke i mot kontant. Gjør de det, ja, så er ikke dette så utfordrende som man kanskje påstår da. Men selvfølgelig det med kundekontroll og de tingene der kan nok være ganske omfattende. Men vi oppfatter nok at det er ikke så komplisert som man kanskje alltid ønsker å gjøre det da.

Spørsmål 7:

Men tror du forhandlere av gjenstander forsto rapporteringsplikten sin, det ansvaret de hadde?

Nei det tror vi ikke. Vi tror det var mangel på kunnskap, opplæring og forståelse for hva dette egentlig er. For det ser vi i forhold til andre grupper at når vi har samarbeidet for eksempel med Eiendom Norge eller andre store eiendomsmeglerforetak og mer forklarer hvordan de kan misbrukes så får de også forståelse for hvordan dette foregår og hvordan for eksempel eiendom i dette

eksempelet kan bli misbrukt til å hvitvaske og føre midler igjennom fra kriminalitet. Og de gangene vi ser at folk får god opplæring og får forståelse for hvordan de kan misbrukes, så rapporteres det mer og de tenker mer på hvilken trussel dette utgjør for virksomheten sin. Så vi tror nok kanskje ikke at regelverket i seg selv er så vanskelig, men vi tror at kunnskapen om det å bli misbrukt. Også oppfattes det kanskje av noen som litt sånn angiveri da, ikke sant. Noen grupper sier jo det at de syntes det er utfordrende å rapportere fordi de føler at de angir klienten sin eller at de angir motpartens klient eller hva det nå er. Og at det henger litt langt inne å gjøre det.

Spørsmål 8:

Da dere mottok rapporteringer fra forhandlere av gjenstander, hvordan var prosessen videre?

Ja, prosessen hos oss den er kort forklart, for det første, vi mottar 99 prosent elektronisk, sånn at all informasjon som blir sendt inn til oss gjennom en MT-rapport, det blir scannet eller analysert helautomatisk mot en lang rekke kilder. Både åpne kilder og lukkede kilder som bare er tilgjengelig for Politiet. Valutaregister, skatteinformasjon, en hel rekke andre, eiendomsregister også videre. Så på bakgrunn av en sånn helelektronisk analyse for å kalle det det, så gis det en score på den rapporten eller de objektene som følger. Objekter her er personer eller selskaper. Så det får en score. Så ut ifra våre prioriteringer så plukker vi de sakene og bruker det i våre analyser. Og det er klart at, la oss si det kom en rapport fra en urmaker i Oslo som kanskje treffer på et objekt, altså en person da som er mistenkt for kriminalitet, alt fra økonomisk kriminalitet til narkotika kriminalitet, så vil jo vi vurdere om vi skal plukke ut den og bruke ressurser på det og kommunisere det til Politiet for eksempel for øvrig eller legge det ut på indisia, altså kommunisere det på Politiets etterretningsplattform. Eventuelt hvis det er veldig opplagt, så vil vi kanskje kontakte Politiet og si, eller Romerriket eller hvem den nå tilhørte, for vi skal jo dekke hele Norge, og si at nå sitter vi med informasjon om et objekt, altså en kriminell hos deg som veksler penger over en urmaker hos dere. Har dere noe ønske om å åpne straffesak? Vi kan anmelde dette her og gi det en inngang på heleri og hvitvasking for eksempel. Så kan man benytte en sånn rapport. Det som er viktig å si da, det er at vi får jo inn mye mer enn vi bruker, altså vi får jo inn mye mer enn det vi tar ut direkte, og

vanligvis så er det jo ikke noe en-til-en forhold heller, altså én rapport inn, én straffesak ut. Sett i forhold til hvor lav terskelen er for å rapportere, og blir også etter den nye loven, så er dette informasjon som settes sammen fra mange kilder. Sånn at én analyse skal inneholde informasjon fra 5, 10 kanskje 50 MT-rapporter. Det kommer litt an på hvordan type analyse vi har. Så det er jo sjeldent at det er én rapport inn og én straffesak ut, men det skjer også. Og når dere spør hvordan vi bruker det, så har jeg vært igjennom dette med helautomatisk vurdering. Samtidig så har jo vi en prioritering ut i fra risiko. Så det kan jo hende at den rapporten treffer et objekt eller et område som sånn sett vi i utgangspunktet ikke velger å jobbe med fordi det ikke treffer på våre prioriterte områder. Vår virksomhetsplan sier jo noe om det, blant annet at terrorfinansiering, det er øverst på listen. Vi har jo satt av faste ressurser til det. Hvis det kommer forespørsler eller behov for analyser eller ting der, så går det foran andre ting. Også har vi dette med, vi prioriterer profesjonelle aktører, altså når rapporteringspliktige selv mistenkes for å hvitvaske for eksempel. Vi har prosjekter som går nasjonalt som vi prioriterer på menneskehandel, overgrep mot barn også videre. Så det er klart at, bare for å ta et eksempel, kommer det inn en rapport som tilsier at dette er økonomisk kriminalitet innenfor et begrenset omfang, 5 til 10 millioner og det gjelder en næringsvirksomhet i Østfold, så er det ikke sikkert at vi bruker mer ressurser på dem, fordi det faller utenfor våre prioriteringer. Hvis ikke politiet selv spør om det, eller kommer med ønske om det. For vi legger også en del informasjon ut tilgjengelig for Politiet sånn at Politiet der ute, hvis de jobber med et objekt eller et selskap og de søker, så ser de at okei, det er informasjon på ØKOKRIM eller i EFE, eller på den nasjonale enheten som vi da har. Det står ikke så veldig mye, men de får beskjed om at vi har informasjon, også får de velge da å spørre mer om hva vi sitter på. Av ressurs og prioriteringshensyn kan vi ikke lage analyser på alt som rapporteres inn. Det ville også medføre at vi brukte tid på analyser som ingen egentlig har behov for/ønsker å bruke. Så det er mange måter å bruke etterretningsinformasjon på da.

Spørsmål 9:

Så dere en trend om hvilke bransjer som rapporterte mest?

Ja, altså, med bakgrunn med blant annet den straffesaken på midten av 2000-tallet så er det ingen tvil om at det var bilforhandlere som utgjorde den vesentlige delen

av rapporter på det området. Det har variert litt, fra 80 og 100 og 70 rapporter per år. Men det har vært bilforhandlere som har utgjort den vesentlige delen av disse.

Spørsmål 10:

Hva var størrelsen på beløpene som ble rapportert?

Det varierer en del fra den gruppen, men det har ikke vært sånn veldig store verdier.

Spørsmål 11:

Vi tenker på den grensen på 40 000 kroner. Er det mye mer enn den eller mindre?

Det har variert fra like over den grensen til mange hundre tusen.

Spørsmål 12:

Den gamle bestemmelsen førte jo ikke tilsyn. Tror du at forhandlere av gjenstander faktisk holdt seg til rapporteringsplikten?

Nei, som sagt jeg tror at manglende tilsyn og oppfølging, det gjør jo at, generelt så følte vi nok at det er viktig, mangelen av det er og viktig. Samtidig som vi sa i sted, så tenker jeg at hvis du får tilsyn så må du jo sette deg inn i et område og da får du plutselig kunnskap. Vi føler nok at kunnskapen om hvordan de kan bli misbrukt var svakt da, den var lav.

Spørsmål 13:

Ville flere rapportert dersom det ble ført tilsyn, etter din oppfatning?

Ja, det mener vi nok ville ha skjedd da.

Spørsmål 14:

Tror du flere økonomiske nettverk ville blitt oppdaget dersom omfanget av rapporteringer hadde vært større?

Ja, nå er dette én av flere kilder til informasjon, så vi har ikke noe analyse som tilsier at vi har mistet mange nettverk eller at vi har mistet en del objekter som vi burde ha fanget opp eller som andre rapporteringspliktige burde ha fanget opp. Men sett i lys av de verdiene som går gjennom kunst, verdifulle gjenstander, biler også videre, så tror vi nok at vi kunne ha oppdaget en del tidligere blant annet enn det vi gjør. For du kan tenke deg at hvis de kjøper kunst da, så går de under radaren hvis de betalte med et utenlandsk kort eller kort fra utenlandsk bank eller kontantkort også videre. Eller betalt over nettet hvis man kjøper ting over auksjon for eksempel. Så kan man jo betale over nettet og av de som er aktører her ser jo ikke kunden sin egentlig i det hele tatt og vet jo egentlig ikke hvem kunden er heller. Så det er i hvert fall grunn til å tro eller så burde det jo ikke vært rapporteringsplikt, at vi vil ha fanget opp transaksjoner som hadde tilknytning til kriminalitet som man da ikke har fanget opp. Det tror jeg nok er helt sikkert ja.

Spørsmål 15:

Tror du at det er så få rapporteringer fordi folk vet generelt for lite om hvitvasking?

Har svart på dette tidligere.

Spørsmål 16:

Var MT-skjemaet i Altinn godt tilrettelagt for forhandlere av gjenstander etter din mening?

Der er nok svaret nei. Det er ikke godt nok og vi har jo på planen, da det skjemaet ble laget i 2005-2008, for det var da, det var litt sånn IT-skiller der, så var tjenesten begrenset. Nå er Altinn mye mer utviklet, sånn at vi har egentlig på planen nå å lage og utvikle et nytt Altinn skjema. En ny tjeneste i Altinn. Nettopp som skal være tilpasset de ulike rapporteringspliktige gruppene i større grad. Når du rapporterer som bilforhandler og legger inn organisasjonsnummeret så får du opp et annet type skjema og andre spørsmål av type enn du ville gjøre hvis du er DNB eller Nordea eller Danske Bank. Sånn at målet er å lage mer spesifikke rapporteringsstrukturer og skjemaer da i forhold til de forskjellige gruppene. Sånn at skjemaet skal oppfattes mer tilpasset da. Du kan tenke en revisor som skal bruke det samme skjemaet som en bank. En revisor har ikke noe transaksjon i seg

selv gjennom sin virksomhet, da vil den type begreper bli helt feil sånn som det er i dag. Så det er helt opplagt at et bedre utviklet Altinn skjema også ville gjort det lettere å rapportere og kanskje skapt større rapportering fra den gruppen.

Konsekvens av ny bestemmelse

Spørsmål 17:

Ettersom dere var i mot lovendringen, mener dere at den gamle var god?

Det vi var i mot, er å koble en plikt, eller til ikke å ta i mot kontanter mot det å ta bort rapporteringsplikten. Det er den koblingen vi var i mot. Vi kunne godt tenke oss, det kan godt være et forbud mot kontanter, men vi mente at det allikevel skulle være rapporteringspliktig under visse forutsetninger.

Spørsmål 18:

Så hvis de prøvde å betale, så skulle det rapporteres?

Ja, ikke sant. Sånn at det i Norge ikke er lov å betale med kontanter over 40 000 kroner, det i seg selv er greit, men at det medførte at de ikke ble rapporteringspliktige i sin helhet, det er en feilkobling. For da tar du hele det markedet ut av muligheten for informasjon og også oppfølging.

Spørsmål 19:

Nå som den nye bestemmelsen har trådt i kraft, tror du den har en positiv effekt mot hvitvasking?

Ja, altså det er jo fortsatt en del kriminalitet som er det vi kan kalle litt sånn kontantsensitiv eller genererer mye kontanter, så det er klart at et sånt forbud vil kunne gjøre det mer utfordrende å få vekslet disse kontantene over i andre typer verdier. Så i seg selv akkurat for det vil det jo hindre hvitvasking. Men som sagt, hvis man først har fått satt verdiene i bank, i andre verdier, så vil man da kunne betale kunst, klokker, biler, alt mulig elektronisk over nettet og komme rundt hele regimet. Så vi mener og syntes det er utfordrende at man ikke har andre tiltak som stenger det. Som sagt, hvis man skal handle kunstverk, så kan man gjøre det anonymt på nettet. Da er et kontantforbud egentlig litt sånn, ja, da slutter man å

betale med kontanter. Da betaler man via betalingskort eller bank, over nett, så kommer man helt rundt hele utfordringen. Så spørsmålet er egentlig todelt. Ja, vi vet at kontantintensiv kriminalitet fortsatt foreligger, men i dag er det veldig lett å gjøre kontanter om til andre verdier, altså i andre betalingsformer. I Norge er vi, i motsetning til andre deler av Europa, så er vi kanskje det landet i verden som har størst elektronisk bankbruk, så kontanter er ikke en like stor utfordring i det norske systemet som andre steder hvor kontanter kanskje er hoved betalingsform fortsatt. Det har jo noe med risikovurdering, at et land med en forholdsvis høy elektronisk betalingsplattform og betalingsplattformer, så vil ikke et kontantforbud virke like godt som et land hvor 90 prosent foregår kontant. Ja, i mot den kontantintensive kriminaliteten i viss form, så vil det jo virke litt forebyggende, men samtidig så er det i dag veldig lett å få overført kontanter inn til andre mulige betalingsformer og da kommer man rundt hele regimet egentlig.

Spørsmål 20:

Hvilke svakheter etter din mening har den nye bestemmelsen?

Kanskje på bakgrunn av det vi har sagt allerede, så har vi vel kanskje påpekt noen svakheter. Men altså den knytter egentlig et betalingsforbud mot fravær av rapporteringsplikt. Det i seg selv syntes vi er feil. Å knytte dette bare mot en betalingsform alene syntes vi også er en svakhet i seg selv. Også er det det at det som sagt medfører at dette store antallet mulige kilder for oss blir lukket i vår analyse.

Spørsmål 21:

Hvilke sterke sider har den nye bestemmelsen?

Det er vanskelig å si hva som er den sterke siden. Sånn umiddelbart så kan det se ut som et veldig direkte og godt grep, men spørsmålet er hvor ofte betales det med kontanter over 40 000? Vet man egentlig det? Gjøres det opp veldig ofte med kontanter over 40 000? Og hvis det da er et lite antall, så er det jo et slag i luften, for det virker ikke. Hvem er det som kjøper et ur eller et perlekjede på Thune da og kommer med kontanter? Alle ville vel reagere uansett. Så jeg tror at man burde ha hatt et bedre grunnlag for å gjennomføre et sånt enn det vi føler foreligger da. Altså dette med hvor mye betales det? Hvor stor risiko er det i Norge? Hvor store

kontanter brukes? Å innhente sånn informasjon fra den type virksomheter og avdekke hvor mye betales kontant da. Er det vanlig at gull, biler, klokker, hva det nå er, antikviteter betales med kontanter i hvert fall i det seriøse sporet. Og hvis det viser seg å være veldig lite, ja, så vil et kontantforbud ikke ha noe særlig virkning. Hvis det er veldig omfattende, ja, det vet vi egentlig ikke. For de analysene, de undersøkelsene ble ikke foretatt før vi fikk lovendringen.

Spørsmål 22:

Hva er konsekvensen av den nye bestemmelsen for dere?

Vi mister rapporteringene og vi mister også muligheten til å gå til de i vårt etterretningsspor. Det er klart, åpner man etterforskning, så kan man jo be om informasjon fra alle aktører og ransaking, rettspålegg og bruke straffeprosesser og verktøy, men hele vår virksomhet skjer jo før det åpnes straffesak i straffeprosessen. Og den muligheten mister man jo.

Spørsmål 23:

Har denne bestemmelsen påvirket deres måte å komme i kontakt med økonomisk kriminelle nettverk på?

Nei, den er jo ganske ny da. Så vi har nok et litt dårlig grunnlag for å si verken ja eller nei til det. Det har nok virket litt for kort, og det viste seg jo, vi har jo noe erfaring med at de bransjene som den omfatter, det tok en stund før de ble klar over bestemmelsen. Den ble jo innført 1. juli 2017. Vi lærte jo det at det var en del som ikke hadde fått det med seg. Så de fortsatte å rapportere. Det er tilbake til dette at de har vært helt uten oppfølging fra myndighetenes side. Om hvilken type kontroll eller tilsyn man skulle hatt, kan man jo diskutere hva som har vært mest hensiktsmessig, men jeg tror nok det støtter den tankegangen med at med tilsyn og oppfølging så ville kunnskapen vært bedre og omfanget av rapporteringene ville vært mye større. Bare det å bli kjent med hvilken trussel du utsetter din egen virksomhet for. La oss si at du nå tenker deg å gjennomføre en handel med et objekt eller en kriminell, og de kan jo bruke mellommenn også, også blir du trukket inn i en straffesak eller en heleri og hvitvaskingssak, så kan det være starten på slutten på virksomheten din. For det opplever vi at mange av de rapporteringspliktige vi har kontakt med, de blir mye mer oppmerksomme på

hvilke trussel dette utgjør for virksomheten dere. At det støtt og stadig er folk som ønsker å bruke tjenestene eller produktene i en sånn sammenheng. Det har de liksom ikke helt skjønt eller tenkt om hva det kan medføre av, ja beste fall negativ publisitet, i verste fall negativ økonomisk virkning og til slutt kanskje ruin og straffeansvar da, ikke sant.

Spørsmål 24:

Tror du det er en svakhet med loven at den ikke gjelder tjenester og privatpersoner?

Det er jeg ikke helt sikker på, men det er svært. Altså EU direktivene og FATF holder jo tjenester unna og det jeg tror, vurderingen er vel at det vil bli for omfattende å omfatte tjenester og at det kanskje ikke treffer så godt som når det gjelder det det gjør i dag. Altså produkter som så dann.

Spørsmål 25:

Ville omfanget av hvitvasking blitt redusert hvis tjenester og privatpersoner også blir underrettet loven?

Det er vanskelig å si. Vi har jo ikke noe erfaring med det verken fra Norge eller utlandet sånn sett. Det vi ser, jeg har et avisoppslag oppe om hvordan AirBnB, altså utleie av leiligheter misbrukes av kriminelle til å vaske midler fra kriminalitet. Eksempelet er følgende:

Jeg bestiller utleie, eller leie av en virksomhet i Paris. En leilighet for en helg. Det koster 35 000. Jeg bruker ikke leiligheten, og den som eier leiligheten får 5 000 også returnerer de 30 000 til avsender. Da ser det ut som de har kjøpt en leie tjeneste der og tilbakebetalingen. Også har man på en måte kjørt penger gjennom AirBnB systemet også kommer det tilbake til de som sitter på de kriminelle pengene. Men da ser det ut som det kommer fra en næringslivsaktør i Europa. Det finnes på nettet det eksempelet. Er et par måneder siden jeg fant det. Hvordan man ser blant annet, det var russisk mafia som misbrukte AirBnB utleiesystemet til å på en måte fiktive handel da. Det ser ut som det er gjort en leieavtale. Det ser ut som det er leid, men man har ikke brukt leiligheten, og hele opplegget er at den som eier leiligheten får et lite kutt også sendes pengene tilbake. Og da kan man jo be om at pengene sendes et annet sted enn tilbake til den banken det kom fra, og

da sender man det til for eksempel en bank som er registrert på Kypros eller noe sånt, så ja, så har man sluset penger igjennom et utleiesystem. Fått flyttet og hvitvasket det sånn sett.

Spørsmål 26:

Det er klart at dere mister viktige rapporteringer med den nye bestemmelsen, men tror du det er blitt vanskeligere for kriminelle å hvitvaske penger?

Svart tidligere

Spørsmål 27:

Grensen er jo satt på 40 000 norske kroner. Hva er størrelsen på beløp hvor dere finner flest kriminelle nettverk?

Svart tidligere

Avslutning

Spørsmål 28:

Hvis dette vil begynne å gjelde forhandlere av tjenester i tillegg, hvordan vil det påvirke deres arbeid?

Vi må vel anta at vi ville fått mye mer rapporteringer da eller i hvert fall noe mer rapportering. Men det er ikke vurdert hvor mye det eventuelt ville påvirket oss. Men som sagt, bare volumet vil jo antas å, det kunne jo hende at man hadde begrenset antall av tjenester og da. Men i dag så, dette skal jo være revisor kompensert, så det er vel lite analyser og trusselvurderinger som i dag trekker frem tjenester som kanskje den største utfordringen som så dann. For hvis man så det, hvis analyser, nasjonale trusselvurderinger eller internasjonale får treff eller andre grupper viser at det er tjenester som kanskje er den største utfordringen som så dann, da ville man vurdere om kanskje det skulle være rapporteringspliktig det også, eller i hvert fall den gruppen tjenester som utsettes mye for det, men i dag så har vi ikke så mye av det. Så kan man diskutere da. Hva er det banken gjør? Selger de et produkt eller selger de en tjeneste? Mange av de som er rapporteringspliktig i dag. En advokat som bistår, det er jo egentlig en tjeneste de gjør, altså en advokattjeneste, en juridisk tjeneste. Et forsikringselskap, de

forsikrer jo et produkt, men de utfører en forsikringstjeneste også. Så man har jo egentlig valgt å se hvilke produkter, hvilken kombinasjon av produkter og tjenester er det som kan misbrukes og hvor middelet kan gå igjennom. Men, la oss si transporttjenester hvor man bare transporterer en gjenstand fra A til B. Det kan være en bil eller en koffert eller en blomst for den saks skyld. Så har man vel sett at det er ikke der trusselen er størst. Det er så små beløp kanskje også, så det vil på en måte være mye mer tungvint å hvitvaske gjennom den type tjenester. La oss si en vasketjeneste som koster 550 kroner timen eller 1000 kroner timen ikke sant, det er vel derfor man mener at man har knyttet tjenester og produkter sammen også kommer det an på forsikring, eiendomsmegling. For en eiendomsmegler vil sikkert si at de leverer et meglingsprodukt, men det er jo en slags tjeneste, men det er på en måte det produktet, den tjenesten er knyttet mot som er det relevante.

Spørsmål 29:

Dere argumenterer med at det ville kommet flere og bedre rapporteringer dersom det hadde blitt ført tilsyn. Andre argumenterer med at dette blir for kostbart for bedrifter. Kunne det vært en enklere måte å rapportere på/lært forhandlere av gjenstander om dette?

Ja, for det er jo tilbake til denne innledende problemstillingen som departementene er veldig opptatt av. Dette med forenkling for næringslivet. Vi tror at det skal ganske lite til for å bli veldig mye bedre uten at dette hadde blitt så tungt for de rapporteringspliktige. De har jo alltid vært rapporteringspliktig hele gjengen eller alle disse gruppene. Så sånn sett skulle de jo allerede ha kunnskap, ha opplæring, de skulle drive kundekontroll, de skulle ta vare på dokumenter også videre. Så det skulle egentlig vært gjort. Så vårt argument i lovutvalget var at det er jo bare å fortsette noe de allerede skulle ha gjort. Så hvorfor er dette så mye mer krevende nå? Vår opplevelse er jo at et tilsyn sanksjonert med straff eller med administrative sanksjoner, og kunnskap det ville vært veldig virkningsfullt tror vi da. Og vi syntes i hvert fall at det var for tidlig som jeg har sagt å gjøre denne lovendringen før man hadde analysert risikoen. Hvor mye betales det kontant? Hvor stort er omfanget? Er det kanskje riktigere å knytte dette mot noen grupper hvor man nasjonalt og internasjonalt ser at det er særlig den gruppen som er utsatt for det fordi de omsetter dyre gjenstander i seg selv. Sånn at man kunne knyttet det til, som jeg sa i sted, 4-5 konkrete også var de rapporteringspliktige uansett

hvordan det ble betalt, altså oppgjørsformen var uvesentlig, men at de måtte ha det regimet fullt og helt fra første krone og uansett betalingsform.

Spørsmål 30:

Hva mener du forhandlere av gjenstander kunne blitt flinkere til når det kommer til håndtering av hvitvaskingsloven?

Det første er jo å ha kunnskap om hvordan de kan bli misbrukt, hvilken trussel dette utgjør for dem. Det er det ene, også er det da å ha en intern opplæring, og det er klart har du to-tre ansatte, så er det et ganske enkelt regime. Man kunne innført, men det kreves jo at det skal være tilpasset risiko, og tilpasset omfang som det så står i loven sånn at hele dette regimet skal være risikobasert. Og i trå med ganske enkle midler så ville man blitt veldig mye bedre.

Spørsmål 31:

Kanskje det å bare stille litt mer kritiske spørsmål til kunden?

Ja, for eksempel. Det som viser seg i en del andre bransjer er at hvis man på en måte automatiserer det, at hvis du kjøper en eiendomsmegler tjeneste i dag, så må du fylle ut et skjema. Der står det en del ting, og der står også dette om hvitvasking. Der står det hvordan du skal finansiere det også videre. Og hvis man da skal kjøpe en bil til to millioner eller en million, eller en halv million, så kan man gjennomføre noen sårne som i forhold til kunden; ja, hvordan skal det finansieres? Sånn og sånn og sånn. Da vil man allerede få en del informasjon som det er naturlig i et avtaleforhold å innhente, og det er ikke noe spesielt. Så man trenger ikke å si at nå har jeg mistanke til deg så nå spør jeg om disse tingene, men vi ser jo det at når man automatiserer og standardiserer en del innhenting mot kunden så faller dette veldig naturlig. Det er først når kunden opptrer annerledes, at ting går i en annen retning enn det som er oppgitt, ja da får du en mistanke om at noe ikke er som det skal. Det kommer ikke fra bank. Det kommer fra fire forskjellige innskytere, og man klarer ikke å se at dette samsvarer med den informasjonen som kunde har gitt. Jeg skal kjøpe en Mercedes på tollskilter for eksempel også sier jeg at jeg skal låne penger i DnB eller jeg kommer med alle pengene gjennom bankoverføring, også ser jeg at det kommer fra utlandet i stedet eller at det kommer fra mange som betaler. Da er du allerede så i strid med de

opplysningene som du har gitt. Også er det selvfølgelig forskjell på om de kjøper et teppe på Ikea til 2 500 kroner eller om du kjøper et persisk teppe til 250 000. Risikoen er større for hvitvasking jo større beløpet er, og da tenker jeg at helt vanlige avtaleforhold er jo at man da vet mer om kunden i det siste tilfellet enn i det første tilfellet. Det er jo det som er vitsen med dette regimet, at det skal være risikobasert. Jo større verdier, jo større mulighet for å bli misbrukt, ja da må man skjerpe kravene til kundekontroll og oppfølging av informasjon.

Spørsmål 32:

Hva tenker du om hvitvasking blant forhandlere av gjenstander i motsetning til andre bransjer?

På et generelt grunnlag, vi har jo få rapporter. Vi har lite forskning og kunnskap om det, så det gjør jo at det er usikkert å si om dette er noe mer egnet eller mindre egnet enn eiendomsmegling eller forsikring eller bank som er de store andre gruppene som rapporterer for eksempel. Så, å være skråsikker er i hvert fall ikke riktig å være, men på en annen måte, så er det klart at enkeltgjenstander kan ha veldig stor verdi, så du kan altså flytte midler og du kan hvitvaske og skjule midler gjennom veldig få transaksjoner. Altså et bilde, et maleri verdt 50 000 – 200 000, en bil, gull og klokker som er verdt flere hundre tusen kroner. Det skal få transaksjoner til før du på en måte har flyttet ganske store verdier. Så ut ifra objektive forhold så er det egnet, og i utlandet så har man jo plukket ut noen bransjer som er egnet fordi de mener etter nasjonal risikovurdering at de og de bransjene er egnet til å flytte midler som er knyttet mot hvitvasking og de har rapporteringsplikt også videre. Jeg tenker, sånn objektivt så er det i hvert fall forhold som tilsier at det er egnet, men vi mangler altså kunnskap siden det ikke har vært tilsyn og få rapporteringer og det er ikke gjort undersøkelser av det. Hvor stort omfang er kontantomsetningen og hvordan er dette her. Så vi mangler litt objektive analyser og et grunnlag på det. Men som sagt, andre ting tilsier at det er egnet til å brukes til det.

Spørsmål 33:

Har du noe å tilføye?

Nei, vi har vel vært igjennom ganske mye. Litt sånn skudd fra hoften selvfølgelig. Sånn som jeg sa, det vesentlige ankepunktet er vel at vi syntes grunnlaget, altså det analytiske og kunnskapsgrunnlaget for å gjennomføre lovendringen var litt svakt. Vi kunne godt tenkt oss A; hatt mer kunnskap om bransjen og hvilke utfordringer bransjen egentlig har. Hvor ofte betales det kontant til bilforhandlere. Hvordan gjøres det opp mot gull og mot gruppen. Fått vite litt mer hvordan er virkeligheten der ute for dem. Hvordan gjøres det opp og det hadde vært viktig å få på plass. Og da vurdert om et kontantforbud sånn sett er en løsning som på en måte er et viktig verktøy. Men på et generelt grunnlag, så kan man si at jo vanskeligere man gjør kontantomsetning, alt munner jo på en måte hvis man ser veldig stort, men spørsmålet er om det er tilpasset den virkeligheten vi har med at betaling primært for sånne gjenstander nå skjer elektronisk. Og da sett opp i mot at vi mister informasjons innhentnings mulighet blant annet.

Spørsmål til oss?

Nei, ikke så veldig i hvert fall. Jeg syntes det er veldig spennende at dere tar opp det. Det som er utfordrende er selvfølgelig at lovendringen har vart litt kort, så det er vanskelig å vite helt hvordan det slår ut. Også er det den utfordringen med at selv ikke de aktørene som dette omfatter er kjent med at de er utenfor.

9.5 Vedlegg: Dybdeintervju Espen Knudsen, Fagsjef for rammebetingelser i Revisorforeningen

Er det greit for deg at vi tar lydopptak av intervjuet?

Det kan dere godt gjøre.

Vil du at vi sender det til deg i ettertid slik at du kan sjekke at det vi skriver er slik du mener?

Det trenger dere ikke.

Innledning:

Kan du presentere deg?

Espen Knudsen, jeg er fagsjef for rammebetingelser i Revisorforeningen.

Spørsmål 1:

Hva tenker du om lovendringen i hvitvaskingsloven angående kontantforbudet?

I utgangspunktet har vi fra revisorforeningen vært positiv til dette, vi var spesielt opptatt av at det skulle være en mulighet for forhandlere til ikke å være underlagt hvitvaskingsloven så lenge de droppet å ta imot kontantbetaling på over 40 000 kr så skulle du slippe å lage alle systemer og ha opplæring og alt dette som vi vet fra vår egen bransje, revisorene er underlagt hvitvaskingsloven, så vil det være en forenkling og at mistenkelige transaksjoner og oppfølging av hvitvaskingsloven går mer over på bankene når transaksjonene går over bank. Generelt er det en fordel at det er lite kontanttransaksjoner. I denne saken var det vel først og fremst var vel meningen at det skulle bli en forenkling for forhandlere. Det har ikke vært noen avgrensning på om det skal gjelde salg av hvitevarer, biler, eller om det skal gjelde salg av hva som helst. Når vi er inne på det med avgrensingen i loven og sånne ting så er det ikke sånn helt avgjørende, men om det er hva som helst, bare at det av og til kommer en stor transaksjon så er det litt annerledes og litt mer tilfeldig og være underlagt enn sånn lovgivning da enn hvis det er noe typisk sånn som de som henvender seg til forbrukere som Elkjøp og sånn de selger dyre ting som det ofte er beløp oppe i den størrelsen, da blir det litt annerledes. Men også er det for de som selger nokså verdifulle gjenstander så tenker vi akkurat nå at det er fullt mulig å droppe å ta imot kontanter opp i mot 40 000. 40 000 tenker vi at er en nokså høy grense.

Spørsmål 2:

Hvorfor tror du mindretallet fikk gjennomslag med denne bestemmelsen?

Det må jo være for argumentene at fått gehør. Jeg tenker at vi er ikke så veldig kritisk til det. For det første fordi det er fullt mulig å håndtere i praksis når grensen er så høy. I noen tilfeller hvor det er praktisk vanskelig å ta imot og håndtere kontanter, selv det er fullt mulig nå som det er vipps og alt mulig. Til og med disse terminalene er ikke så dyre lenger. Det ene er at det ikke er noen sånne praktiske hindre som sier imot, også er det anført for litt prinsipp for at du skal kunne være

anonym blant annet, og noen har fremført at det sedler og mynter er tvungne betalingsmidler og det skal kunne brukes, og at det prinsippet bør stå veldig sterkt. Men på en annen side så kan du kombinere det å gjøre det vanskelig, altså kontanter det godt egnet til mistenkelig transaksjoner i forbindelse med misligheter og økonomisk kriminalitet. Selv om 40 000 er en høy grense, så er det hvert fall en grense og samtidig som du med en sånn forbruksgrense kan gjøre det enklere, så disse forhandleren slipper å være underlagt hele regelverket. Du slipper å ha et offentlig tilsynsorgan, som er en forpliktelse som ligger til disse EU reglene, som Norge aldri har oppfylt. Og vi har fått en del kritikk for det, for vi har aldri hatt et sånt tilsynsorgan som passer for alle. Kunne vært sånn som i andre land, hvor de har en "Brønnøysund" selskapsregister, ett type organ som tar seg av sånt. Det er på en måte ikke rigget for det her i landet, så alt det er jo gode grunner for bare å sette en sånn grense, så slipper du mer reguleringer rundt det. Det litt det vi også syntes, så da antar jeg at det er det som gjør at mindretallet fikk gjennomslag også.

Rapporteringsplikten

Spørsmål 3:

Har du en formening om antallet rapporteringer som kom inn til ØKOKRIM fra forhandlere av gjenstander?

Nei, det burde jeg sikkert ha sett for vi får jo disse oversiktene for å legge merke til det som kommer til revisorer. Det høres ut som det er et lavt tall, mange vil sikkert si det men samtidig skal det to ting, det skal bli vekket en mistanke og den situasjonen forhandlere møter kundene i. Det er litt annerledes om det er et fast kundeforhold, om det er en kunde du kan se noe endring i mønsteret som banker typisk kan se, at det ikke er det kunden vanligvis gjør og sånn, det vil ikke forhandlere ofte være borti. Du kommer inn, handlere og så ut. Så det er kanskje forhold som gjør at det ikke er så rart at det ikke er så veldig mange rapporteringer. Det er ikke alle som er like lovlydige og seriøse hvis du er i den delen av næringslivet, men de forhandlere som er mer useriøse. Det tenker jeg at du ikke kan forvente at de oppfyller dette heller. I den seriøse delen som er den stort sett største delen av næringslivet, så er det nok også en utfordring med hvem det er som står og møter kunden i en sånn forhandler situasjon. Det er ikke akkurat politifolk. Men på en annen side så skal du jo ha opplæring og sånn om du

er innen for regelverket for å kunne vite hva du skal kunne se etter og når du skal trykke på knappen. Så tallet høres litt lavt ut, men jeg er samtidig ikke så forundret over at det ikke er så veldig mange. For selv om de aller flere forhandlere er seriøse. Det skal litt til for at du kommer i en situasjon som vekker mistanke, det er kanskje litt med at det ikke er så mange som har løpende kundeforhold. Noen har det jo, men det meste er det sånn engangs, eller få gangs.

Spørsmål 4:

Oppfatter du at forhandlere av gjenstander fant det gamle regelverket uklart?

Det har jeg ikke egentlig hørt noe spesielt om. Det jeg har fått med meg om det er det et ene at det ikke er underlagt noen spesiell myndighet som har fulgt opp dette, som kanskje gjør at det har vært så voldsom stor bevissthet. Men jeg vil jo tro at de store kjedene og sånn har noe av dette inne, men at for andre har det kanskje ikke vært det, fordi det ikke har vært noen spesiell oppfølging. Og vis det ikke er så stor bevissthet så er det noe med uklarhet, det tror jeg først kommer inne når du forholder deg aktivt til det. Og da først kommer det med hvor grensen er uklar, og du forholder deg til det. Så jeg tipper det går med på bevissthet av regelverket, mer enn klarhet og uklarhet. Men det er mer tipping.

Spørsmål 5:

I hvilken grad tror du forhandlere av gjenstander forsto rapporteringsplikten sin?

Det er helt sikkert veldig blandet, jeg vil tro og forvente at typisk sånne store kjeder og sånn som har disse ressurser på konsernnivå som kan ta seg av dette og sende informasjon nedover i systemet så vil jeg tror de har gjort det. Men at det sikkert har vært i en sånn hverdag hvor du skal drive virksomheten så kan det være nok så krevende og tenkte på sånne ting som det her, så det er sikker blandet.

Spørsmål 6:

Med den gamle bestemmelsen om rapporteringsplikt ble det ikke ført tilsyn. Tror du at forhandlere av gjenstander holdt seg til rapporteringsplikten?

At det er en god del som ikke blir rapportert, det har det helt sikker vært. Det er jo noe som har blitt rapportert. Det blir nok litt annerledes når du som revisorer og

finansnæringen er underlagt en bransje hvor bransjeorganisasjonen sender ut informasjon og følger opp, da er du hvert fall fullt klar over at det gjelder. Det er nok ikke helt på samme måte, selv om de har bransjeorganisasjoner blant forhandlere også, som Virke. Så noe det sikkert, men det blir nok annerledes vil jeg tro som gjør at det er noe lavere bevissthet blant dem.

Spørsmål 7:

Tror du flere ville rapportert dersom det ble ført tilsyn?

Det kan godt være. Det hadde nok det, men om det hadde vært veldig mange flere eller ikke syntes jeg er vanskelig å si. Det hadde i alle fall vært mange fler som hadde fulgt opp å ha noe rundt det, det med at du skal ha en ansvarlig og rutinger og opplæring, det hadde nok vært med på plass da.

Spørsmål 8:

Tror du flere økonomiske nettverk ville blitt oppdaget dersom omfanget av rapporteringer hadde vært større?

Rapporter er jo etterretnings informasjon i politiet som de kan bruke, og alt ettersom hva de sitter på fra før av opplysninger så kan sånne tips være noe som bringer en etterforskning eller at noe blir avdekket, så sånn sett vil flere rapporter øke sannsynligheten for det må man regne med.

Konsekvens av ny bestemmelse

Spørsmål 9:

Ettersom dere var for lovendringen, mener dere at den gamle var for dårlig?

For det første så ha vi tro på å gjennomføre det som faktisk kan fungere, og det andre er forenkling. Så på den ene siden har vi lagt vekt på det at det ikke er noe berettiget behov for å måtte betale med kontanter beløp på over 40 000 kr, så å sette en grense burde ikke være noe problem. Og kanskje ikke sett det helt store prinsipielle innvendingene mot det heller selv om de finnes. Og i tillegg skulle vi gjerne satt den grensen lavere også, men også at det er viktig at sånn som hvitvaskings lovgivning med de pliktene som ligger der vil vi nok si passer bedre

for sånne bransjer som er rettelitt mer, som har en mer særskilt rolle sånn som bankene med å håndtere betaling og de er under tilsyn, og det er på en måte det de gjør. Å da er det mer rimelig at de er underlagte for som man sier at det skal beskytte den finansielle infrastrukturen og på sånne måter hvor det er mulig å bli misbrukt av kriminelle, da tenker jeg nok at det er forhandlere som er et sånn "hva som helst", der burde det være enn mye høyere terskel for en sånn type krav for dem, og da er det bedre å ha en sånn forbruksterskel som hvert fall innebærer at høye beløp blir betalt med bank, nå tror jeg veldig mange lave beløp også blir betalt over bank og da hvert fall pengene gjennom det systemet, med muligheten der til å bli oppdaget.

Spørsmål 10:

Hvor lavt beløp tenker dere at det kunne ha vært?

Vi har vel vært ute med mellom 10 000 – 20 000 kroner. Jeg tror det sjeldent blir betalt med mer enn 10 000 kr i kontanter, og det er helt kurante transaksjoner.

Spørsmål 11:

Nå som den nye bestemmelsen har trådt i kraft, tror du den har en positiv effekt mot hvitvasking?

Ja, jeg tror jo det også kan du si hvor stor positiv effekt den har mot hvitvasking dersom du tenker på litt sånn stor kriminalitet med masse penger, så er det en begrensning tross alt hvor det er vanskelig å bare bruke kontantene sånn rett ut, men altså 40 000 du kan bruke en god del kontanttransaksjoner under 40 000 kr der som du går rundt med så mye kontanter, det er ikke noe alle har muligheten til.

Spørsmål 12:

Tror du det er en svakhet med loven at den ikke gjelder tjenester og privatpersoner?

Nei, sånn vil jeg ikke velge å se det. Svakheter ved loven, da omfattes jo ikke det og den muligheten til å få rapporteringer på mistanke i forbindelse med sånne transaksjoner i tilknytning til tjenester. At det skulle gjelde for privatpersoner det

syntes jeg.... med mot det er nettopp det at, det ene er å påføre byrder at det skal være en sammenheng mellom virkemiddelet og kostnadene ved det og det du kan oppnår. Og i forbindelse med det så er det hvert fall sånn jeg har oppfattet det, så er muligheten til hvitvasking mye større innenfor gjenstander enn tjeneste omsetning. Du vil gjerne plassere utbyttet på en måte, men du hører jo om sånn klart du kan om du sitter med kriminelle penger og bare på en måte vil bruke den kan du si så kan du ha like mye bruk for tjenester. Men dersom du skal hvitvaske i form av å plassere for å utnytte et annet sted, tjenester forbrukes jo etter som du ... Så da må det være en form for gjentjeneste et annet sted eller noen type system med det er mye sånn vanskeligere enn å bruke til å hvitvaske i, det er like godt egnet, så det tilsier jo at nettopp det om du skal se hva du kan oppnå med reguleringen så er det en god grunn til å i hvert fall sette grensen der.

Spørsmål 13:

Det er klart at ØKOKRIM vil miste viktige rapporteringer med den nye bestemmelsen, men tror du at det er blitt vanskeligere for kriminelle å hvitvaske penger?

Med denne 40 000 grensen? Som sagt så er det tross alt en grense, så det vil bli noe vanskeligere. Men det er nok ikke akkurat den grensen som det har sånn veldig stor betydning om det vil bli enkelt eller vanskelig å hvitvaske, det er nok helt andre ting som har større betydning. Hele hvitvaskingsloven for sådan med rapporteringsplikt for banker og en rekke andre, det har nok en ganske stor effekt. Og jeg oppfatter heller ikke at 40 000 grensen, mulig jeg tar litt feil der, men at hoved hensikten med det var å hindre med hvitvasking, mer for å sette en grense sånn at... riktignok så var det det med muligheten til å bruke store kontantbeløp, så har det vært kjent at store kontantbeløp hører kriminaliteten til, sånn som narkotikakriminalitet blant annet. Og da gjør det det litt vanskeligere, men kanskje først og fremst det å ha en grense som gjør at forhandleren er utenfor loven. Men da får du en grense hvor du ikke bare kan bruke forhandlere til hvitvasking i stor skala. Det er vel det som må være sånne "vaskemaskinen", har hørt om noen tippekiosker som er knyttet til kriminelle, men da er det ikke sånn snakk om 40 000kr da er det snakk om millioner av kroner i kontanter. Det har vært i forbindelse med sånn tipping, hvor du kjøper tippekuponger. Nå er kanskje ikke akkurat tipping med her da for gjenstander. Men gambling er jo med i

hvitvaskingsloven bare en annen lov, så det vil jo omfattes sånn sett da. Men den typen hvitvasking hvor kriminelle setter opp en bedrift som selger ett eller annet, hva som helst, det spiller egentlig ingen rolle hva det er bare det ser ut som det er en omsetning der som fremstår som legitim, også er det bare masse penger inne kommer inn som kontanter, så settes det inn på bank som om du har solgt noe og da gjør du jo noe som er forbudt banken kan oppdage at du gjør noe forbudt og melde det.

Avslutning

Spørsmål 14:

Er det lett for en revisor å kunne oppdage om en kunde ikke har forholdt seg til regelverket?

Det er litt vanskelig, for hva er det revisoren skal gå etter egentlig. I utgangspunktet for revisjonen er tross alt at regnskapet er riktig, og det revisorer i hovedsak skal gå etter er å få underbygge det. Men samtidig sier vi at de rammen som ligger rundt virksomheten, inkludert hvitvasking skal ha en betydning for at pengestrømmene er lovlige blant annet, det har en betydning og revisoren har et slags ansvar. Det revisorene sjekker er om de har disse systemene på plass og sånn, og hvert fall spør om det. Vi føler for eksempel ikke at det er revisors ansvar å føre tilsyn på samme måte som finanstilsynet gjør med bankene om de har alle rutinene på plass og alt det der. Så har du de tilfellene hvor du mistenker at det har gått mistenkelige transaksjoner som klienten har håndtert, da får revisorer selv meldeplikt etter hvitvaskingsloven. I tillegg kan det få sånne konsekvenser at hvis revisjonskunden selv er delaktig i dette eller mistenker det så må det følges opp i revisjonen, kanskje du får utilfredsstillende svar på det du svar på og sånn. Og da inntreder det sånne plikter som revisor har til å si fra seg oppdrag. Den ene er å følge opp om du har en klient som er underlagt hvitvaskingsloven, det kan være en annen revisor, men det kan også være banker, og forsikringsselskaper og alle disse her. Og hvor langt skal de gå for å sjekke om det er på plass, noe av det tenker vi har direkte betydning for regnskapet, altså de systemene du etablerer for å ha kontroll på at transaksjonene er lovlige, det har en betydning for regnskapet også. Så revisor går etter det i en viss grad. Så er du det med at det skal litt mer til om revisor sjekker om du har tilstrekkelig opplæring av ansatte og sånn.

Spørsmål 15:

Dersom en revisor oppdager dette, hva er da prosessen videre?

Det kommer litt an på hva bruddet på lovverket er, men dersom du oppdager det så.. noen ganger oppdager revisor ting selv om det ikke er noen særskill plikt å se etter, og da inntreer det plikter for revisor like vel. En revisor kan på en måte ikke lukke øynene for lovbrudd du faktisk oppdager, selv om de er av den typen som det ikke er kritikkverdig om du ikke undersøkte det. Men dersom du fikk vite om det kan du ikke forholde deg passiv. Men det kommer litt an på, men viss du faktisk oppdager at klienten er innblandet i transaksjoner i hvitvasking da blir det veldig fort sånn at, da skal du for det første melde dette som mistenkelig transaksjon til ØKOKRIM, og etter vår mening skal det mye til at du kan fortsette å være revisor, da er på en måte forutsetningene for å kunne revidere kunden borte også må du fra skrive deg oppdraget også er systemet i revisorloven sånn at for å få en ny revisor så må du spørre den forrige om det er en grunn til at du ikke skulle på ta deg oppdraget, det må du gjøre for det står i loven. Og det er et viktig hensyn er jo nettopp å hindre at useriøse aktører skal få ny revisor, og hvis det er aksjeselskap da å ikke har revisor, så blir det tvangs avvirket. Det skjer jo også, det er ikke bare på grunn av hvitvasking, det kan være andre grunner også men hvis det er hvitvasking og kunden eller klienten er involvert så tenker jeg at det skal mye til for revisor å ikke skrive fra seg kunden. Så er det sånn at du skal melde hvitvasking som du oppdager i forbindelse med revisjonen selv om ikke kunden selv ikke er inkludert. Et eksempel er underslag hvor kunden er offeret. Da er det ikke nødvendigvis sånn at du mister grunnlaget for å fortsette revisjonen, dersom kunden har blitt utsatt for underslag, det kan være ansatte eller personer/ betrodde som har tilgang til varsomheten og det andre er kunder, momssvindel som er en ting revisor for oppdager hvor kunden da får faktura med moms også er ikke vedkommende momsregistrert, bare for å ta et sånn helt enkelt eksempel men det finnes mange av de hvor kunden ikke har deltatt aktivt i dette og da kan det også være at så sant du sier ifra og kunden gjør det som med rimelighet kan forventes for å forhindre at det skjer igjen, ikke lar det fortsette, så er det greit.

Spørsmål 16:

Rapporteres det da?

Da skal du rapportere. Det er noen grenser i hvitvaskingsloven som er litt vanskelige, de går på det at det skal være hvitvasking da skal det være transaksjon med utbytte av straffbarhandling og noen av disse eksemplene særlig når det gjelder skatt og avgift er litt vanskelige. Forutsetningen i hvitvaskingsloven er sånn at først har det blitt begått en kriminalitet som har gitt et utbytte, så gjør du noe med det utbytte etterpå, det er på en måte transaksjon med utbytte. Du har på en måte først et utbytte, men vis du da oppdager den kriminaliteten som ga utbytte det er prinsippet ikke meldepliktig etter hvitvaskingsloven, du skal ha et utbytte og det ligger litt med formålet med loven at det skal hindre... formålet med loven i dag da.. utvalget skal endre det formålet, nå skal det bli både det å hindre misbruk av finansielle system og at kriminelle penger går gjennom det finansielle systemet og mer sånn allmenn samfunnsinteresse i å avdekke kriminalitet. Men i hvert fall når det er sakt, og det gjelder disse moms svindel sakene så sier hvert fall vi at det må du melde.

Spørsmål 17:

Har du noen formening om hvor ofte en revisor må ta grep i forhold til at en forhandler ikke har holdt seg til rapporteringsplikten eller kontantforbudet?

Nei, det vil jeg tro er veldig sjeldent. Vi har ikke fått noen spesielle spørsmål om den vinklingen på det hvert fall. Da har du for det første, og revisor en formening om at dette bør du ha tenkt at er mistenkelig. Revisoren kommer stort sett inn ganske lenge etterpå, det er jo årsregnskap, og det skjer noe revisjon gjennom året men det er historiske transaksjoner du ser på så muligheten for å se at det faktisk er noe mistenkelig med dette er ikke så veldig god på akkurat det stadiet, det hender at det er ett eller annet og så må du i tillegg ha en formening om klienten burde skjønt dette da det skjedde. Selv om revisor skulle hatt en viss oppmerksomhet rundt dette så er det så er det ikke hovedinnretningen av revisjonen er ikke mot om de oppfølger hvitvaskingsloven, det har man tilsynsorganer til. Deres hovedinnretning er å sjekke at årsregnskapet er riktig, men revisorene kan ikke være bevisstløse rundt dette og det er en sammenheng så det er absolutt ikke helt svart hvitt. Hvor ofte revisorer faktisk følger opp at forhandlere ikke, eller har hatt nå da for nå forsvinner jo dette litt, det du skal følge fremover er om det blir tatt imot kontanter over 40 000 og da må man

forvente at om revisor oppdager det så må det jo tas opp. Og det er jo også sånn at om du bryter det og klienten har et klart forbud så skal det vel litt til da at du kan fortsette å ha tillitt klienten og fortsette revisjonen vil jeg tenkte. Noen ganger så er det ikke sikkert det er så alvorlig så da får man vurdere det men sånn i utgangspunktet kan du ikke ha klienter som driver og bryter loven.

Spørsmål 18:

Hva mener du forhandlere av gjenstander kunne blitt flinkere til når det kommer til håndtering av hvitvaskingsloven?

Jeg har ikke alt for sterke formeninger om akkurat det, for jeg vet litt for lite om hva de faktisk er flinke til i dag. Det er nok veldig stor forskjell innenfor bransjene. De store kjedene har nok en del ting, de kunne nok helt sikkert vært bedre på ting de også, men jeg har ikke noe konkret grunnlag for å kunne si noe helt da.

Spørsmål 19:

Hva tenker du om hvitvasking blant forhandlere av gjenstander i motsetning til andre bransjer?

Forhandlere av gjenstander er ikke en bransje for meg, det er veldig mange forskjellige bransjer og mye forskjellig. Så det syntes jeg er litt viktig, for det er veldig sammensatt, du kan si elektrikere og sånn er en bransje, men du kan ikke si bransjen forhandlere av gjenstander. Det er jo masse forskjellig, men det som kanskje kjennetegner de er jo det at de selger ting, det er ikke så veldig stor felles nevner utover det.

Da må man kanskje sammenligne med de som omsetter tjenester og sånn da, eller så er det de som er kjernen innenfor hvitvaskingsloven, det blir kanskje litt urettferdig å skulle sammenligne med de syntes jeg, banker, revisorer og forsikringsselskaper og sånn som er regulerte virksomheter, det er uregulerte virksomheter men som er underlagt en særskilt eller hvert fall inntil nå da. Så det så noe veldig spesielt om det vet jeg ikke helt om jeg klarer.

Spørsmål 20:

Har du noe å tilføye?

Nei, jeg tror ikke egentlig det.

Spørsmål til oss?

Jeg er litt spent og interessert i hvordan dere kom på dette temaet.

Tusen takk for at du tok deg tid til å snakke med oss.

9.6 Vedlegg: Intervju Forbrukertilsynet

Kan du forklare hva Forbrukertilsynet gjør.

Vi het jo Forbrukerombudet før så høringsuttalelsen er levert som Forbrukerombudet, nå har vi blitt Forbrukertilsynet. Vi har stort sett den samme rollen, så jeg jobber primært med finansielle tjenester hos oss. Vi fører tilsyn med markedsføringsloven som gjelder generelt, og for banker og betalingsinstitusjoner, den type virksomheter og selvfølgelig forhandlere. Vi fører også tilsyn med store deler av finansavtaleloven, en del direkte tilsyn, og en del gjennom markedsføringsloven, som vil si brudd på finansavtaleloven vil være brudd på markedsføringsloven. Så når vi svarer på høringer som dette så er det ut fra vår tilsynsrolle, og forbrukerperspektivet vi ser på.

Spørsmål 1:

Vi så at høringssvaret var referert til finansavtaleloven § 38 og sentralbankloven § 14. Men nå når den nye bestemmelsen har trådd i kraft bryter det med de reglene?

Ja, eller de innskrenker forbrukerens rett etter § 38. For etter finansavtaleloven § 38 tredje ledd så har forbrukeren en ubetinget rett til å kunne gjøre opp med kontanter. Men den nye loven sier at ved kjøp av gjenstander så kan man ikke betale mer enn 40 000 kroner i kontant. Så da kan man ikke med finansavtaleloven § 38 kreve å betale mer enn da 40 000 kroner Så den innskrenker forbrukerens rettigheter etter § 38. Den vil ikke gjelde når det er kjøp mellom fortjenester og ikke for kjøp under 40 000 kroner.

Spørsmål 2:

Mener dere at det vil være en svakhet med loven etter som den ikke gjelder tjenester?

Det er det jo noen regler knyttet til det, det er regler som er utenfor vårt område. Så de reglene har jeg ikke full kontroll på, men jeg vet at det er noen regler på det. Vårt område knytter seg til forbrukeren og de rettigheter som forbrukere har til å kunne betale med kontanter, og at vi ser at det er en del forbrukergrupper som har behov til å bruke kontanter på grunn av forskjellige årsaker. For eksempel eldre forbrukere for de klarer ikke bruke betalingskort eller nettbank, eller andre med ulike årsaker ikke ønsker å bruke kort eller nettbank, men heller ønsker å bruke kontanter. Så vår vinkling inn i dette er at det viktig å ivareta den retten til å kunne betale med kontanter. Så i den forstand at den loven kun gjelder gjenstander og ikke tjenester er ikke noe vi vil gå i spissen for å innføre, for vi vil i utgangspunktet at det skal være en rapporteringsplikt for forhandlere istedenfor en grense på adgangen til å betale med kontant. Når det er sagt et jeg usikker på om det er noe vi har tall på. Jeg kjenner ikke til hvor ofte forbrukere faktisk bruker kontanter. For det å gå med så mye kontanter på seg er heller ikke noe man vil anbefale. Så vårt høringsinnspill knytter seg ikke så mye til at vi er bekymret for at 40 000 kroners regelen er ført inn, men mer den trenden man har sett i andre land der den stadig senkes. Om jeg ikke tar helt feil så har de ikke den samme ubetinget rettigheten i Sverige til å betale med kontanter som vi har i Norge. Jeg vet også at de har innskrenket den rettigheten litt i Danmark, enten er det på forslagsstadiet eller så er det innført. Men jeg tror de har innført det nå i år, en regel om at næringsdrivende butikker i utsatte områder kan nekte å ta imot kontanter etter klokken 20.00 som sikkerhetshensyn for de ansatte som jobber i butikk. Så det vi er opptatt av i forbrukertilsynet er forså vidt ikke så bekymret for den regelen som er innført nå den har nok ikke så stor virkning for den jevne forbruker. Fordi vi antar at det ikke er så ofte at kjøp over 40 000 kroner betales kontant. Mulig at det skjer mer mellom forbrukere, men det kjenner jeg ikke til. Vi ser at det er mye press på den retten til å kunne betale med kontanter for forbrukere. Vi får også henvendelser fra forbrukere som viser at det er en gruppe forbrukere i samfunnet som har behov for å bruke kontanter fortsatt. Da er vi opptatt av at man ikke kan fjerne retten til å betale med kontanter før alle forbrukergruppene er dekket med gode nok tilbud.

Spørsmål 3:

Er det helst eldre som er under den gruppen?

Ja, i utgangspunktet er det eldre men det kan også være andre grupper, altså yngre som har sykdommer som gjør det vanskelig å benytte seg av bankkort eller nettbank. Det kan være personer som trenger verge, eller barn. Nå har man fått kort til barn som er til ganske unge barn som vi har vært med å forhandle vilkår på som er tilpasset de vilkårene som passer barna. Som at det ikke er barnet som er ansvarlig dersom det blir tale om misbruk, men at bankene stort sett er ansvarlig, det skal veldig mye til for at barnet blir ansvarlig. Men det er en grense på hvor ung et barn kan være for å få tilgangen til et bankkort. Det er også en gruppe av de som av prinsipp vil bruke kontanter. De klager gjerne til oss for de har en mer en oppfatning om at det kan være butikker som ikke tar imot kontanter. De mener at det er et problem. Så frem til man når det punktet at alle har et fullverdig alternativ til kontanter, så mener vi det er viktig å opprettholde den regelen. Det er også det som er bakgrunnen for det høringssvaret vi har gitt. Ikke så bekymret for de 40 000 kroner som ligger i regelen i dag, men at den skal være et steg i den retning at det skal bli vanskeligere å betale med kontanter.

Spørsmål 4:

Når du sier eldre er det da tale om eldre som er 60 + eller?

Det er vanskelig å si. De som er eldre i dag er vant med å bruke digitale løsninger de gjør det jo i arbeidslivet. Så den aldersgrensen vil nok skyves opp etterhvert. Men vi har egentlig ikke noe tall som viser hvem akkurat hvor det trer inn. Eldre er jo veldig forskjellig, de er ingen homogengruppe, der ulike de også.

Men det vi ofte får henvendelser på, som kanskje kan være litt utenfor det dere skriver om, men som viser problemet for eldre er jo typisk legesenter som ikke tar imot kontant betaling. Å da er det gjerne mye syke eldre, altså de som er ekstra sårbare som kommer tilbake til oss. For det er mange legesentre nå hvor den eneste betalingsmåten er på de automatene som er satt opp, og der er det ofte at de ikke tar imot kontanter. Da må de enten betale med kort eller få faktura. Ved å få ut faktura får man jo et fakturagebyr, og de som vil betale med kontanter har ofte ikke nettbank, og bruker fortsatt brevgiro eller den type løsninger som også har et

høyt gebyr, så det blir veldig dyrt for de å betale. Det er jo veldig uheldig for en tjeneste som legetjeneste. Dette er noe vi får ganske mange henvendelser på. Mye av grunnen til at næringstjenester vil kutte ut med kontanter er at det koster det mye. Det er dyrt for de og det er færre og færre som betaler med kontanter, også er det et sikkerhets aspekt for noen.

Spørsmål 5:

Har dere fått mange henvendelser eller generelt noen henvendelser om denne bestemmelsen?

Nei, vi har ikke fått noen henvendelser om den. Så den har vi ingen erfaring med fra henvendelser. Verken fra næringsdrivende eller forbrukere. Personlig ville jeg blitt overrasket om det var mange som hadde så høye beløp i kontant. Så regelen i seg selv som den har blitt i dag bekymrer oss ikke, det er mer de et steg i retningen mot å fjerne retten til å betale med kontanter.

9.7 Vedlegg: Samtale med Jan-Egil Kristiansen, Leder for skattekrimavdelingen i Skatt Øst

Er det greit at vi gjør lydopptak av intervjuet slik at det du sier kommer mest mulig riktig frem?

Ja, det er helt greit.

Kan du fortelle litt om hva dere driver med?

Jeg er leder for skattekrimavdelingen i Skatt Øst. Har vært det nå i over 10 år. Vi tar de største og mest alvorlige skattesakene – skattekriminalitet. Vi er en skatteetat – forvaltningsorgan, så vår oppgave er å fastsette skattekrav, moms krav, arbeidsgiveravgift og alt sånt som er innenfor vårt forvaltningsområde, og fatte vedtak og sørge for at skatt blir innbetalt. I tillegg så tar vi saker som normalt skal være straffesaker, sånn at vi da anmelder sakene. Da kan det hende at vi, vi kan jo starte sakene først med våre regler og hjemler, eller vi kan starte sakene med at vi får politiet til å bruke, at det går i straffeprosessloven, altså den går som en straffesak, at den går parallelt med politiet.

Er det mest næringsdrivende?

Mest, men det blir også personer. Altså det er jo virksomheter normalt, men det er også saker med personer som, ja, det kan være lønsmottaker, aksjer, renter, skjulte formuer, eller så kan det være foretaket som kontrolleres. Så er det sånn at hvis de tar ut penger eller verdier – transaksjoner, så er det personer som skattlegges også, så ofte så prøver vi å få sak på personene. Så blir det ofte en kombinasjon, at det er foretaket eller selskapet som får et skattekrav, moms krav, arbeidsgiveravgift, i tillegg til at personen da forsyner seg av det. De tar ut verdier, og da blir det skattesak personlig på dem. Så det er ofte en kombinasjon.

Hvilke bransjer ser man at skattekriminalitet er mest utbredt i?

Bygge bransjen er det mye på, men du kan si at det er kontantbransjene, altså der det er kontantomsetning, så er det stor risiko. Kontantomsetning er ofte til privatpersoner, og da er det mindre sporbart. De har jo ikke noe bokføringsplikt og det er mindre opplysningsplikter for privatpersoner, så risikoen er så klart større. Kontanter er jo ikke sporbare, og da nærmer vi oss antakelig temaet deres. Så der er det risiko. Men det er også de som skjuler inntekter og formuer i utlandet på et eller annet vis. Hevdet at virksomheten skjer i andre land eller det hender at de har flyttet dit og enten ikke driver virksomheten der eller ikke bor der. Det har vi også mange saker på. De aller største sakene er de som driver virksomhet fra Norge, men at det kamoufleres, så reelt sett så drives virksomheten herfra. Det kan være internasjonale transaksjoner, og eller at det drives her.

Men det gjelder mest forhandlere av tjenester da?

Tjenester er vanskeligere å kontrollere. Så jeg sier at risikoen er større på tjenesteomsetning enn på vareomsetning. Bygge bransjen er tjenesteomsetning, så kan man si at serveringsbransjen er en risikobrandsje, men der er det varer, men det er jo tjenester også. Det er jo arbeidskraft intensivt. Sånn med svart lønn – det er jo omsetning av tjenester. Det vil si det er jo bruk av arbeidskraft da som jo er tjenester.

Hvordan arbeider dere, har dere tilsyn?

Ja, vi kaller det kontroll, eller tilsyn da som dere kaller det.

Og da velger man kontroll ut i fra risiko på geografisk område og type bransje?

Ja, vi gjør bare risikobasert. Kun det; vesentlig og risiko. Vi skal jo ta de største sakene. Vi er jo 70 medarbeidere her, hvorav 10 er bistandsrevisor som er lånt ut til politiet for å jobbe med våre saker. Så vi er 60, så har vi cirka 2/3 revisorer og 1/3 jurister. Så vi jobber tverrfaglig. Vi skal kontrollerer skatt og det er jo et stort område. Nesten 40 prosent av brutto nasjonalprodukt er jo skatter og avgifter, så det er et stort område og det må være kontroll. 6 700 ansatte er det i skatteetaten. Men vi er jo ikke så mange som jobber med de største og mest alvorlige sakene. Men det er jo en betydelig kontrollvirksomhet i skatteetaten. Det er helt nødvendig for å få inn de 1 300 milliardene som man må ha inn. Ellers blir det ikke noe finansiering av noen fellesgoder.

Bruk av kontanter i samfunnet vårt er jo på vei ned. Tror du at dette påvirker skattekriminalitet?

Jeg har sagt i mange år at man bør ta bort 1 000 kroner seddelen.

Ja, det har du jo uttalt deg om i en artikkel vi leste. Også har du uttalt deg om at man ikke burde få ta i mot kontanter på 5 000 eller 10 000 norske kroner.

10 000 er vel grensen nå. Det har jo kommet da. Og det er på tjenester. For privatpersoners kjøp av tjenester er grensen på 10 000 norske kroner. Så det har blitt da at de får et ansvar.

Men hvorfor akkurat 10 000 norske kroner?

Nei, de satt jo bare et tall. Vi foreslo å ha det mellom 5 000 og 10 000 norske kroner. Så valgte de 10 000. Det ble bare satt. Og det gjelder jo også så du ikke får skattefradrag, hvis du har fradragsberettiget kostnad så får du ikke fradrag for det hvis du kjøper og betaler kontant for 10 000 norske kroner eller mer. Du får heller

ikke momsfradrag. Det ble innført samtidig. Det er fordi kontanter ikke er sporbare. Utfordringen nå er kanskje andre ikke sporbare betalinger, og det fins. Sporbar er jo banker, det er det som er sporbart. Men ikke-sporbart, det er et problem. Sånn som PayPal, kjøp av kontantkort eller bruk av kontantkort. Det er jo det samme.

Jeg satt jo i skatteunndragelse utvalget i februar i 2009. Der foreslår et flertall en regel om forbud mot kontant transaksjoner som skal ligge mellom 5 000 – 10 000 norske kroner og 100 000. Vi viste til Danmark, Belgia og Frankrike som har forbud på rundt 100 000 norske kroner og 15 000 euro. Men det forslaget gikk ikke igjennom da. Så kom denne regelen ganske overraskende, den som trådte i kraft i juli 2017, kontantforbudet. Og det kom nok overraskende, for det var vel bare et mindretall i utvalget, så jeg tror noen ble tatt på sengen. Plutselig kom dette frem om at det var vedtatt, og det var jo før de hadde behandlet det.

Nei, og det var jo ikke gjort noen analyser på hvor stort problemet egentlig er da.

Nei, så vidt jeg forstod var det vel NHO eller noe som drev lobbyvirksomhet her ovenfor departementet.

Ja, for det vi så var at de fleste var i mot kontantforbudet.

Skatteetaten sa kanskje ikke noe om det. For var det ikke et mindretall som foreslo det?

Jo, det var det.

Skatteetaten var ikke for dette, og har ikke svart på høringsuttalelsen fordi de trodde det ikke ble noe av, så bare kommer det.

Ja, så fikk jo Skatteetaten tilsynet.

Ja, ble det. Uten at det var vurdert. Vi ble jo ganske overrasket da vi hørte det kom. Det kom jo 1. juli, så da vi kom hjem fra ferie så vi at det var vedtatt. Man var ikke forberedt, og det er jo ikke gitt noen tilleggsbevilgninger heller og det ble

jo bare sagt at det må tas i forbindelse med andre kontroller. Også er det jo ikke sanksjoner. Det er jo veldig spesielt. Jeg må si at man kan ikke lage regler hvis ikke de kan håndheves med sanksjon.

Det kan virke som at den lovendringen skjedde litt fort, at den ikke var helt klart. Også virker det ikke som at alle forhandlere er klar over at det har vært en endring.

Det er mitt inntrykk også, at det gikk fort og at det ikke har vært godt nok utredet, altså hva konsekvensen er, det er vel en grunn til at flertallet var i mot og at man burde utrede bedre hvordan dette skulle gjøres. Vi har bare fått beskjed om at dette skal tas i forbindelse med andre kontroller. For det er jo ikke satt inn noen spesielle ressurser eller økte bevilgninger for oss til å kunne håndheve reglene. Det har ikke vært noe spesiell informasjon ut heller så vidt jeg vet. Grunnen til at dette kom, som jeg har forstått er fordi det var krevende å sende rapporter. Men gjaldt det alle forhandlere før?

Ja, ikke tjenester, men forhandlere av gjenstander.

For tidligere var det de som var i litt spesielle bransjer. Så kommer det en tolkning på hva som er gjenstander da.

Vi har faktisk fått første saken inn på bordet nå. Jeg kan jo vise den til dere. Nå fikk vi en sak fra politiet og der er det en som var i en butikk som selger kontantkort – kiosker også videre, litt kioskvirksomhet, større virksomhet også. Og det var en som kjøpte betalingskort. Han betalte alt kontant. Med 100 lapper og 200 lapper til cirka 65 000 kroner i løpet av kort tid i april nå i løpet av noen dager og der han kjøpte det, de hadde ikke lyst til å rapportere det siden det var en kjent lokal kriminell. Så de sa til politiet at dette hadde de ikke lyst til. De turte ikke å nekte å selge til han. Så de trodde de fortsatt var rapporteringspliktige, men turte ikke å gjøre dette. Så da sa politiet i fra at de ikke trengte å rapportere, men at det er et forbud, så de har jo ikke lov til det. Så sender de saken over til oss. Så vi må bare gjøre et eller annet her i denne saken som vi har kommet over.

Hva skal dere gjøre da?

Vi skal jo håndheve reglene da, så vi må vel bare skrive til dem iallfall og gjøre de oppmerksom på at dette her er faktisk brudd på bestemmelsen som kom 1. juli og at de kan ikke ta i mot. Men vi kan ikke gi straffesanksjoner. Det står vel på en side fra departementet at de påpeker at skattemyndigheten vil kunne gi pålegg om tvangsmulkt etter hvitvaskingslovens § 27. Jeg har litt problemer med å skjønne hvordan man skal gi tvangsmulkt i tilfeller man finner at det er et overtråkk. Tvangsmulkt betyr at man får et pålegg så blir man tvangsmulkt inntil de innretter seg, men hvordan kan man innrette seg etter en hendelse som har skjedd? Den kan man jo ikke gjøre noe med. Men kan du gjøre det hvis det skjer igjen? Du kan ikke gi tvangsmulkt helt til det ikke skjer. Altså hvordan skal man kunne etterleve en slik regel? Dette med sanksjonering syntes jeg er viktig. Jeg vet ikke om det var det NHO tok opp, at man ikke skal sanksjonere det.

Da blir jo litt av poenget borte. Med å sette et forbud også skal det ikke være noe konsekvens.

Nei, også, det å si at man kan bruke tvangsmulkt. Hvis de hevder at man kan bruke tvangsmulkt, hvordan skal man kunne håndheve det i praksis? Det syntes jeg kanskje kan være verdt å skrive noen ord om. Det er jo litt festlig. Jeg vet ikke hvordan vi skal få gjort det. Det er jo ikke akkurat som ved brudd på bokføringsloven. Der kan vi jo innlegge tvangsmulkt hvis de ikke innretter seg. Så hvis de har hatt svart omsetning, de har ikke ført regnskapet fullstendig. Det er brudd på bokføringsloven. Også hvis de ikke har dokumentert godt nok, eller ikke hatt faktura så opplyser vi om at de må ha faktura og nummerer de og sånn. Det kan vi pålegge de om og så får de frist på seg. Men du kan ikke selge svart mer og innen fire uker skal du innrette det. Hvordan skal de bevise det. Hvordan skal de dokumentere at de ikke har solgt svart. Så det gjør vi ikke. Eller at du har skrevet faktura uriktig, hvordan skal du dokumentere at du har skrevet faktura riktig? Men at de etablerte en rutine hvor det for eksempel fremgår at alle ansatte er klar over at det er en kontantforbudsregel, det kunne jo kanskje det vært et pålegg om. Altså at de har laget en rutine da eventuelt. Iverksatt opplæringstiltak og slikt. Men det er jo noe annet synes jeg.

I praksis syntes jeg det er et eksempel om man har tenkt på risikoen når man står bak kassen på jobb. Som for eksempel skoleelever som står på bensinstasjoner, kiosker, og andre butikker. Skal de da det stå der når det kommer en kunde inn med mye kontanter for så å nekte de å betale? Dette er det ikke skkert en uerfaren skolelev tørr å gjøre. Det sikkerhetsaspektet da? Det er vel ikke vurdert? For rapporteringsplikt vil jo si at de ikke skal si i fra, da skal de la transaksjonen gå så senere melde i fra. Jeg syntes egentlig rapporteringsplikten er en bedre regel. Det aspektet som kommer opp her nå er at de faktisk er litt redd for å nekte å ta i mot kontanter. På mindre steder vet man jo hvem som er litt lurvete.

Også vet de kriminelle godt hvem de som står i kassen er også.

Det er i hvert fall argumentet her da.

Er det din avdeling som fører dette tilsynet nå?

Ja, det er vi som følger opp denne, for det er i vårt område. Så jeg må jo gjøre et eller annet her. Vi må jo gjøre de oppmerksomme på det. Men det er en stor kjede altså, så vi må nesten bare ta det opp med dem. Det var tydelig at de ikke var klar over det i alle fall på den filialen eller butikken eller hvordan de har arrangert det. Det kan jo være kjede eller franchise og sånn, men allikevel. Nei, jeg tror dere har rett i at dette ikke er godt kjent ute.

Etter dere fikk tilsynet, er det din avdeling som har ansvaret?

Nei, det gjelder generelt.

Så det er ingen egen avdeling som har dette?

Nei, de sier at dette skal man se på når man gjør kontroller ellers da.

Så det blir de som gjør kontrollene som ser på det?

Ja.

Og det er ikke noe mer enn det skatteetaten gjør enn at man tar det når man tar kontroller?

Ja, det var vel egentlig det som var forutsetningen. Ikke noe sånn prioritert område, det kan jeg vel si. Men finner man de, ser man det, eller hvis du er ute i den type bransje, så tar man det i forbindelse med andre kontroller. Det er regler om 40 000 norske kroner ellers også i bokføringsforskriften. Det står i bokføringsforskriftens § 3-1 (2). Jeg var med på å lage de reglene også, og det er der de har hentet den 40 000 kroners grense fra. Det er sånn at hvis det kommer noen inn i butikken så skal de, da plikter butikken at hvis noen betaler i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer, så må de oppgi navn. Da skal jo mottaker/kjøpers navn stå på, så skal de føre en kundespesifikasjon. Det plikter de. Og den regelen er der fortsatt, den er heller ikke justert. Så du kan si at hvis noen gjør det, så må de likevel ha identiteten. Og den bestemmelsen har jo vært der siden den kom i 2005.

Dette er den første saken dere har fått inn fra politiet. Men har det vært noe dere har merket når dere har hatt kontroller?

Jeg kan ikke huske noen saker eller eksempler. Jeg vet bare at i bruktbilbransjen før var det veldig mange betalinger kontant, veldig mange. Men der brukte de remisser, som nesten ikke er sporbart det heller. Før var det nesten ikke mulig, man måtte ha kontanter eller sjekk, eller remisser. For da skulle man gjøre opp akkurat når man leverte, men nå bruker de vel bankløsninger. Før kunne man ikke bruke automater for de tok ikke så store beløp på kort, men nå tar de vel betaling over nett tenker jeg.

Det er mange personer som driver og kjøper og selger biler som ikke registrerer seg. De hevder at det er privat, men det er jo ikke det. Det var en som fikk straffedom nå, en tidligere drosjeeier som også var dømt i den drosjesvindelsaken. Han har solgt 458 biler i løpet av noen år. Han fikk to år og seks måneder. De hevder at det er en hobby, men det er jo ikke det. Det skal ikke mange biler til før det blir en virksomhet.

Vi stusser oss over hvorfor tjenester ikke er underlagt hvitvaskingsloven. Særlig i bransjer hvor det er mye kontantbetaling.

Hva er begrunnelsen for ikke å ta tjenester?

Det ble tatt opp i proposisjon 40 L 2017-2018 hvor de har tatt opp forhandlere av tjenester i et avsnitt. Da sa de at med tanke på at den loven er så ny som den er nå, er det for tidlig å ta med tjenester, og det må vi eventuelt se på i senere tid. Og at det er et for stort omfang å inkludere tjenester.

For den har jo vært i så mange år, diskusjon om den gjenstandsbiten. Det første NOU har tatt opp er at de vil ha veiledning fra Skattedirektoratet om hvordan man skal forholde seg til hva som er gjenstander og ikke gjenstander. Vi stusset på om dette var vårt område. Jeg var usikker når jeg leste at hva som var fysiske ting, at det også gjelder gavekort, bankkort og betalingskort og telekort. Men jeg vet ikke om tolkningen står seg. Jeg syntes det er bra de gjør det da. Men allikevel, hva er det egentlig? Tele er vel en tjeneste.

Vi definere i oppgaven hva en forhandler av gjenstander er. Generelt hvor det står om forhandlere av gjenstander så er ikke gavekort og bankkort nevnt.

Nei, for da tenker man på kort, men det er jo egentlig ikke det. Hva er vel et kort? Det er vel et bevis på at du kan kjøpe tjenester, og det er tjenester du kjøper eller gavekort kan vel omgjøres til tjenester i en del tilfeller.

Men det er jo tjeneste når du går og får bankkort i banken.

Telefonkort er klart en tjeneste. Du kjøper jo tele tid. Jeg vet ikke hva man får på gavekort jeg. Du får sikkert mer enn varer på mange.

Ja, du kan jo for eksempel klippe håret.

Skjønnhetspleie og slike ting.

Ja, og det går jo som tjenester. Du kan jo selvfølgelig handle ny bukse og slike ting også, men det er jo en mulighet for at det blir en tjeneste.

Nei, men de har vel iallfall prøvd seg med en avgrensning her da. Det er for så vidt riktig med retningslinjer fra Skattedirektoratet, så kan man vise til det, så må man eventuelt bare drøfte litt. For det er jo en tolkning av loven som man skal håndheve. Så vi får se hva de svarer oss om hva de mener om det. Vi må jo bare følge tolkningen til vårt direktorat.

Vi får vel bare gi de pålegg etter bokføringsloven. At de ikke har fulgt den heller.

Det virker som at jo mer man setter seg inn i den, jo lite føles det ut som andre har satt seg inn i den.

Nå må man tolke gjenstand. Også er det selvfølgelig dette med beløpet; én transaksjon og flere transaksjoner. Men sånn vil det være. Det var jo en problemstilling uansett. Og at det er sammenheng. Nå vet ikke jeg om det var sammenheng i den saken her. Det må vi også vurdere. Er det en eller flere? Om det er kjøpt flere ganger også videre. Det er iallfall lett å omgå det. Hvis man én dag går og kjøper ett betalingskort, så kommer man dagen etter. Er det én transaksjon eller flere?

Ja, for det står også i loven at dersom du deler opp beløpet i flere omganger.

Men hva er det? Hvis du for eksempel kjøper betalingskort for 39 000 kroner den ene dagen, så kjøper du for 2 000 kroner dagen etter. Er det å dele opp? Hvordan klarer du å se de i sammenheng med hverandre?

Det blir jo tolkning.

Ja, for vi har jo det på andre regler, den 10 000 kroners grensen på fradragsrett så ser man om tjenesten er under ett eller ikke. Hvis du deler betalingen, så er det ikke noe tvil at da er det helt klart. Men ved for eksempel renholdstjenester og slike ting, så er det en tjeneste. Eller hvis du utbetaler lønn. Hvis du betaler månedslønn til noen så er 10 000 kroners grensen summen av lønnen i løpet av en tolv måneders periode. Samme er renholdstjenester. Det er en avtale, men hvis du

fyller drivstoff, så anses det som enkeltkjøp. Selv om du har kort. Jeg har jo sånn Statoil kort eller Circle K kort. Jeg fyller flere ganger i måneden, men det er én og én transaksjon. Da er ikke det én tjeneste. Det er jo riktig. Hvis du hadde hatt et klippekort til frisørtimene er jo det antakelig flere transaksjoner og betaling for det. Men nå ville man uansett ikke fått fradrag for sånt, men sånn i prinsippet. Så kan man se på hva som er én transaksjon. Hva står i loven da? Der oppgjøret gjennomføres i flere operasjoner.

Da virker jo det som at det gjelder også hvor man delbetaler gjenstanden. Men så er det jo den saken der sånn at hvis du skal handle telefonkort i store beløp mange dager på rad, så virker det veldig spesielt.

De sier jo oppgjøret. Da er nesten bestemmelsen som er i skatteloven bedre. Der står det vel egentlig om det er avtalt eller hva som er transaksjon. Det står også bestemmelse om at det er én tjeneste. Men her er det oppgjøret. Det er mer sånn delbetaling igjen. Er det flere selvstendige transaksjoner, så omfattes ikke det etter ordlyden sånn som jeg leser den.

Det blir jo en tolkning.

Ja, det må man jo, tolke ordlyden, bruke rettskildene også må man se hva som står i loven. Så får dere se litt på hvordan Skattedirektoratet forstår det. Nå er jo vi forvaltningsorganet for bestemmelsen så det bør vel telle litt når rettskilden ikke er så tung. Dette er helt nytt da.

Har du noen formening om hvorfor det ikke er strengere regelverk innenfor tjenester?

Generelt på tjenester? Strengere? Det er relativt nytt at man har fått kontrollbestemmelser for tjenester. Det er lettere å kontrollere varer enn tjenester. Det er fysiske gjenstander, du kan jo ta og se på dem. Men i bestemmelsen i bokføringsloven så fikk vi inn regler om at man må dokumentere arbeidstid, og det kom først fra 2005. Timelister har kommet inn. Hvis du har lønn per time, så må du føre timelister. Hvis man driver liberale yrker som advokater, de som utfører tjenester mot vederlag, så skal de registrere timene; revisorer,

regnskapsførere, advokater. Også er det de som har timebestillinger; leger, tannleger, veterinærer, frisører, skjønnhetspleie, bilpleiere. De må ha timeregistrering. Men det er jo for å sikre fullstendige timer som er brukt, arbeidskraft. De reglene er relativt nye. Det er generelt. Men det er fordi tjenester er vanskeligere å kontrollere.

Du har vel nevnt tidligere at du ønsker at alle som driver med tjenester skulle registrere seg i et register. Det var om steinleggere.

De skal jo moms registreres, det er vel egentlig ment for kundene at de må sjekke om de er moms registrert. Nå har de jo sånn HMS kort. Alle som driver i bygge bransjen og renholdsbransjen skal ha et HMS kort eller bygge kort het det før som arbeidstilsynet utsteder. Så hvis noen kommer på døren, så plikter alle som skal gjøre en jobb for privatpersoner å ha et kort. Da skal de være registrert da. Også må man sjekke om de er registrert i Brønnøysund også må man sjekke om de er moms registrert. Da må de ha en omsetning på over 50 000 kroner i løpet av en 12 måneders periode. Men det er generelt da, ikke bare på tjenester. Men hvordan man skal kontrollere tjenester? Nei, jeg har ikke sånn veldig ... Det er det at de har krav, men så har man personalregisteret fra 2014 som er serveringsbransjen (servering og restauranter), skjønnhetspleie, og i bilverksteder og bilpleie. Da skal man notere egentlig når de ansatte kommer og går. Det er egentlig fraværsregistrering som man har mange steder.

Men det er det vel noen sanksjoner på, er det ikke?

Jo, 10 R. Det er 10 rettsgebyr (1 rettsgebyr er 1 130 kr). Det er 10 rettsgebyr hvis du ikke har fulgt reglene, også er det 2 rettsgebyr per person som ikke er ført på listen.

Men har du noen formening om hvilken type bransjer innenfor tjenester som har mest svart arbeid?

De tre bransjene – de som fører personallister. For reglene ble lagd nettopp med tidligere erfaring. Der er det i hvert fall det. I tillegg til bygge bransjen, men bygge bransjen har ikke krav til personallister, der har de HMS kort. Bygge

bransjen og renhold er fordi man ikke kunne lage slike regler for dem. Grunnen til det er jo at de ikke har noe fast oppmøtested. Skal de føre en slik bok må det være faste driftssteder. Så dermed fikk de HMS kort også fikk renhold bransjen HMS kort. Da har de kort siden de forflytter seg rundt. Også har man det i transportbransjen. Der er det andre regler. Drosjene har jo taksametre, men det er det krav til at de må ha kort, de må være identifisert. Det er kort de må sette i gang bilen og taksameteret med, hvem som kjører slik at det blir registrert i det systemet. Også er det i godstransport over 3,5 – 7 tonn. De må jo registrere kjøretid og hviletid hvor det er ganske strenge regler. Så de bransjene, transport er jo en risikobransje, både persontransport og godstransport er det. Bygge bransjen, renhold bransjen også de tre bransjene er vel egentlig de som har fått noen skjerpene krav.

Det har vært noen saker i malerbransjen også.

Veldig, særlig albanerne har vært borti dette. Men det er jo bygge bransjen da. Men det viser at særlig der hvor det er ufaglært arbeidskraft er risikoen større.

Har du sett noen nedgang eller økning i arbeidskriminalitet?

Jeg vet ikke. Det er vanskelig å måle. Skatteetaten mente vel at de kunne se det en gang, men det er veldig usikkert. Jeg tror de viste det ut ifra noen målinger, men innenfor et lite segment. Det er veldig usikkerhet. Jeg mener at man ikke kan se det.

Sverige mente vel at de hadde målt det på svart arbeid. De hadde en måte å måle det på.

De hadde en måling på dette med kontantsalg. Det hadde de. For det kom krav i Norge fra 2017, men som nå gjelder for alle bokføringspliktige. De har fått to år på seg til å anskaffe nye kassaapparater, så alle bokføringspliktige som driver med kontantsalg må ha de kassaapparatene fra nyttår nå 01.01.19. Sverige innførte strenge krav til funksjonalitet på kassaapparatet fra 2010. Og da målte skatteverket i Sverige i 2013 hvor de mente at innrapportert skatt og moms økte

med 3 milliarder. Den undersøkelsen kjenner jeg til. Den målingen som er her syntes jeg kanskje personlig at det er tvil om man kan måle det. Det er iallfall veldig vanskelig å måle med den metoden de brukte her. Det er masse tiltak da. Man kan si at dette er et tiltak (kravet til nye kassaapparat), men fungerer det? Det høres jo ikke sånn ut. I hvert fall ikke foreløpig. De kjenner ikke til det, man håndhever det ikke.

Har du noen spørsmål til oss?

Nei.

Tusen takk for at du tok deg tid til å snakke med oss.

9.8 Vedlegg: Sammendrag av intervju med Länsstyrelsen i Stockholm

Vi har i dette vedlegget plukket ut det mest vesentlige fra intervjuet med to ansatte i Länsstyrelsen i Stockholm. De ønsket å være anonyme, så under dette sammendraget vil deres uttalelser stå i normal skrift mens det vi sier står i kursiv.

Er det greit at vi gjør lydopptak av dette intervjuet? Vil dere ha det sendt til dere for retting etterpå?

Det går helt fint. Dere trenger ikke å sende det til oss etterpå.

Vi kan fortelle litt om hvorfor vi er her. Vi driver nå og skriver den siste oppgaven for vår studie tid. Temaet for oppgaven omhandler endringen av hvitvaskingsloven som kom i juli i fjor. Vi skal da se på hvordan den vil påvirke det norske samfunnet, om den vil være med på å hjelpe mot hvitvasking eller om det ikke vil ha noen effekt. Vi har sett at både Sverige og Danmark har innført dette for en stund tilbake, om beløpsgrensen som sier at det ikke er lov å betale med en viss sum penger i kontant. Så har vi sett at Sverige gjør det litt annerledes

ved å ha et bolagsregister. Vi ønsker å høre litt rundt det, hvordan det fungerer i forhold til hvordan Norge har gjort det. Vi skal i vår oppgave komme med en anbefaling, om det som er gjort vil være bra, eller om det bør gjøres annerledes som for eksempel slik Sverige har gjort det.

I ren nysgjerrighet, er det sånn at i Norge er beløpsgrensen null kroner? Er det det som menes med kontantforbud?

Nei, det er en beløpsgrense på 40 000 kr. Og det er nytt av fra i fjor, før det kunne man betale med 40 000 kr i kontanter eller mer, men da måtte det rapporteres inn til ØKOKRIM som tar for seg økonomisk kriminalitet i Norge dersom man mistenkte at vederlaget kom fra en straffbar handling.

Men nå er det et forbud?

Ja, nå er det et forbud, og det da ikke lov til å motta kontanter på 40 000 kr eller mer. Denne loven trådte i kraft 1. juli i fjor.

Så under 40 000 kr er greit, men 40 000 kr eller mer er ikke lov? Da er det et forbud?

Ja, det stemmer.

Videre er jeg nysgjerrig på hva dere studerer?

Siviløkonomi, med en fordypning innenfor forretningsjus, skatt og regnskap.

Jeg er jurist, jeg har studert statsvitenskap i Skottland. Jeg har jobbet her i Länsstyrelsen i ett år, jeg jobber da med tilsyn for hvitvasking etter den svenske hvitvaskingsloven. I Sverige har vi en rad med myndigheter som har tilsyn over virksomhetsutøvere. Virksomhetsutøvere er de som skal følge denne hvitvaskingsloven. Den fremste myndigheten er Finansinspeksjonen, de har tilsyn over banker, vekslingskontor, og det man kanskje mest forbinder med hvitvasking, når det er tale om den type transaksjoner. Men så finnes det mange ikke finansielle aktører som kan spille en stor rolle i hvitvasking av penger og

terrorfinansiering. Der har vi eiendomsmeglerne som står under eiendomsmeglerens tilsyn, videre har vi revisorer som står under revisorenes tilsyn, også videre. Hvem som da må ta de som blir igjen, som kontantforhandlere, det er da Länsstyrelsen som da er vi.

Länsstyrelsen finnes 21 steder i Sverige, det er statens myndigheter men det er en viktig lokal kobling mellom staten og allmennheten. Øverst har vi en landshövding. Det er 3 Länsstyrelser som har tilsyn over virksomhetsutøvere som faller inn under hvitvaskingsloven, det er de største regionene Stockholm, Västra Götaland og Skåne. Tanken er at vi skal finnes der hvor den største risikoen for hvitvasking er. Så man har en spesialist kompetanse i disse områdene. Det er god kommunikasjon mellom de 3 tilsynsorganene, jeg har mer kommunikasjon med Västra Götaland og Skåne enn jeg har med de som driver med annen type tilsyn.

Vi kan nevne vår bakgrunn som FATFS anbefalinger, som er grunnen for EUs hvitvaskingsdirektiv. De ligger til grunn for EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, og ligger til grunn for vår lov. I høst utarbeidet Länsstyrelsen forskrifter og allmenne råd for våre virksomhetsutøvere. Vi har noe som kalles «Vandelsprövning», så vi kontrollerer foretak, og juridiske personer, samt for eksempel forhandlere av frimerker. Med vandelsprövning der kontrollerer vi opp mot registeret mot skatteverket, Kronofogdemyndighetene, politiets belastnings- eller misstankeregister. Vi ser på alvorlig brudd, men fremst næringsvirksomhet. Vi ser først og fremst på allmennrisikobedømming, rutiner og retningslinjer, samt at vi i blant er ute og besøker virksomhetene for å kontrollere. Vi jobber risikobasert, og prøver å finne de stedene hvor risikoen er størst. Vi har et verktøy, og nytt fra det nye hvitvaskingsdirektivet har vi tatt i bruk sanksjonsavgifter. De beløpene kan bli ganske høye om de ikke følger loven. Vi kontrollerer også at de rapporterer til finanspolitiet om de mistenker hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er noe vi også skal gjøre som tilsynsmyndighet, vi er jo et ledd over, men vi har pliktene for å arbeide effektivt og risikobasert. Dersom vi mistenker noe.

Alle som driver varehandel som står under vårt tilsyn skal anmelde til bolagsverkets register mot hvitvasking, når bolagsverket får inn en anmeldelse da sender de en opplysning til oss når det gjelder vårt tilsynsområde. Da skal vi direkte vandelsprøve, for å finne ut om de har skatteskyld, om de har begått kriminalitet, også videre. Eller så går vi tilsyn en gang per år eller i blant oftere,

men om vi får tilsendt opplysning fra bolagsverket da skal det prøves. Om det skjer en endring i et foretak skal det også meldes i fra. En stor del av vår jobb er å oppsøke de som ikke er registrert i bolagsverket, for å få de til å registrere seg.

Det kan sies at det er to ben, det er handel som avser at man tar imot eller betaler ut kontanter. Før var det bare at man tar imot, men nå inkluderes både å ta imot og betale ut, det er en endring fra tidligere.

Det er enkelt dersom det er en transaksjon, dersom det er en bilselger også kommer det inn noen kunder også tar de frem 50 000 pluss i kontanter, men det som er vanskelig er når det er snakk om sambands transaksjoner. Da har ikke forhandleren en stor undersøkelses plikt. Men om de på en eller annet måte får mistanke om at her er det tale om et samband, da skal de se nærmere på det. Sambands transaksjoner vil si at en kunde kommer inn og handler flere ting som kan ha sammenheng med hverandre.

Det er ingenting som sier at dersom man driver med kontanthandel så skal man stille spørsmål til kunden og begynne å undersøke. Men om det kommer opp så er de pliktig til å se nærmere på det, og så melde det inn dersom det kan være en sammenheng mellom kjøpene. Da kan det være lavere beløp for hver transaksjon. Men som til sammen når opp til 50 000 kr. Om forhandleren driven en virksomhet hvor det er mulig å enten kjøpe en vare til 50 000 kr eller mer, eller flere varer som til sammen kan føre til transaksjoner på 50 000 kr eller mer, så må de melde seg til bolagsverkets register. Dette må gjøres om det kan tenkes at slike transaksjoner kan oppstå.

Vi har en oppdatering for hvor mange virksomheter som har registrert seg i bolagsverkets register, og i per den 31. mars i år (2018) hadde vi 162 virksomhetsutøvere i Stockholm. I dag sender vi ut til de oppsøkende virksomhetene (se vedlegg 9.7 for brevet som ble sendt ut). Dette er et oppsett som de virksomheter som ikke er registrert i bolagsverket skal fylle ut. Dette gjelder for virksomheter som driver yrkesmessig handel av varer opp til terskelverdien på 50 000 kr eller mer, de blir da registrert på såkalte SNI- koder. SNI er statistiske sentralbyrå sine koder for ulike saker. Når man bygger et foretak så skal man oppgi når man fyller ut sin informasjon skal man oppgi sin SNI- kode.

Länsstyrelsen foreslo at terskelverdien skulle være null. At alle som handler med kontanter uansett grense skulle omfattes av loven. Før var det 15 000 euro, det var den gamle loven. Men så kom det fjerde hvitvaskingsdirektivet som sier 10 000 euro. Länsstyrelsen foreslo da at grensen skulle være null, men så ble det 5000 euro.

Tjenester er ikke underlagt loven på samme måte som varer er underlagt. De type tjenester som er underlagt lover er da for eksempel bokføringstjenester og revisor tjenester, som går under revisor tilsynet. Men de type tjenester som ikke faller inn under loven de omfattes ikke. Dersom revisorer reviderer for eksempel malere, elektrikere også videre som driver en type tjeneste så vil de måtte være oppmerksomme, men det vil da gå gjennom flere ledd. Men malere og elektrikere faller ikke inn under loven.

Det som er viktig på er, nå har jeg snakket om det ene benet, men varehandlere som omfattes av loven. Det finnes en motsvarende beløpsgrense, som gjelder å kjenne sine kunder. Situasjoner som gjelder kjennskap til sine kunder i vanlige tilfeller for konsulenter og skatterådgivere også videre der det er inngått en avtale. Ved enestående transaksjoner er det normal er det fortsatt 15 000 euro, men da kommer vi til varehandlere, noe som er litt rart er at deres grense for kunde kjennskap er på 15 000 euro, når grensen for varehandlere er 5000 euro. Så da har de som stifter loven tenkt at kundekjennskapen skal oppnås dersom varehandleren innser eller burde innse transaksjonen har en sammenheng med en eller flere av de tidligere transaksjonene som når opp til 5000 euro beløpet. Om varehandleren for eksempel har en underleverandør hvor de kjøper inn varer hvor det kan være sannsynlig at beløpet når opp til 5000 euro i kontant i denne forbindelsen gjelder også kundekjennskap. For det vil også falle under som en handel.

Dersom det oppstår en situasjon hvor for eksempel det kommer en kunde som betaler med 20 000 kr, og varehandleren mistenker at det kan være tale om hvitvasking skal han uansett rapportere til finanspolitiet.

Så det ene benet vil da være om varehandleren tenker at er sannsynlig at han kan selge varer opp mot 5000 euro grensen skal han registreres i bolagsverket, det andre benet er om varehandleren har mistanke eller tror det kan være

transaksjoner som har sammenheng opp mot grensen på 5000 euro skal han anerkjenne kundekjennskap. Det siste om varehandleren har eller burde hatt kjentskap til at det er tale om transaksjoner da skal han ikke tenke at det er tale om et lavt beløp, men uansett rapportere til finanspolitiet. Dette er noe vi prøver å få ut, det kan være vanskelig å forstå. Det er lettere for banker for de har systemer som fanger opp denne type informasjon.

Hvordan registrere man seg som foretak i bolagsverket?

Bolagsverket har flere typer register, den ene delen er et register av hvilke virksomheter som finnes i Sverige, over hele. Det finnes også et register om hvitvasking. Om man skal starte en hvilken som helst virksomhet i Sverige må man registrere seg i bolagsverket. Det gjør alle foretak uansett hvilket foretak det er. Så om man har en virksomhet som omfattes av hvitvaskingslov skal man registrere seg i hvitvaskingsregisteret. En bank vil aldri komme til å registrere seg i vårt hvitvaskingsregister, men en konsulent vil forhåpentligvis komme til å registrere seg.

Er dette noe alle må gjøre?

Ja, de er skyldige til å skulle gjøre det, men det er opp til oss å informere om at de skal gjøre det. Det kan være vanskelig for det å vite at de skal registrere seg.

Nå har reglen gått fra 15 000 euro til 5 000 euro, er det da sann at man skal registrere seg uansett hva man selger? Vil det da være flere som må registrere seg nå eller er det det samme?

Vi tror at det burde være flere nå som man har grensen er endret fra 15 000 euro til 5000 euro. Så det vil da være flere foretak som tar imot i kontant eller betaler ut 5000 euro i kontant, enn det var som tok i mot eller betale ut 15 000 euro i kontant.

Vil det da si at de må ha varer til den verdi?

Nei, har man varer som har verdier på 5 000 euro eller mer gjelder det. Men det gjelder også om du selger varer som til sammen har en verdi av 5 000 euro eller mer.

Dersom det er en liten kiosk som selger små varer som pølser og brus, må de registrere seg i bolagsverket?

Dersom forhandleren i kiosken kan se for seg at han kan motta eller betale ut 5000 euro eller mer i kontanter så skal de teknisk sett registrere seg i bolagsverket. Men det vi være normalt at en forhandler som driver en kiosk ikke vil tenke i den banen av så store beløper.

Kan du fortelle litt om Bolagsregisteret?

Etter som det er virksomhetsutøverne som selv skal registrere seg i registeret, trenger man ikke ha noen tilstand for å bedrive en type virksomhet. Så det er litt vanskelig for oss å vite hvilke foretak vi skal gjøre tilsyn på. I og med at det er opp til dem selv å velge om de skal registrere seg. Først når de har registrert seg kan vi føre tilsyn. Så vi har litt den samme problematikken som dere har i Norge, for vi vet ikke helt hvor mange forhandlere av gjenstander det egentlig er. Virksomheter er egentlig pliktige til å skulle registrere seg, men det er ikke alle som gjør det. Det er derfor vi sender ut dette brevet (vedlegg 9.7) til ulike virksomheter som vi tror driver yrkesmessig handel. Det er også derfor vi har disse SNI-kodene, de er SNI- koder for handel. Som for eksempel kan være en bilforhandler, de har sin egen SNI-kode, på den måten kan vi prøve å finne ut hvilke virksomheter som burde registrere seg. De vil da få dette brevet (vedlegg 9.7) at de går inn i bolagsverket og registrerer seg.

Jobber dere noe med å følge opp de som ikke registrerer seg?

Ja, enn så lenge har vi ikke gjort det. Innledningsvis kommer vi først til å sende dette brevet til 600 foretak, for å se hvilke foretak som registrerer seg og hvilke som ikke gjør det. Da kan vi se hvilke foretak som ikke har registrert seg, da kan vi kontakte de igjen om vi virkelig tror at de burde ha registrert seg. Det finnes jo en risk for at de som virkelig burde ha registrert seg ikke kommer til å gjøre det.

Men vi har ingen plan akkurat nå for hvordan vi skal følge oppe, etter som arbeidsmengden vil være veldig stor.

Kan du fortelle litt om tilsynet?

Hovedkapittelet? I hvitvaskingsloven som handler om Länsstyrelsen tilsyn. Gjelder alle virksomheter utenom pantbanker. Der står det blant annet at tilsynsmyndighetene får forelegge noen som driver for eksempel kontant handel, og som ikke har registrert seg. Da kan vi forelegge dem til å skulle registrere seg. Dersom de ikke registrerer seg etter vi har bedt dem om det har vi muligheten til å gi den en slags «bot» som de må betale dersom de ikke gjør det. Men det gjelder å finne dem og ha resurser til å kunne gjøre det.

Nå etter vi har sett på de foretakene som har de tre SNI- kodene som står for handel da har vi fått frem 60 000 foretak. Vi kan ikke sende brev til de 60 000, det vil ikke være mulig å gjennomføre, for det har vi ikke nok ressurser til. Men vi kommer til å gjøre en form for risk analyse, som for eksempel går på hvor stor omsetning foretaket har, om de har mange ansatte eller ut ifra hvilken bransje de tilhører. Så en viss prosent av disse 60 000 vil komme til å få dette brevet.

Da vi gjorde konsekvens analyse til våre forskrifter, så kom vi frem til at antallet kommer til øke, men at økningen ikke kommer til å være veldig stor fordi mange av foretakene har gitt beskjed om at de ikke tar imot kontanter i det hele tatt.

Er det lov i Sverige å nekte å ta imot kontanter?

Ja, et foretak kan nekte å ta imot kontanter. Det er noe som blir vanligere og vanligere. Men foretak som bilforhandlere og klokkeforhandlere tar fortsatt imot kontanter. Det er mer vanlig at forhandlere som for eksempel H&M som er store foretak hvor det koster mye penger å håndtere kontanter. Problemet kan være for eksempel eldre som fortsatt vil betale med kontanter.

Når kom registeret for hvitvasking?

Registeret kom i 2009, eller det var da Länsstyrelsen fikk tilsyns ansvaret.

Vet dere om det var mye kostnader knyttet til at den ble iverksatt?

Om det var kostbart å opprette registeret vet ikke vi, de beløpene er det nok bolagsregisteret som har. Det er mulig at det står om det i en proposisjon, hvor de skriver hvor mye penger de bruker for å ha dette registeret.

De som ikke har registrert seg i registeret, følger ikke de hvitvaskingsloven?

Man kan være registrert der uten å gjøre noe. Vi har ikke muligheten til å gjøre tilsyn av alle som er registrert i det registeret. Vi har 4 200 virksomheter som er tilknyttet Stockholm, og vi har ikke gjøre tilsyn av alle dem. Så det finnes veldig mange foretak som er registrert men ikke har noen rutiner eller noe av det på plass. Hadde dette bestått av at de måtte sende inn sine rutiner, da hadde de som er registrert hatt rutiner, å vite om de følger rutinene eller ikke hadde vi ikke vist. Men har man rutiner er det en større sjans for at man følger de enn om man ikke har noen rutiner. Det er da viktig at vi arbeider risikobasert og ikke bare går på antallet. Det er bedre å gå for de virksomhetene hvor hvitvasking og terrorfinansiering er størst.

Har dere en analyse for å se hvor risikoen er størst, og videre gjør tilsyn der?

Vi driver nå og bygger en risiko modell. Der skal vi først og fremst vurdere risikoen for de forskjellige bransjene. Er det større sannsynlighet for at den bilforhandler blir utsatt for hvitvasking enn en forhandler som selger hest, først ta en bedømmelse for det. Så vil de foretakene få et skjema hvor de må svare på forskjellige spørsmål, og deretter kommer vi til å kategorisere dem etter risiko. Videre vil vi gjøre tilsyn av de virksomhetene som skåret høyest på vår risiko analysering.

Er dette en risikoanalyse som dere har i samarbeid med politiet, eller er det kun for dere?

Vi holder på å bygge modellen akkurat nå, men vi inngår mange samarbeid med politiet. Det finnes også mange ulike rapporter om hvitvasking og hvilket foretak

eller virksomheter som utnyttes mest, å det er informasjon vi kommer til å legge til i vår risikobedømmelse. Men vi har ansvaret for vår modell.

Føler dere at registeret i bolagsverket er til hjelp for bekjempelsen av hvitvasking?

Ja, det er klart at det er til hjelp. Men det finnes absolutt brister, for eksempel at det finnes mange foretak som ikke er registrert. Det vil være lettere for finansielle foretak, for de må søke om å drive med den type virksomhet som for eksempel banker. Det vil da være lettere for de som driver tilsyn av den type virksomheter da de får en bedre oversikt hvor mange og hvem det er som faller under tilsyn. Etter som vi ikke vet hvem alle er, og at det ikke finnes noe tilstandsrapport så finnes det så mange brister i det registeret. Så det skulle helt klart kunne vært bedre.

Dersom man måtte ha søkt lov til å kunne motta kontanter ville det kanskje ført til at de heller hadde unngått å ta imot kontanter. Å det er et mål i lov stiftelsen at det ikke skal være et utfall.

Har dere opplevd at dere har gjort tilsyn også har de ikke overholdt loven?

Vi har ikke jobbet her så lenge så vi har ikke vært en del av det. Men det er klart at det finnes foretak som ikke følger rutiner.

Har dere en oversikt over de virksomhetene som har registrert seg i hvitvaskingsregisteret?

Når de fyller ut denne «blanketten» hos bolagsverket må de oppgi hvilken type virksomhet som de har, og da har foretakene blant annet oppgitt disse typene virksomheter.

Har dere merket at noen har reagert på at grensen er satt fra 15 000 euro til 5 000 euro?

Vi har egentlig ikke truffet så mange typer virksomheter. Det finnes en bransjeorganisasjon som heter Svensk handel. Det er nok de som har mer informasjon om hvordan det har påvirket deres medlemmer, siden virksomhetene er medlem av Svensk handel, det er de som driver med yrkesmessig handel.

Hva er straffen om virksomheter tar imot 5 000 euro eller mer?

De har lov til å ta imot mer. Det er vår oppgave å følge med på at det de er registrert og gir oss en rapport dersom de skulle ta imot 5 000 euro eller mer i kontant. Dersom det skjer at vi finner ut at de ikke har gitt oss en rapport kan vi gi dem en form for sanksjon. Men det finnes ikke noen konkret straff. Nå er det en forskjell mellom Sverige og Norge siden dere har et kontant forbud. Det har vi ikke i Sverige, det finnes ikke et forbud mot å ta imot 5 000 euro eller mer i kontanter.

Vi kan gi sanksjoner dersom det er tilfelle av alvorlige brudd. Men når det gjelder vandelsprövning når vi ser opp mot registeret, skatteregisteret, også videre, og når det er tale om at de skal registrere seg i bolagsverket der får vi ikke gi ut sanksjoner.

Dersom en virksomhet ikke registrerer seg kan vi gi dem en «informasjonslapp» hvor vi ber de om å gjøre det. Det er ikke like stor interesse for å skulle registrere seg fordi det ikke finnes noen «straff» dersom de ikke gjør det, mer enn at du får et brev hvor det står at du skal registrere deg.

Vi har følelse av at det er mange forhandlere som ikke vet at det finnes en lov som de må følge for eksempel en urmaker ikke har satt seg inn i disse reglene fordi han føler ikke at det angår han.

9.9 Vedlegg: Tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme i Sverige

Länsstyrelsen
Stockholm

Enheten för tillsyn

MEDDELANDE

Datum
2018-05-02

1 (1)

«NAMN»
«GATUADDRESS1»
«POSTNR» «POSTORT»

Åtgärder mot penningtvätt og finansiering av terrorism

Enligt oppgifter som Länsstyrelsen inhämtat driver (NAMN (PERSON/ORGNR)) verksamhet som kan omfattas av lag (2017:630) om *åtgärder mot penningtvätt og finansiering av terrorism* (penningtvättslagen).

Verksamheter som omfattas av penningtvättslagen

Penningtvättslagen gäller for verksamhetsutövare (juridiska- og fysiske personer) som:

- **driver** yrkesmessig handel med varer, **och**
- **betalar ut** eller **tar emot** betaling kontant (fysiske sedlar og mynt) på belopp som oppgår till motsvarande **5 000 euro** eller mer, eller
- **avser att betala ut** eller **ta emot** betaling kontant (fysiske sedlar og mynt) på belopp som oppgår till motsvarande **5 000 euro** eller mer.

Penningtvättslagen gäller både for de verksamhetsutövare som **säljer eller koper** varer og betalar ut eller tar emot kontanter som oppgår till 5 000 euro eller mer vid ett tilfalle (**enstaktransaksjon**), samt for de verksamhetsutövare som **säljer eller koper** varer og betalar ut eller tar emot kontanter som oppgår till 5 000 euro eller mer vid flere tilfalle (**sambandstransaksjoner**).

Anmäl dig i Bolagsverkets register mot penningtvätt

Om du som verksamhetsutövare omfattas av penningtvättslagen är du skyldig att registrere virksomheten i Bolagsverkets register mot penningtvätt. For å anmåle registrering till Bolagsverkets register använder du **Bolagsverkets blankett 705, Anmälan till registret mot penningtvätt**. Blanketten hittar du på Bolagsverkets webbplats Bolagsverket.se.

Länsstyrelsens tillsyn

Länsstyrelsen utövar tillsyn över verksamhetsutövare som omfattas av penningtvättslagen og är registrerte i Bolagsverkets register mot penningtvätt. Länsstyrelsen har möjlighet å genom **föreläggande** kråva å oregistrerte verksamhetsutövare registrerer sin virksomhet i Bolagsverkets register mot penningtvätt. Föreläggandet kan förenas med **vite**.

Länsstyrelsen kontrollerer (**vandelsprövar**) samtlige företrådere for de virksomheter som är registrerte i Bolagsverkets register mot penningtvätt. Inom ramen for Länsstyrelsens tilsynsarbeite utförs åven skrivbordstilsyn og platstilsyn. Det innebår ått Länsstyrelsen begår in og granskar verksamhetsutövares **allmåna riskbedømning, rutiner og riktlinjer** samt övriga åtgårder som vidtagits for ått minske risken ått virksomheten utnyttes for penningtvätt og finansiering av terrorism. Om en verksamhetsutövare **inte oppfyller lagkraven** har Länsstyrelsen möjlighet ått **förelåggå** virksomheten ått **vidta råtelse** eller **upphöra** med **virksomheten**. Förelåggandet kan förenas med vite.

Kontakt om du har frågor

Ytterligere informasjon om verksamhetsutövares skyldigheter hittar du på Länsstyrelsens webbplats Länsstyrelsen.se. Om du har frågor eller funderinger kring detta brev, kontakta Länsstyrelsen Stockholm län, Enheten for tillsyn, på Info.Peningtvatt.Stockholm@Lansstyrelsen.se.

Postadresse
Länsstyrelsen Stockholm
Box 22067
104 22 STOCKHOLM

Besöksadresse
Regeringsgatan 66

Telefon
010-223 10 00
Fax
010-223 11 10

E-post/webbplats
stockholm@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/stockholm

9.10 Vedlegg: Tabell fra intervju med forhandlere av gjenstander

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 1	Ingen	Vet ikke	Informerte godt	Informerte godt	Hvitvaskingsser-tifisering	Informert	Informert
Spørsmål 2	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Ja
Spørsmål 3	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Ja	Nei	Nei
Spørsmål 4	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei
Spørsmål 5	Ingenting	Veldig lite	Vet ikke	Vanskeig å si	Det var ikke mye	Ingenting	Nesten ingenting
Spørsmål 6	Få penger i kassen	Daglig drift	Lede selskapet på en god måte	Daglig drift	Daglig drift	Daglig drift	Daglig drift
Spørsmål 7	Åtte	Ti	Ti	Åtte-ti	Ti	Ti	Ti
Spørsmål 8	Aldri rapportert	Vet ikke	Vet ikke	Aldri rapportert	Rapportert, men lenge siden	Aldri rapportert	Aldri rapportert
Spørsmål 9	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Hva er det?	Vet ikke
Spørsmål 10	Ja	Vet ikke	Vet ikke	Ja	Ja	Vet ikke	Ja
Spørsmål 11	Enkle og forutsigbare regler	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke	Vet ikke
Spørsmål 12	For lite	For lite	Vet ikke	Vet ikke	For lite	Vet ikke	For lite
Spørsmål 13	Lite aktivt	Lite aktivt	Ti	Fem	Ti	Ti	Ti
Spørsmål 14	Sjeldent	Aldri	Aldri	Aldri	Aldri	Aldri	Aldri
Spørsmål 15	Forhørt med banken	Forhørt meg	Rapportert og informert kunden	Rapportert	Rapportert	Aldri vært tilfelle	Aldri vært i tvil
Spørsmål 16	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 17	Aldri vært i slik situasjon	Ja, dersom noen så mitenkelig ut	Nei	Nei	Ja	Nei	Nei
Spørsmål 18	Aldri rapportert	Aldri rapportert	Aldri rapportert	Rapportert uansett	Rapportert uansett	Aldri rapportert	Aldri rapportert

	Selskap A	Selskap B	Selskap C	Selskap D	Selskap E	Selskap F	Selskap G
Spørsmål 19	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 20	Nei	Vet ikke	Nei	Vet ikke	Vet ikke	Nei	Nei
Spørsmål 21	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 22	Tydelig og dekkende	Vet ikke	Tydelig og dekkende	Vet ikke	Vet ikke	Tydelig og dekkende	Tydelig og dekkende
Spørsmål 23	Nekte kontanter	Vet ikke	Svarte ja	Vet ikke	Vet ikke	Svarte ja	Svarte ja
Spørsmål 24	Nei	Nei	Blitt informert	Blitt informert	Ja	Ja	Ja
Spørsmål 25	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Ja
Spørsmål 26	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 27	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 28	Nei	Vet ikke	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Spørsmål 29	Funnet ut hvem den ansatte er og snakket rundt det	Det er ikke lov	Varslet der det skal varsles	Fulgt regelverket og rapportert	Skriftlig advarsel	Rapportert til revisor	Hadde rapportert
Spørsmål 30	Vet ikke	Ganske stort	Noe omfang i enkelte bransjer	Noe omfang i enkelte bransjer	Mye mer enn hva vi liker å tro	Litt	Ganske høyt
Spørsmål 31	Bilbransjen	Vet ikke	Byggevarer	Vanskelig å si	Bruktbilbransjen	Bilverksted	Håndverkerbransjen
Spørsmål 32	Omfattende regler	Ingenting	Ingenting	Ubehagelig situasjon for ansatt	At man klarer å unndra skatter og avgifter	Vet ikke	Ingen særlige problemer
Spørsmål 33	Fokusere på salg fremfor å mistenke kunder	Dersom kommer med mye kontanter	Betalt med store kontantbeløper eller ofte mindre beløp	Dersom det oppstår en situasjon utenom det vanlige	Magefølelsen	Holde seg til loven	Er det vår jobb å oppdage?
Spørsmål 34	Nei, spør hvor store bedriftene er	Nei	Ja, men visse bransjer gjør ikke det	Generelt sett ja	Nei	Vanskelig å si	Ja
Spørsmål 35	2 800 kroner	Lav	Lav	Nesten på promillenivå	0	Veldig lite	1,2 prosent i feb-mars
Spørsmål 36	2 800 kroner	2 000 kroner	Mottar sjeldent kontanter	10 000 kroner	Har ikke kasse	2 000 kroner	Usikker
Spørsmål 37	Nei	Nei	Nei	Ja, ser noe til det	Nei	Ja, ser noe til det	Ja, ser noe til det

9.11 Vedlegg: Preliminary Thesis

BI Norwegian Business School - campus Oslo

GRA 19502

Master Thesis

Component of continuous assessment: Forprosjekt, Thesis
MSc

Innføring av kontantforbud i hvitvaskingsloven

Navn: Julie Marie Tyvand, Helene Grøttvedt Berge

Start: 01.01.2018 09.00

Finish: 15.01.2018 12.00

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	i
1. Bakgrunn	1
1.1 Innledning	1
1.2 Problemstilling	2
2. Beskrivelse av problemområdet	3
2.1 EU og EØS-avtalen	3
2.2 Forhandlere av gjenstander	4
2.3 Ulik mening om beløpsgrense i utredning	5
2.4 Regulering av beløpsgrense i de skandinaviske landene	6
2.5 Hvitvasking	7
2.5.1 Hvitvasking etter straffeloven	8
2.6 Svakheter ved loven	9
2.7 Definisjoner	10
2.7.1 Hvitvaskingsdirektivene	10
2.7.2 FATF	10
2.7.3 Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8	11
2.7.5 ØKOKRIM	11
2.7.6 EFE	12
2.7.7 Finanstilsynet	12
2.7.8 Skatteetaten	12
3. Forskningsdesign og Metodikk	12
3.1 Undersøkellesdesign	12
3.2 Metode	13
4. Fremdriftsplan	14
5. Litteraturliste	15
5.1 Bøker	15
5.2 Elektroniske kilder	15
5.3 Artikler og rapporter	16

1. Bakgrunn

1.1 Innledning

Økonomisk kriminalitet er svært dagsaktuelt og er et stigende og alvorlig samfunnsproblem. Det utgjør en stor trussel mot strukturer i næringslivet og enkeltpersoner, og kan i ytterste konsekvens utgjøre en fare for velferdsstaten og demokratiet. Økonomisk kriminalitet er med på å svekke tilliten til offentlig forvaltning og aktører i næringslivet. Trusselvurderingen til ØKOKRIM beskriver økonomisk kriminalitet som profittmotiverende, lovstridige handlinger som ofte begås i tilknytning til en økonomisk virksomhet som er – eller utgir seg for å være – lovlig¹. Selv om risikoen for å begå økonomisk kriminalitet er høy², viser statistikk fra Politidirektoratet at denne typen kriminalitet kun utgjorde tre prosent av de totale anmeldte forbrytelsene i 2014³. Det er størst risiko forbundet med å begå hvitvasking. Av en score på maksimalt 100, er risikoen for hvitvasking 96⁴. Europaparlamentet og Rådsdirektivet vedtok 20.mai 2015 et nytt hvitvaskingsdirektiv som bygger på en forutsetning om at det er høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til store kontanttransaksjoner⁵.

6. februar 2015 oppnevnte Regjeringen et lovutvalg for å utrede endringer i hvitvaskingsregelverket. Utvalget ble bedt om å vurdere hvorvidt det bør innføres et kontantforbud som et alternativ for rapporteringsplikten. 6. juni 2017 trådte endringer og vurderinger utvalget foreslo i hvitvaskingsloven i kraft. Tidligere var forhandlere av gjenstander rapporteringspliktige ved transaksjoner av kontanter på 40 000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta⁶. Nå er dette endret til et forbud med samme grenseverdier⁷.

¹ ØKOKRIM 2015: Trusselvurdering

² ØKOKRIM 2015: Risikovurdering

³ ØKOKRIM 2015: Trusselvurdering

⁴ ØKOKRIM 2015: Risikovurdering

⁵ NOU 2015: 12

⁶ § 4 andre ledd nr. 7. Lov 6.mars 2009 mot hvitvasking og terrorfinansiering

⁷ § 4 a. Lov 6.juni 2017 mot hvitvasking og terrorfinansiering.

1.2 Problemstilling

Vi ønsker å se nærmere på denne endringen og har kommet frem til følgende problemstilling:

Var det riktig å innføre kontantforbudsregelen for forhandlere av gjenstander, og hvilke alternative tiltak kan iverksettes for å redusere hvitvasking?

Hypotese 1:

Loven om kontantforbud vil ha en positiv effekt mot hvitvasking. Dette vil gjøre det vanskeligere for kriminelle å misbruke forhandlere av gjenstander til å hvitvaske kontanter.

Hypotese 2a:

De færreste forhandlere som under den gamle loven var rapporteringspliktige og mottok kontanter over 40 000 norske kroner rapporterte dette.

Hypotese 2b:

Dersom den gamle loven førte tilsyn ville omfanget av rapporteringer vært større.

Hypotese 2c:

Dette ville også ført til at flere økonomiske nettverk ble oppdaget.

Hypotese 2d:

Den nye loven reduserer antall økonomisk kriminelle nettverk som blir oppdaget.

Hypotese 3:

Omfanget av hvitvasking reduseres hvis tjenester og privatpersoner også blir underrettet loven.

2. Beskrivelse av problemområdet

2.1 EU og EØS-avtalen

Norge er forpliktet gjennom EØS-avtalen til å la ESA (EFTA Surveillance Authority), og i siste steg EFTA-domstolen (Det europeiske frihandelsforbund), ha kontroll med at norske myndigheter og virksomheter overholder avtalen¹. Det ble i 1997 etablert en ekspertkomité i Europarådet, Moneyval. Komiteen har som mandat å etterse at medlemslandene har et effektivt system mot hvitvasking og terrorfinansiering. De har nærmere bestemt ansvar for å kontrollere at medlemslandene følger relevante standarder, som FATF rekommandasjoner, relevante EU-direktiver og Europarådskonvensjonen². Medlemslandene er pliktet til å følge de relevante standardene, men det er åpent for at medlemslandene kan sette generelle begrensninger så lenge disse er strengere enn de som er satt av EU.

2. desember 2013 ble Norge dømt av EFTA-domstolen for traktatbrudd. En av grunnene var at Norge ikke førte tilsyn med at forhandlere av gjenstander overholder hvitvaskingsloven. I 2015 uttalte ESA at Norge fortsatt ikke hadde foretatt de nødvendige lovendringene for å oppfylle direktivforpliktelsene og gav Norge en siste mulighet til å rette opp i forholdet før ESA eventuelt bestemmer seg for å bringe saken videre til EFTA-domstolen på ny³. Dette ble starten av arbeidet med å oppdatere det norske hvitvaskingsregelverket til å være i samsvar med internasjonale anbefalinger, samt EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og FATF sine anbefalinger etter evalueringsrapporten om Norge i 2014.

Figur 1: Lovarbeidet

Den nye loven ble utredet gjennom to delutredninger; NOU 2015: 12 og NOU 2016: 27. Utvalget fikk seks oppgaver hvorav vi vil gå nærmere inn på den femte oppgaven som omhandler kontantforbudet for forhandlere av gjenstander.

¹ Stortinget 2016: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/EUEOS-arbeid/>

² Rui 2012

³ NOU 2015: 12

2.2 Forhandlere av gjenstander

En forhandler av gjenstander er et firma som har rett til å selge en bestemt vare i et bestemt distrikt for egen eller oppdragsgivers regning. Personen kalles eneforhandler dersom han har retten alene¹. Dette er for eksempel bilforhandlere, gullsmed forhandlere, båtforhandlere, osv.

Justis- og beredskapsdepartementet utarbeider den Nasjonale Risikovurderingen av hvitvasking og terrorfinansiering i Norge. Denne tar blant annet for seg forhandlere av verdifulle gjenstander og ble utarbeidet på bakgrunn av året 2016 som medfølger at lovendringen ikke er tatt med i vurderingen. Departementet ser på kjøp og salg av verdifulle gjenstander som «en forholdsvis enkel måte å plassere (kriminelt) utbytte på og kan være lett omsettelig»². Det er en moderat risiko for at forhandlere av verdifulle gjenstander blir utnyttet til hvitvasking. Under etterforskning av større korrupsjonssaker i Norge er det blitt avdekket at utbyttet fra slike saker blant annet er blitt brukt på verdifulle gjenstander som biler og båter. Selv om utbyttet fra kriminelle handlinger stadig blir hvitvasket gjennom forhandlere av gjenstander, er antall rapporter fra denne gruppen svært lav. Dette indikerer at både kunnskapen om- og etterlevelsen av regelverket, er svak³.

Virksomhetsområde	2012	2013	2014	2015	2016
Advokater m.fl.	12	10	10	6	12
Andre jf.Hv-loven §4	44	51	41	33	67
Banker	2877	3174	3978	3402	6292
e-pengeforetak			2	1	
Forhandlere av gjenstander	61	50	54	95	62
Forsikringsselskap	56	67	51	52	68
Megler	15	16	38	45	134
Regnskapsførere	45	56	52	46	69
Revisorer	54	39	45	49	50
Verdipapirforetak	2	7	6	10	9
Virksomhet for betalingsformidling	863	802	1518	975	2013
SUM MT-rapporter	4029	4272	5795	4714	8776

Tabell 1: MT-rapporter⁴

¹ SNL 2009: <https://snl.no/forhandler>

² Justis- og beredskapsdepartementet 2017 s.5: <https://www.regjeringen.no/contentassets/23edcd9af7fe49d0a8e9c7f4f069a212/nr-a-2016-norsk.pdf>

³ NOU 2015: 12

⁴ ØKOKRIM 2017: MT rapporter siste fem år

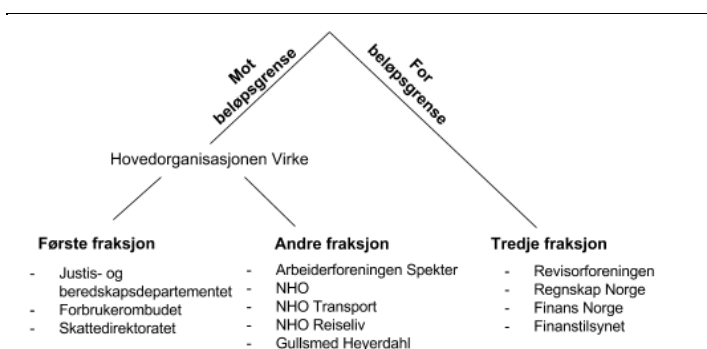
2.3 Ulik mening om beløpsgrense i utredning

Det fremgår av NOU 2015: 12 at utvalgets medlemmer har ulike oppfatninger om hvilken løsning som bør velges. Flertallet av medlemmene på syv som var imot en beløpsgrense delte seg i to fraksjoner. Første fraksjon, bestående av fire medlemmer anbefalte å beholde gjeldende rett. Medlemmene av denne fraksjonen anså en beløpsgrense for kontantvederlag å være imot retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 og at en videreføring av rapporteringsplikten er et mer målrettet og mindre omfattende inngrep i betalerens privatliv. En annen begrunnelse som var avgjørende for at første fraksjon ikke ønsket en beløpsgrense er tapet på verdifull informasjon EFE vil få dersom det ikke sendes rapporter om mistenkelige transaksjoner.

Andre fraksjon mente at det å sette en beløpsgrense for kontantvederlag vil være et for stort inngrep i friheten for selger og kjøper til å avtale oppgjørsform. Fraksjonen foreslo at forhandlere av gjenstander selv kan betinge seg betaling på annen måte enn kontanter og dermed selv bestemme om de vil være underlagt hvitvaskingsloven. Medlemmene i denne fraksjonen mente at verken Grunnloven § 102 eller EMK artikkel 8 vil være til hinder for en slik løsning. Dette blant annet fordi plikten til å betale store beløp som skal være sporbare ikke nødvendigvis er et større inngrep enn det den tidligere regelen i hvitvaskingsloven medførte (registrering, undersøkelse, rapportering til EFE).

I tredje fraksjon ble det anbefalt innføring av beløpsgrense for kontantvederlag. Det ble ment i denne fraksjonen at muligheten til å foreta ikke-sporbare transaksjoner over en viss verdi uansett er begrenset. Det ble vist til hvitvaskingslovens regler og bokføringsregelverk. Det ble anført videre at det er få transaksjoner som skjer i kontant på 40 000 kroner eller mer. Det vil derfor være få transaksjoner som vil bli rammet av denne lovendringen.

I Proposisjon 76 L kommer høringsinstansenes merknader frem. Vi kommer nærmere inn på dette i avhandlingen.

Figur 2: Høringsinstansenes merknader¹

I utredningen er også kostnadshensyn nevnt. Dette vil vi gå mer i dybden på under arbeidet med avhandlingen.

2.4 Regulering av beløpsgrense i de skandinaviske landene

Gjennom utredningen har utvalget blant annet innhentet opplysninger om erfaringer med beløpsgrense fra andre land i Europa. I avhandlingen vil vi se nærmere på hvilke tiltak og regelverk Danmark og Sverige har for å forhindre hvitvasking².

I 2006 innførte Danmark et kontantforbud. Beløpsgrensen var opprinnelig på 100 000 DKK og var avgrenset til å gjelde auksjonsholdere og forhandlere av gjenstander. I 2013 ble beløpsgrensen satt ned til 50 000 DKK³. Dette gjelder uansett om betalingen skjer i én eller flere omganger. I tillegg utvidet de kontantforbudet til å gjelde alle ervervsdrivende som ikke er omfattet av lovens § 1 nr. 1⁴. Vi vil i avhandlingen gå mer i dybden på hvordan beløpsgrensen og endringen av den fra 100 000 DKK til 50 000 DKK har påvirket arbeidet mot hvitvasking og om de danske myndighetene har oppdaget lovbrudd etter at beløpsgrensen ble innført.

¹ Prop. 76 L 2017

² Hvor vi skal fokusere på om deres tiltak og regelverk er bedre og mer effektiv enn det som er implementert i Norge.

³ Den danske hvitvaskingsloven § 2.

⁴ I den danske hvitvaskingsloven. NOU 2015: 12

Sverige har et register for forhandlere av gjenstander og at de kan avslå å ta imot betaling i form av kontanter. Reglene er «slik at den som har til hensikt å drive yrkesmessig handel av varer mot kontant betaling på 15 000 euro, ikke kan drive slik virksomhet før vedkommende har registrert seg i Bolagsverkets hvitvaskingsregister»¹. Et slikt register kan være med på å gi en god oversikt over rapporteringspliktige og gi en bedre basis for å føre et målrettet tilsyn. Gjennom avhandlingen vil vi oppdatere oss på om Sverige kommer til å endre beløpsgrensen som følge av endring i hvitvaskingsdirektivet fra 15 000 euro til 10 000 euro². I tillegg til å undersøke hvor godt et slikt register har fungert i arbeidet mot hvitvasking.

2.5 Hvitvasking

«Hvitvasking er den norske termen for «money laundering» og «laundering the proceeds of crime». De to sistnevnte begrepene brukes i konvensjoner fra FN, Europarådet og i EUs hvitvaskingsdirektiv, og refererer først og fremst til prosessen, som har som mål å skjule eller tilsløre at verdier stammer fra straffbare forhold»³.

Trefasemodellen er den mest brukte modellen til å forklare hvitvasking.

Figur 3: Trefasemodellen

Den første fasen er plassering. I denne fasen introduseres verdier fra en straffbar handling i finanssystemet. Dette kan skje ved at for eksempel penger fra en straffbar handling blir satt inn på bankkonto⁴.

¹ NOU 2015: 12 s. 51

² Regjeringen 2017: EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv

³ Rui 2012 s. 21

⁴ Rui 2012

I tilsøringsfasen blir pengene flyttet fra kontoen for å tilsøre forbindelsen mellom pengene og den straffbare handlingen. En måte å tilsøre forbindelsen på er å flytte pengene til flere konti eller ved å investere dem finansielt¹.

I den siste fasen, integrasjonsfasen, er det skapt et legitimt grunnlag for hvor midlene opprinnelig kommer fra, og midlene kan disponeres fritt til privat forbruk².

2.5.1 Hvitvasking etter straffeloven

Hvitvasking er straffbart etter straffeloven (heretter kalt Strl.) av 21. juni 2017. Straffen for hvitvasking er bot eller fengsel inntil 2 år, jf. Strl § 337. Loven skiller mellom å delta i aktiviteten eller å bistå i aktiviteten. Kontantforbudet rammer bare noen få personer, men Strl. rammer enhver og har ingen beløpsgrense. Etter Strl. kan det å ta imot et beløp på 15 000 norske kroner være hvitvasking og straffbart, men faller ikke inn under kontantforbudet i hvitvaskingsloven.

Hvitvaskingsloven har et annet formål og innretning enn Strl. Den har til hensikt å pålegge enkelte samfunnsaktører³ å iverksette tiltak for å unngå at andre foretar hvitvasking innenfor disse aktørenes forretningsvirksomhet, og rapporterer til myndighetene når det oppstår mistanke om slike aktiviteter⁴. I de neste avsnittene vil vi vise til enkelte paragrafer i Strl. som tar for seg hvitvasking.

Strl. § 337 tar for seg hvem som blir straffet for hvitvasking. Dette er personer som «a) yter bistand til å sikre utbytte av en straffbar handling for en annen ved for eksempel å innkreve, oppbevare, skjule, transportere, sende, overføre, konvertere, avhenge, pantsette eller investere det, eller b) gjennom konvertering eller overføring av formuesgoder eller på annen måte skjuler eller tilsører hvor utbyttet av en straffbar handling han selv har begått, befinner seg, stammer fra, hvem som har rådigheten over det, dets bevegelser, eller rettigheter som er knyttet til det».

¹ Rui 2012

² Rui 2012

³ Dette kan for eksempel være banker og revisjonsselskaper.

⁴ Langfeldt 2016

«Ved grov hvitvasking straffes med fengsel inntil 6 år» jf. Strl. § 338. For å avgjøre om hvitvaskingen er grov skal det legges særlig vekt på hva slags handling utbyttet stammer fra, om utbyttet er av betydelig verdi, og om lovbrøyteren har drevet hvitvasking regelmessig. Stammer utbyttet fra grovt ran, grov menneskehandel eller særlig grov narkotikaovertrødelse, er straffen fengsel inntil 15 år.

Mindre hvitvasking i Strl. § 339 menes personer som «gjør seg skyldig i hvitvasking når straffeskylden er liten fordi handlingen som utbyttet stammer fra, verdien av det utbyttet hvitvaskeren har hatt befåtning med og omstendighetene for øvrig tilsier det». I dette tilfellet straffes det med bot.

Strl. § 340 tar for seg «uaktsom hvitvasking» som nevnt i §§ 337 og 338. Den har en straff med bot eller inntil 2 års fengsel.

Strl. § 341 omhandler «forbund om hvitvasking». Denne paragrafen sier: «den som inngår forbund med noen om å begå hvitvasking som nevnt i § 337 eller § 338, straffes med bot eller fengsel inntil 2 år».

2.6 Svakheter ved loven

Den nye hvitvaskingsloven er begrenset og gjelder en liten del av omfanget som har en risiko for å bli utnyttet til hvitvasking. Det er kun forhandlere av gjenstander og i næring som er omfattet av loven. Privatpersoner kan selge og kjøpe akkurat som de vil og loven gjelder heller ikke for tjenester. I 2014 utgjorde den tjenesteytende næringen over 50 prosent av BNP¹. Vi setter spørsmålstegn til hvorfor loven ikke gjelder forhandlere av tjenester. Dette vil vi se nærmere på gjennom utredningen av avhandlingen vår.

En annen svakhet med loven er at det ikke er bestemt hvilke eller hvor kraftig sanksjonene eller straffen for å ta imot kontanter skal være. Utvalget har sett på hva andre land i EU har gjort, men det er enda ikke bestemt hvordan de norske reglene skal behandle sanksjoner og straff.

¹ ØKOKRIM 2015: Trusselvurdering

Det finnes flere kontantregler enn den som reguleres av hvitvaskingsloven. Både bokføringsloven av 27.mai 2016 og skatteloven av 19.desember 2017 har regler forbundet med arbeidet mot hvitvasking. Vi stiller her spørsmål til hvorfor begrensningen skal være 10 000 kroner i skatteloven, mens den er 40 000 kroner i hvitvaskingsloven. Vi vil i vår avhandling se de nærmere i sammenheng med hverandre.

2.7 Definisjoner

2.7.1 Hvitvaskingsdirektivene

Det tredje hvitvaskingsdirektiv fra 2005 er det rettslige instrumentet fra EU som har størst betydning når det kommer til hvitvasking for norsk rett. Det tredje direktivet er EØS-relevant og Norge er forpliktet til å inkorporere tiltakene inn i norsk lovgivning¹. Det fjerde hvitvaskingsdirektiv ble vedtatt 20.mai 2015 og bygger på det tredje hvitvaskingsdirektiv. En av de rettslige konsekvensene av det fjerde hvitvaskingsdirektiv er reduksjonen fra 15 000 euro til 10 000 euro ved kontantbetaling for forhandlere av gjenstander². Hvitvaskingsdirektivene bygger på FATF's anbefalinger.

2.7.2 FATF

Financial Action Task Force (FATF) er en adhoc-arbeidsgruppe som ble etablert av G-7 landene i 1989 for å bekjempe hvitvasking. FATF arbeider i hovedsak med å utarbeide internasjonale anbefalinger med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Norge ble medlem av FATF i 1991³. I 2001 utvidet FATF sitt mandat til å inkludere bekjemping av terrorfinansiering i tillegg til hvitvasking av penger. Målet med FATF er å sette standarder og fremme effektiv gjennomføring av lovlige, regulatoriske og operative tiltak for bekjempelsen av hvitvasking, finansiering av terrorisme og andre relaterte trusler mot integriteten til det internasjonale finansielle systemet⁴.

¹ Rui 2012

² Regjeringen 2017: EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv

³ NOU 2015: 12

⁴ FATF 2017: Who we are

Den siste evalueringen av Norge ble gjennomført i 2014 og ble publisert 18. desember 2014. I evalueringsrapporten kritiseres Norge for en rekke forhold. Kritikken som gjelder manglende tilsyn av forhandlere av gjenstander ble fulgt opp av Norges offentlige utredninger.

2.7.3 Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8

Under utredningen av lovendringen kommer det frem ulike oppfatninger om hvilken løsning som bør velges¹. Det argumenteres at en beløpsgrense for kontantvederlag vil være imot retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

Grunnloven § 102 sier at:

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8 sier videre:

1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.
2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

2.7.5 ØKOKRIM

ØKOKRIM ble opprettet i 1989 og er både et særorgan i politiet og et statsadvokatembete med nasjonal myndighet. De er et spissorgan for bekjempelse av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet². ØKOKRIM har flere internasjonale samarbeid, hvor de blant annet leder den norske deltakelsen i

¹ Se punkt 2.3

² ØKOKRIM 2017: Om økokrim

FATF, er et sentralt organ for behandling av bistandsanmodninger på grunnlag av hvitvaskingsdirektivene og er representant i OECD og GRECO¹.

2.7.6 EFE

Enheten for finansiell etterretning (EFE) er underlagt ØKOKRIM og er sentral i forebyggingen og bekjempelsen av hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering av masseødeleggelsesvåpen. I hovedsak er deres oppgave å motta og analysere mistenkelige transaksjoner fra rapporteringspliktige. Enheten har kontinuerlig kontakt med samarbeidspartnere for å opprettholde kompetanse- og metodeutviklingen i politiet og hos de rapporteringspliktige².

2.7.7 Finanstilsynet

Finanstilsynet er et selvstendig myndighetsorgan som arbeider med grunnlag i lover og vedtak fra Stortinget, Regjeringen og Finansdepartementet³. De er en bidragsyter til finansiell stabilitet, velfungerende markeder og har en rolle for å bekjempe hvitvasking. Gjennom tilsyn påser Finanstilsynet at institusjoner følger hvitvaskingsregelverket.

2.7.8 Skatteetaten

Skatteetaten er et regionalt organ og er organisert i fem regioner: Skatt Nord, Skatt Midt-Norge, Skatt Vest, Skatt Øst og Skatt Sør. Hovedoppgaven til Skatteetaten er å sikre finansiering av velferdssamfunnet⁴. I utredningen ble Skatteetaten nevnt som potensiell ansvarlig kontrollmyndighet da denne etaten har regional utbredelse i tillegg til erfaring med å gjennomføre bokettersyn. Det er få som kan sammenligne seg med dette. Da den nye loven trådte i kraft 16. juni 2017 ble Skatteetaten oppnevnt til å føre kontroll med at § 4 a første ledd i hvitvaskingsloven blir overholdt⁵.

¹ ØKOKRIM 2017: Internasjonalt samarbeid

² ØKOKRIM 2017: EFE

³ Finanstilsynet 2016: Om Finanstilsynet

⁴ Skatteetaten 2017: Vårt samfunnsoppdrag

⁵ Jf. HvvL § 4 a annet ledd. Se punkt 1.1 for § 4 a første ledd

3. Forskningsdesign og Metodikk

3.1 Undersøkellesdesign

Vi vil i vår utredning ta for oss to undersøkelsesdesign; deskriptiv og eksplorativ. En anonym og strukturert spørreundersøkelse vil få frem den deskriptive delen av oppgaven. Vi er avhengig av å få en stor respons for at undersøkelsen skal være pålitelig og troverdig. Det er viktig at spørsmålene på forhånd er godt formulert og spesifikke da dette vil gi oss en grunnleggende forståelse av problemområdet vi ønsker å teste.

Vi har ikke funnet tidligere oppgaver som tar for seg denne lovendringen. Dette gjør at utredningen vil være eksplorativ. Vi vil bruke dybdeintervju for å samle den informasjonen og kunnskapen vi trenger for å kunne forstå og tolke lovendringen på best mulig måte¹. Intervjuene vil i tillegg danne grunnlaget for vår kvalitative analyse. Vi har valgt å bruke flere hypoteser for å støtte opp under vår problemstilling.

3.2 Metode

Hvilken metode som skal brukes er det problemstillingen som bestemmer. Det er i de fleste tilfeller best å benytte seg av begge hovedmetodene; kvalitativ- og kvantitativ metode. Vi vil benytte oss av kvalitativ undersøkelse da vi kommer til å hente informasjon og kunnskap gjennom dybdeintervju med sentrale personer². Intervjuobjektene ønsker vi skal være personer som har vært med under utredningen av lovendringen. Vi ønsker også å intervju personer fra brukersiden og den offentlige siden slik at vi får en bredde i avhandlingen. Forhåpentligvis også nøkkelpersoner fra de andre skandinaviske landene. Vi planlegger å foreta en anonym og kvantitativ spørreundersøkelse som vi ønsker å sende ut til bransjer med høy risiko for hvitvasking, som for eksempel forhandlere av biler, båter og gullsmed.

¹ Gripsrud 2010

² Gripsrud 2010

4. Fremdriftsplan

Under har vi satt opp en foreløpig fremdriftsplan av avhandlingen. Det er mulig at fremdriftsplanen underveis må endres noe etterhvert som vi jobber med oppgaven. Det kan vise seg å være vanskelig å få tak i de intervjuobjektene vi ønsker og at spørreundersøkelsen ikke blir troverdig.

Aktivitet	Lokasjon	Start	Slutt
Skrijving av Preliminary	Oslo	01.01.2018	15.01.2018
Finne intervjuobjekter og kontakte disse/finne potensielle objekter til spørreundersøkelse	Oslo	23.01.2018	06.02.2018
Utforming av dybjeintervju	Oslo	30.01.2018	18.02.2018
Gjennomføre dybdeintervju	Regionalt/internasjonalt	20.02.2018	13.03.2018
Utforming av spørreundersøkelse	Oslo	06.03.2018	11.03.2018
Utsendelse av spørreundersøkelse	Oslo	12.03.2018	12.03.2018
Analyse av dybdeintervjuer	Oslo	13.03.2018	08.04.2018
Behandling av data fra spørreundersøkelse	Oslo	10.04.2018	15.04.2018
Videre arbeid med oppgaven	Oslo	17.04.2018	03.09.2018

5. Litteraturliste

5.1 Bøker

Gripsrud, U.H et al. (2010). *Metode og dataanalyse: Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2.utgave). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Langfeldt, S.F et al. (2016). *Lov og rett for næringslivet* (23.utgave). Oslo: Gyldendal.

Rui, J.P (2012). *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier* (1.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

5.2 Elektroniske kilder

FATF. (2017). Who we are. Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/#d.en.11232>

Finanstilsynet. (2016). Om Finanstilsynet. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>

Regjeringen. (2017). EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2013/mars/fjerde-hvitvaskingsdirektiv/id2433389/>

SNL. (2009). Forhandler. Hentet fra <https://snl.no/forhandler>

Stortinget. (2016). EU/EØS-arbeidet. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/EUEOS-arbeid/>

ØKOKRIM. (2017). Enheten for finansiell etterretning (EFE). Hentet fra <https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning.424322.no.html>

ØKOKRIM. (2017). MT-rapporter siste fem år. Hentet fra

<http://www.hvitvasking.no/globalassets/mt-rapportering-2016.pdf>

ØKOKRIM. (2017). Om ØKOKRIM. Hentet fra

<https://www.okokrim.no/om-okokrim.422248.no.html>

ØKOKRIM. (2017). Internasjonalt samarbeid. Hentet fra

<https://www.okokrim.no/internasjonalt-samarbeid.417049.no.html>

5.3 Artikler og rapporter

Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). Nasjonal risikovurdering.

Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/23edcd9af7fe49d0a8e9c7f4f069a212/nra-2016-norsk.pdf>

Norge offentlige utredning. (2015). NOU 2015:12. Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/55e8e9fa79ff4fde993a615ca4a060a3/no/pdfs/nou201520150012000dddpdfs.pdf>

Norges offentlige utredning. (2016). NOU 2016: 27. Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/135de8ebfaad4579b0bcbbc14e3748bd/no/pdfs/nou201620160027000dddpdfs.pdf>

Proposisjon 76 L. (2017). Endringer i hvitvaskingsloven og verdipapirhandelloven (beløpsgrense for kontantvederlag mv.). Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d6223cc1c7614bb1be92221e215f187d/no/pdfs/prp201620170076000dddpdfs.pdf>

ØKOKRIM. (2015). Risikovurdering. Hentet fra

https://www.okokrim.no/getfile.php/3881983.2528.amsaqktupkklNm/Risikouurdering_okokrim_15-16.pdf

ØKOKRIM. (2015). Trusselvurdering. Hentet fra

[https://www.okokrim.no/getfile.php/3881985.2528.izuluillittkqs/Trusselvu
rdering_okokrim_15-16.pdf](https://www.okokrim.no/getfile.php/3881985.2528.izuluillittkqs/Trusselvu
rdering_okokrim_15-16.pdf)